

T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI
OKUL ÖNCESİ BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

OKUL ÖNCESİ DÖNEM ÇOCUKLARININ BAĞLANMA DURUMLARININ İNCELENMESİ

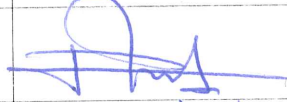
GÖKÇEN İLHAN İLDİZ

TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. EMİNE AHMETOĞLU

EDİRNE 2016

T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM
ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Gökçen İLHAN İLDİZ tarafından hazırlanan Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Bağlanma Durumlarının İncelenmesi Konulu Yüksek Lisans tezinin Sınavı, Trakya Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 15.-16. maddeleri uyarınca 15/02/2016 günü saat 11.00 'da yapılmış olup, yüksek lisans tezinin Kabul Edilmesine.....~~OYBİRLİĞİ/OYÇOKLUĞU~~ ile karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ	KANAAT	İMZA
Doç.Dr.Emine AHMETOĞLU	Kabulüne	
Yar.Doç.Dr. Demirali Yaşar ERGİN	Kabulüne	
Yar.Doç.Dr. Türker SEZER	Kabulüne	

T.C
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞİ VE YAYIMLAMA İZİN FORMU

Referans No	10104269
Yazar Adı / Soyadı	GÖKÇEN İLHAN İLDİZ
Uyruğu / T.C.Kimlik No	TÜRKİYE / 40483283002
Telefon	5055245954
E-Posta	gokcenilhan@gmail.com
Tezin Dili	Türkçe
Tezin Özgün Adı	Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Bağlanma Durumlarının İncelenmesi
Tezin Tercümesi	Examination of Attachment Status of Preschool Children
Konu	Eğitim ve Öğretim = Education and Training
Üniversite	Trakya Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	İlköğretim Anabilim Dalı
Bilim Dalı	Okul Öncesi Eğitimi Bilim Dalı
Tez Türü	Yüksek Lisans
Yılı	2016
Sayfa	166
Tez Danışmanları	DOÇ. DR. EMİNE AHMETOĞLU 28376344030
Dizin Terimleri	Bağlanma=Attachment ; Okul öncesi dönem=Pre-school period
Önerilen Dizin Terimleri	Güvenli bağlanma=Secure attachment Güvensiz bağlanma=Insecure attachment Ebeveyn= Parent
Kısıtlama	36 ay süre ile kısıtlı

Tezimin,Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanında arşivlenmesine izin veriyorum. Ancak internet üzerinden tam metin açık erişime sunulmasının 09.03.2019 tarihine kadar ertelenmesini talep ediyorum. Bu tarihten sonra tezimin, bilimsel araştırma hizmetine sunulması amacı ile Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi tarafından internet üzerinden tam metin erişime açılmasına izin veriyorum.

NOT: Erteleme süresi formun imzalandığı tarihten itibaren en fazla 3 (üç) yıldır.

09.03.2016

İmza:.....

Tezin Adı: Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Bağlanma Durumlarının İncelenmesi

Hazırlayan: Gökçen İLHAN İLDİZ

ÖZET

Bu araştırmada, normal gelişim gösteren okul öncesi dönem çocuklarının bağlanma durumları ve bağlanma durumlarını etkileyen değişkenlerin incelenmesi amaçlanmaktadır.

İlişkisel tarama türünde olan bu araştırmanın çalışma grubunu Tekirdağ ili Süleymanpaşa İlçesi Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı bir anaokuluna devam eden, normal gelişim gösteren, 60-77 ay aralığındaki 78 çocuk oluşturmuştur. Araştırmada çocuklar ve ebeveynlere ait bazı demografik özellikler, çocukların ebeveynleriyle olan ilişkilerinin nitelikleri hakkında bilgi edinmek için "Genel Bilgi Formu" ve çocukların bağlanma durumlarını tespit etmek için Cassdiy (1988) tarafından geliştirilen ve Seven (2006) tarafından Türkçe'ye uyarlanan "Tamamlanmış Oyuncak Bebek Ailesi Hikayeleri Ölçeği (TOBAH)" kullanılmıştır.

Araştırma kapsamında kullanılan Genel Bilgi Formu ile toplanan verilere ilişkin frekans, yüzdelik ve ortalama dağılımları bulunmuş, verilerin normal dağılıma uygunluğu Levene testi ile kontrol edilmiş ve normal dağılıma uygun olduğu belirlenmiştir. Verilerin istatistiksel analizinde grup sayısı iki ise t testi, üç ya da daha fazla ise tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır. Elde edilen veriler SPSS 22.0 analiz programında analiz edilmiş, 0.05 manidarlık düzeyinde çözümlenmiştir.

Araştırma sonucunda, 60-77 aylık çocukların toplam bağlanma puanı 21.38 olarak tespit edilmiştir. Kaçınma bağlanması gözlenen çocukların %53.8 ile en büyük grup olduğu, negatif bağlananlar %15.4 ve güvenli bağlananlar %30.8 olarak belirlenmiştir. Yani çocukların %69.2'sinin güvensiz, %30.8'inin ise güvenli bağlanma geliştirdiği saptanmıştır.

Araştırma sonucunda 60-77 aylık çocukların bağlanma biçimleri cinsiyet değişkenine göre kızların lehine değişirken, kardeş sayısı, aile tipi, ailelerinin sosyo-ekonomik düzeyleri, annelerinin ve babalarının öğrenim durumları, annelerinin doğum sonrası çalışma durumu, çocukların 0-1 yaş aralığındayken bakımlarını üstlenen kişi, eğitim kurumuna başlama yaşları, anneleriyle ve babalarıyla fiziksel temas dereceleri, anneleriyle ve babalarıyla ilişki biçimleri, korktuklarında ilk sığındıkları kişi, annelerinin ve babalarının sıkıntılı oldukları durumlarda ebeveyne yaklaşma sıklıkları değişkenlerine göre değişmediği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bağlanma, güvenli bağlanma, güvensiz bağlanma, okul öncesi dönem, ebeveyn.

Name of Thesis: Examination of Attachment Status of Preschool Children

Prepared by: Gökçen İLHAN İLDİZ

ABSTRACT

The goal of this study is to study factors that influence attachment status of preschool children.

Type of the study is relational screening and its sample comprise 78 typically developing children between 60-77 months who attend a Kindergarten affiliated to the Directorate of National Education in Süleymanpaşa district of Tekirdağ province. The obtained data about several demographic features of children and parents as well as the quality of their attachment through “General Information Form” and “Incomplete Doll Family Story Scale (IDFSS)” which was developed by Cassidy (1988) and adapted to Turkish language by Seven (2006).

Data frequency, percentage and distribution were found with General Information Form and data was found typically distributed with Levene test. In statistical analysis, t test was used in cases where number of groups was two and one-way variance analysis in cases where it was three or higher. Data was analyzed in SPSS 22.0 at 0,05 significance level.

Total attachment score of children aged 60-77 months was found 21.38 at the end of the study. Avoidant attachment was observed in 53,8 of children while 15,4% were negatively and 30,8% were securely attached. Thus, it was found that 69,2% of children were insecurely attached while 30,8% were securely attached.

Study findings suggest that attachment level of children differed in favor of girls with regards gender while it did not differ in terms of other variables such as number of siblings, family type, socio-economic status of families, post-natal working status of mothers, caretaker person between 0-1 ages, age of schooling, level

of physical contact with parents, type of relations with parents, the first person they shelter when frightened and how often they approach troubled parents.

Keywords: Attachment, secure attachment, insecure attachment, preschool period, parent

ÖNSÖZ

Bağlanma insan hayatında erken dönemlerde oluşan ve yaşamın tüm dönemlerinde insanları etkileyen bir durumdur. Bağlanmanın güvenli şekilde kurulması sağlıklı ve dengeli nesillerin yetişmesine katkıda bulunacaktır.

Bu araştırmada, normal gelişim gösteren okul öncesi dönem çocuklarının bağlanma durumları ve bağlanma durumlarını etkileyen değişkenlerin incelenmesi amaçlanmaktadır.

Bağlanmanın şekillenmesinde etkili olan faktörlerin incelenmesinin, elde edilen sonuçların ebeveyn, eğitimci ve araştırmacılar tarafından ulaşılabilir olmasının, sağlıklı bir bağlanma ilişkisi kurulmasında önemli bilgiler sağlayacağı düşünülmüştür. Araştırmanın bundan sonra bağlanma konusunda yapılacak olana araştırmalara kaynak olacağı ve bağlanma konusunda çalışan araştırmacılara rehberlik edeceği umulmaktadır.

Bağlanma konusuyla tanışmama öncülük eden, araştırmanın her safhasında sabırla sorularıma cevap verip en uygun yönlendirmeyi yaparak bilimsel çalışmayı bana öğreten, düşünce düzeyimi geliştiren danışman hocam, Doç.Dr. Emine Ahmetoğlu'na, bağlanma ölçeğini uygulamam sırasında değerli bilgileriyle bana destek olan, Doç.Dr. Serdal Seven'e, istatistiksel analizlerimi gerçekleştirmemde büyük katkısı bulunan Yrd. Doç.Dr. Demirali Yaşar Ergin'e teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmam sırasında benden sabır, anlayış ve manevi desteğini esirgemeyen sevgili annem Selma İLHAN'A ve sevgili eşim Hakan İLDİZ' a, sabırla çalışmalarını bitirip annesinin yanında olmasını ve kendisiyle oynamasını bekleyen canım oğlum Mehmet Emin İLDİZ'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Bu tezi, değerli bilim adamı, babam merhum Prof.Dr.Mustafa İLHAN'a ithaf ediyorum...

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	iii
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLolar LİSTESİ	ix
KISALTMALAR LİSTESİ	xi

BÖLÜM 1	1
GİRİŞ.....	1
1.1. Problem.....	1
1.2. Amaç.....	5
1.3. Önem.....	6
1.4. Sayıtlar.....	7
1.5. Sınırlılıklar	8
1.6. Tanımlar.....	8

BÖLÜM 2	10
GENEL BİLGİLER	10
2.1. Bağlanmanın Tanımı	10
2.2. Bağlanmanın Temel İşlevleri.....	11
2.2.1. Yakınlığı Arama.....	12
2.2.2. Güvenli Üs	13
2.2.3. Güvenli Sığınak	13
2.3. Bağlanmanın Kurulması ve Gelişimi.....	13
2.3.1. Bağlanmanın Gelişim Aşamaları	14
2.4. Bağlanma Durumunu Belirleyen Faktörler.....	16
2.4.1. Mizaç.....	16
2.4.2. Anne Davranış ve Duyarlılığı	18
2.4.3. Annesel Bakım.....	19

2.4.4. Aşırı Ağlama	20
2.4.5. Ebeveynlerin İçsel Çalışan Modelleri	20
2.4.6. Bebeğin Görünüşü	21
2.4.7. Psikolojik Faktörler.....	22
2.5. Bağlanma ve Duygu Düzenleme	22
2.6. Bağlanma Kuramının Tarihsel Gelişimi	26
2.6.1. Bağlanma Kuramının Tarihsel Gelişiminde Bowlby.....	26
2.6.2. Bağlanma Kuramının Tarihsel Gelişiminde Mary Ainsworth.....	28
2.7. Bağlanma Teorileri	29
2.7.1. Bowlby'nin Bağlanma Kuramı	29
2.7.2. Harlow'un Öğrenme Teorisi	35
2.7.3. Lorenz'in Basımlama (Mühürleme) Teorisi	37
2.7.4. Hazan ve Shaver Üçlü Bağlanma Modeli	38
2.7.5. Bartholomew'in Dörtlü Bağlanma Modeli	40
2.8. Bağlanma Kuramına Yöneltilen Eleştiriler.....	44
2.9. Bağlanmanın Ölçülmesi.....	47
2.9.1. Laboratuar Temelli Teknikler	47
2.9.1.1. Ainsworth Yabancı Durum Uygulaması	47
2.9.2. Gözleme Dayalı Teknikler	53
2.9.2.1. Waters ve Arkadaşları Bağlanma Q Set (AQS)	53
2.9.3. Bağlanmanın Değerlendirilmesinde Kullanılan Projektif Hikaye Temelli Teknikler	54
2.9.3.1. Tamamlanmamış Oyuncak Bebek Ailesi Hikayeleri Ölçeği (Incomplete Storieswith Doll Family).....	54
2.9.3.2. Bağlanma Öyküsü Tamamlama Etkinliği (ASCT)	56
2.9.3.3. Manchester Çocuk Bağlanması Öykü Etkinliği (MCAST).....	57
2.9.3.4. Bağlanma Kukla Anketi (ADI)	58
2.9.4. Bağlanmanın Değerlendirilmesinde Kullanılan Diğer Yöntemler.....	59
BÖLÜM 3	62
BAĞLANMA İLE İLGİLİ YAPILAN YURT İÇİ VE YURT DIŞI ÇALIŞMALAR	62
3.1. Bağlanma ile İlgili Yapılan Yurt İçi Çalışmalar	62

3.2. Bağlanma ile İlgili Yapılan Yurt Dışı alışmalar	69
BÖLÜM 4.....	76
MATERYAL VE YÖNTEM	76
4.1. Araştırma Modeli.....	76
4.2. Evren ve Örneklem	76
4.3. Veriler ve Toplanması	76
4.3.1. Veri Toplama Araçları	76
4.3.2. Veri Toplama Araçlarının Uygulanması.....	79
4.4. Verilerin özömlenmesi ve Yorumlanması	80
BÖLÜM 5.....	82
BULGULAR ve TARTIşMA	82
BÖLÜM 6.....	113
SONUÇ ve ÖNERİLER.....	113
6.1. Sonuç	113
6.2. Öneriler	119
KAYNAKÇA.....	123
EKLER	
EK 1: Genel Bilgi Formu	
EK 2: Kaymakamlık İzin Onayı	

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Ainsworth Yabancı Durum Uygulaması	49
Tablo 2. Varyansların Homojenliği Levene Testi.....	81
Tablo 3. Çocukların Yaş, Cinsiyet, Doğum Sırası ve Kardeş Sayısına Göre Dağılımı ..	83
Tablo 4. Çocukların Aile Tipi, Ailenin Sosyo-Ekonomik Durumu, Anne ve Babanın Öğrenim Durumlarına Göre Dağılımı	84
Tablo 5. Annelerin Doğum Sonrasında Çalışıp Çalışma Durumları, 0-1 Yaş Dönemindeyken Çocuğunun Bakımını Üstlenme Durumları ve Çocuğun Eğitim Kurumuna Başlama Yaşına Göre Dağılımı	85
Tablo 6. Anne ve Babanın Çocuk İle Fiziksel Yakınlık (Bedensel Temas) Derecesine Göre Dağılımı	86
Tablo 7. Anne ve Babanın Çocuğuyla İlişki Biçimine, Çocuğun Korktuğunda İlk Sığınacağı Kişiye Göre Dağılımı.....	87
Tablo 8. Annenin ve Babanın Sıkıntılı Olduğu Durumlarda Çocuğunun Anne ve Babaya Yaklaşma Durumuna Göre Dağılımı	88
Tablo 9. Bağlanma Ölçeğine İlişkin Ortalama, Standart Sapma, En Düşük ve En Yüksek Puanlar	88
Tablo 10. Araştırmaya Katılan Çocukların Bağlanma Durumu Dağılımı	89
Tablo 11. Çocukların Cinsiyetlerine Göre Bağlanma Ölçeğine İlişkin Ortalama, Standart Sapma ve t Testi Sonuçları	91
Tablo 12. Çocukların Doğum Sırasına Göre Bağlanma Ölçeğine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.....	93
Tablo 13. Çocukların Kardeş Sayısına Göre Bağlanma Ölçeğine İlişkin Ortalama, Standart Sapma ve t Testi Sonuçları.....	94
Tablo 14. Çocukların Aile Tiplerine Göre Bağlanma Ölçeğine İlişkin Ortalama, Standart Sapma ve t Testi Sonuçları	95
Tablo 15. Çocukların Ailenin Sosyo Ekonomik Düzeylerine Göre Bağlanma Ölçeğine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.....	97
Tablo 16. Annelerin Öğrenim Durumlarına Göre Bağlanma Ölçeğine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	98

Tablo 17. Babanın Öğrenim Durumlarına Göre Bağlanma Ölçeğine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	100
Tablo 18. Annelerin Doğum Sonrasında Çalışıp Çalışmamalarına Göre Bağlanma Ölçeğine İlişkin Ortalama, Standart Sapma ve t Testi Sonuçları	101
Tablo 19. Çocukların 0-1 Yaş Dönemindeyken Çocuğun Bakımını Üstlenen Kişilere Göre Bağlanma Ölçeğine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	103
Tablo 20. Çocukların Eğitim Kurumuna Başlama Yaşına Göre Bağlanma Ölçeğine İlişkin Ortalama, Standart Sapma ve t Testi Sonuçları.....	106
Tablo 21. Annelerin Çocukları ile Fiziksel Yakınlık (Bedensel Temas) Derecesine Göre Bağlanma Ölçeğine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	107
Tablo 22. Babaların Çocukları ile Fiziksel Yakınlık (Bedensel Teması) Derecesine Göre Bağlanma Ölçeğine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	107
Tablo 23. Annelerin Çocuklarıyla İlişki Biçimine Göre Bağlanma Ölçeğine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.....	108
Tablo 24. Babaların Çocuklarıyla İlişki Biçimine Göre Bağlanma Ölçeğine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.....	109
Tablo 25. Çocuğun Korktuğunda İlk Sığınacağı Kişiye Göre Bağlanma Ölçeğine İlişkin Ortalama, Standart Sapma ve t Testi Sonuçları	110
Tablo 26. Annenin Sıkıntılı Olduğu Durumlarda Çocuğunun Anneye Yaklaşma Durumuna Göre Bağlanma Ölçeğine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	111
Tablo 27. Babanın Sıkıntılı Olduğu Durumlarda Çocuğunun Babaya Yaklaşma Durumuna göre Bağlanma Ölçeğine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları.....	111

KISALTMALAR LİSTESİ

AAI	: Yetişkin Bağlanma Anketi
ADI	: Bağlanma Kukla Anketi
ADS	: Stres Sırasında Bağlanma Ölçeği
ASCT	: Bağlanma Öyküsü Tamamlama Etkinliği
AQS	: Bağlanma Q Set
MCAST	: Manchester Çocuk Bağlanması Öykü Etkinliği
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
SS	: Yabancı Durum
TOBAH	: Tamamlanmamış Oyuncak Bebek Ailesi Hikayeleri
SYDD-30	: Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme-30 Ölçeği
BÖTT	: Bağlanma Öykü Tamamlama Testi
YİYE	: Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri
PCS	: Purdue Çocuklar İçin Benlik Kavramı Ölçeği

BÖLÜM 1

GİRİŞ

1.1. Problem

Bağlanma kuramının mimarı olan Bowlby (1973) bağlanmayı, insanların kendileri için önemli gördükleri kişilere karşı geliştirdikleri güçlü duygusal bağlar ve iki insan arasında kurulan, anlamlı, özel ve uzun süreli duygusal bağ olarak tanımlamaktadır (Bowlby, 1977). Duygusal bağ kurma eğilimi ve gereksinimi, yeni doğanların yaşamlarını sürdürebilmeleri için gerekli ve gelişimsel açıdan işlevsel olan bağlanma sistemini ifade etmektedir (Sümer&Güngör, 1999a). Bowlby'e (1973) göre bağlanma sistemi bebeğin ona bakan kişiye yakın olmasını ve çocuğun dışarıdan gelebilecek tehlikelere karşı korunmasını sağlamaktadır. Bowlby, bağlanma sisteminin, koruma ve bakım hizmeti veren bağlanma figürü ile yakınlığı devam ettirmek koşuluyla, bebeğin hayatta kalma şansını arttıran biyolojik bir işlevi olduğunu savunmaktadır (Shaver&Mikulincer, 2002). Yeni doğan bebekler, yalnızca onlara bakmaya ve korumaya istekli bir yetişkinin varlığında yaşamlarını sürdürebilmektedirler (Bowlby,1969).

Bağlanma kuramı, Bowlby ve Ainsworth tarafından, bebeklik dönemindeki yakın ilişkiler ve bunların yaşam boyu devam eden etkilerini tanımlamak için geliştirilmiş (Ainsworth&Bowlby, 1991) ve çocuğun zihinsel, duygusal ve davranışsal gelişiminde yakın ilişkilerin özellikle de ebeveyn-çocuk ilişkisinin, etkisini ve ilgili dinamikleri açıklama bakımından son yıllarda en yaygın kabul gören kuramlardan birisi haline gelmiştir (Bowlby, 1982). Bağlanma ilişkileri bebeği (1) bağlanma figürüne yakınlaşmaya (2) rahatsız edici bir uyarım sırasında bağlanma figürü tarafından yatıştırılabileceği güvenli bir liman aramaya (3) bağlanma ilişkisine dair olumlu bir içsel temsil oluşturmaya yönlendirmektedir (Bowlby, 1969). Çocuğun yaşadığı ilk bağlanma tecrübesi daha sonra yaşayacağı bağlanma tecrübeleri için temel oluşturmaktadır (Sabuncuoğlu&Berker, 2006). Bowlby (1982)

bebeklik döneminde temeli atılan duygu, düşünce ve davranış örüntülerinin “beşikten mezara” kadar sürdüğünü ve gelişim süreci içinde diğer yakın ilişkilere de genellediğini öne sürmektedir.

Bağlanma kuramı bağlanma davranışını açıklama yönünde bir girişimdir (Bowlby, 1988). Bowlby (1980) bağlanma davranışını, bireyin korktuğu veya stresli durumlarında, bir figürle ilişki kurmak ya da yakınlık aramak için duyduğu istek olarak tanımlamaktadır. Bağlanma davranışı, bebek veya çocuk ve anne arasında başlayan ve hayatın ilerleyen döneminde yetişkinlerin arasında süren duygusal bağların veya bağlılıkların gelişimine öncülük etmekte, böylece bu bağlar hayat boyunca etkin bir şekilde sürmektedir (Bowlby, 1982).

Bowlby (1969) erken çocukluk döneminde bağlanma figürü olan anne ve babaların tekrarlayan davranış örüntülerinin çocukların bağlanma temelinde içselleştirilmiş temsiller ya da zihinsel modellerini şekillendirmekte olduğunu, çocuk üzerinde yaşam boyu süren etkiler gösterdiğini ve yetişkin hayatındaki bağlanma davranışının, çocuklukta gösterilen bağlanma davranışının bir devamı olduğunu bildirmektedir. Bağlanma kuramına göre çocuklar erken yaşlardaki bağlanma ilişkileri temelinde kendilerinin ne kadar sevilebilir ve değerli olduklarına ve başkalarının gözündeki değerlerine ilişkin beklenti ve inançlardan oluşan, “benlik temsilleri” (içsel çalışan benlik modelleri) geliştirmektedirler (Cassidy&Shaver, 1999). Bowlby (1973) içselleştirilmiş temsiller ya da zihinsel modellere ait 2 anahtar özellikten bahsetmektedir. Bunlar: 1) bağlanma figürünün destekleyici ya da koruyucu bir kişi olarak değerlendirilip değerlendirilmediği, 2) kişinin kendisini yardıma, ilgiye ve desteğe değer bir kişi olarak değerlendirip değerlendirmedeği şeklinde açıklanmaktadır. Bağlanma kişisi modeli ile kendilik modeli, birbirlerini tamamlayıcı ve birbirlerini doğrulayıcı biçimde karşılıklı gelişme eğilimindedirler (Hazan&Shaver, 1994). Bowlby’e göre her iki içsel çalışan model de çocuğun tüm sosyal etkileşimlerini ve duygusal düzenleme tarzını yönlendirmede önemli bir yere sahip bulunmaktadır (Bartholomew, 1990). Bowlby (1969) bu temsillerin, bağlanma figürü ve çocuğun ortak yaşantılarının bir ürünü olduğunu önemle vurgulamaktadır. Bowlby (1973) bu örüntülerin kararlılığının, kişinin bebeklik döneminde

yapılandırmış olduğu benlik ve diğetine ilişkin modellerin, çocukluk ve ergenlik dönemindeki yaşantılarla da pekiştirilerek yaşamın ileriki dönemlerinde değişime kapalı hale gelmesinden kaynaklandığını ifade etmektedir.

Bowlby (1973) ilk yaşlarda oluşan bağlanma biçimlerinin içsel çalışan modeller aracılığıyla pek fazla değişime uğramadan yaşamın daha sonraki dönemlerine aktarıldığını bildirmektedir. Pek çok araştırmacı da anne-çocuk ilişkisinin sürekliliğinin sonraki yaşantıların temelini oluşturduğunu ileri sürmektedir (Lewis 1990, Pearson, Philip, Cowan& Cowan 1993, Roe&Drivas 1993). Erken dönemdeki bağlanma örüntüsü etkisini en çok benlik algısı aracılığıyla ileriki dönemlerdeki farklı bilişsel, duygusal ve davranışsal alanlara taşınmaktadır (Bretherton, 1985; Cassidy, 1988; Pietromonaco&Barrett, 2000). Çocuk, bağlanma ilişkisindeki ebeveyn rolünü öğrenmekte, içselleştirmekte ve bu modelleri daha sonraki ebeveyn davranışlarına yön vermek için kullanmaktadır (Sroufe&Fleeson, 1986). Kişinin ilerleyen yaşlarda kurduğu yakın ilişkiler içindeki beklenti ve değerlendirmelerinin, sözü geçen benlik ve diğeri temsillerinden önemli ölçüde etkilendiği kabul edilmektedir (Bretherton&Munholland, 1999).

Bowlby'ye (1969) göre çocuklarıyla güvenli bağlanma ilişkisi kuran ebeveynler, aynı zamanda onlara değerli oldukları, güvende oldukları ve sevildiklerine ilişkin güvence vermiş olmaktadırlar. Bu güvence altında gelişen çocuklar bir taraftan başarı için gerekli olan özgüveni kazanırken diğ taraftan da psikolojik sağlıklarını korumaktadırlar (Ainsworth, Blehar, Waters&Wall, 1978; Dewolff&Ljzendoorn, 1977; Main, Kaplan&Cassidy, 1985; Thompson, 1999). Güvenli bağlanmanın ebeveyn-çocuk ilişkisi dışında, başta akran ve arkadaş ilişkileri ve sosyal ilişkilerde yetkinlik, keşif etkinliklerinde yüksek merak ve güven olmak üzere farklı benlik ve sosyal gelişim alanlarında da değerli bir özkaynak olduğu görülmektedir (Cassidy, 1988; Kerns ve ark., 1996; Thompson, 1999).

Bağlanmayı ölçülebilir bir kavram haline getiren Ainsworth “*Yabancı Ortam Uygulaması*” nda güvenli bağlanmış olarak sınıflanan çocukların genellikle birinci yılda keşif konusunda daha becerikli oldukları, (Ainsworth, Bell, &Stayton, 1971),

ikinci yılda oyun sırasında sosyal bakımdan daha yeterli oldukları ve problem çözme becerilerinin daha fazla geliştiği (Matas, Arend&Sroufe, 1978)okul öncesi dönemdeyse akranları arasında daha fazla sosyallik (Pastor, 1981;Waters, Wippman&Sroufe, 1979)daha idare edilebilir davranış ve ego sergiledikleri tespit edilmiştir (Arend, Gove, &Sroufe, 1979).

Yetişkinlikteki bağlanma stillerinin tanımını yapan Hazan ve Shaver'da erken dönemlerde gelişen bağlanma stilleri ve zihinsel temsillerin, yaşamın daha sonraki dönemlerinde de etkili ve bireylerin romantik ilişki, romantik eş ve benlik değerlendirmelerinde belirleyici olabileceklerine, yetişkinlerin duygu ve davranışlarının bebeklik döneminde edinmiş oldukları içsel çalışan modeller tarafından yönlendirildiği ve bu zihinsel modellerin bireyin benlik ve diğerine ilişkin inançlarından oluştuğuna inanmaktadırlar (Mickelson, Kessler&Shaver, 1997). Güvenli bağlanan bireylerin ilişkilerine ait deneyimlerini mutlu, samimi ve güven verici olarak tanımladıklarını, birlikte oldukları kişilerin hatalarına rağmen onları kabul ettiklerini ve onlar için destekleyici olduklarını belirtmektedirler (Hazan&Shaver, 1987).

Yetişkinlikteki bağlanma stillerini araştıran ve dörtlü bağlanma modelini tanımlayan Bartholomew 'da güvenli bağlanma stiline sahip bireylerin kendilerine ve başkalarına ait olumlu içsel modellere sahip olduklarını, kendilerini sevmeye değer ve değerli kişiler olarak, başkalarını da güvenilir ve kabul edici olarak algıladıklarını belirtmektedir (Bartholomew&Horowitz, 1991). Güvenli bağlanma biçimine sahip gençlerin aile ve arkadaşlarıyla daha uyumlu oldukları, kendilerine ve başkalarına daha çok güvendikleri ve daha az sosyal problemler yaşadıkları da ortaya konulmuştur (Clark, 1996).

Okul öncesi dönem çocuklarının bağlanma durumlarının ele alınması sonucunda elde edilecek verilerle anne çocuk ilişkisinin daha nitelikli hale getirilmesi sağlanabilir. Böylece çocukların geleceğe daha sağlıklı ve güvenli bireyler olarak yola çıkmalarına katkı sağlaması beklenmektedir.

1.2. Amaç

Bu araştırmada, normal gelişim gösteren okul öncesi dönem çocuklarının bağlanma durumları ve bağlanma durumlarını etkileyen değişkenlerin incelenmesi amaçlanmaktadır. Birincil bakıcısıyla sağlıklı bir bağ kurmayı başarabilen çocukların, hayata sağlam adımlarla başlamış olmaları beklenmektedir. Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

- 1- Çocuğun cinsiyeti ile bağlanma güvelliği arasında anlamlı fark var mıdır?
- 2- Çocuğun doğum sırası ile bağlanma güvenliği arasında anlamlı fark var mıdır?
- 3- Çocuğun kardeş sayısı ile bağlanma güvenliği arasında anlamlı fark var mıdır?
- 4- Çocuğun yaşadığı aile tipi ile bağlanma güvenliği arasında anlamlı fark var mıdır?
- 5- Çocuğun yaşadığı ailenin sosyo-ekonomik durumu ile bağlanma güvenliği arasında anlamlı fark var mıdır?
- 6- Annenin öğrenim durumu ile çocuğun bağlanma güvenliği arasında anlamlı fark var mıdır?
- 7- Babanın öğrenim durumu ile çocuğun bağlanma güvenliği arasında anlamlı fark var mıdır?
- 8- Annenin doğum sonrası çalışma durumu ile çocuğun bağlanma güvenliği arasında anlamlı fark var mıdır?
- 9- 0-1 yaş bakım durumu ile çocuğun bağlanma güvenliği arasında anlamlı fark var mıdır?
- 10- Çocuğun okul öncesi eğitim kurumuna başlama yaşı ile bağlanma güvenliği arasında anlamlı fark var mıdır?
- 11- Anne babanın çocuğuyla temas sıklığı ile bağlanma güvenliği arasında anlamlı fark var mıdır?
- 12- Çocuğun anne-babasıyla ilişki biçimi ile bağlanma güvenliği arasında anlamlı fark var mıdır?

- 13- Anne babanın sıkıntılı olduğu durumlarda çocuğun onlara yaklaşım sıklığı ile bağlanma gúvenliđi arasında anlamlı fark var mıdır?
- 14- Çocuğun korkulu bir durum karşısında sığınmak için anne veya babayı tercih durumu ile bağlanma gúvenliđi arasında anlamlı fark var mıdır?

1.3. Önem

Bağlanma son yıllarda sosyal ve duygusal gelişimin önemli bir konusu olarak karşımıza çıkmaktadır. Anne-çocuk ilişkisi konusunda yapılan araştırmaların önemli bir bölümünü bağlanma konusunun oluşturduğu görülmektedir (Donley, 1993). Bağlanma, Bowlby tarafından “belli bir figüre karşı özellikle stresli durumlarda yakınlık arama ve sürdürme eğilimi tarafından nitelendirilmiş sürekli duygusal bağ” olarak tanımlanmıştır (Bowlby, 2003; akt., Seven&Aytar, 2010).

Çocuğun annesiyle ilişkisi sonucunda oluşturduğu içsel çalışan modeller ileride kişiliğin organizasyonu için çocuklara bir temel sağlamaktadır. Çocukların bağlanma figürleri ile oluşturdukları bu içsel çalışan modeller, yetişkinlik dönemindeki kişiler arası ilişkilerinde kullandıkları ve ilişkilerini de bu modeller doğrultusunda yapılandırdıkları belirtilmektedir (Shaver&Mikulincer, 2004).

Sosyalleşebilme potansiyeli ile doğan sağlıklı bir bebeğin, annesiyle kurduğu ilk ilişki onun gelecekte kuracağı tüm sosyal ilişkilerin temelini oluşturmaktadır (Keskin, 2013). Waxler, Yarrow&King (1979) sıkıntılı zamanlarda başkalarına yardım etmenin ve onları rahat ettirmenin genellikle çocuğun hayatının ikinci yılında gelişen bir davranış şekli olduğunu ve davranışın aldığı şeklin, annenin çocuğa nasıl davrandığından çok etkilendiğini bulmuşlardır (akt., Bowlby, 2014). Yaşamda problemli kişilik analizlerine bakıldığında bağlanamayanlar ve yanlış bağlananlara sıklıkla rastlanmaktadır (Güneş, 2014).

Bağlanma ihtiyacı doğumla başlayıp yaşamın sonuna kadar devam etmekte ve çocukluk yıllarında başlayıp yetişkinliğe doğru adım adım kişinin ruhsal dengesini oluşturmaktadır. Anne çocuk bağlanması yaşamın diğer alanlarında bağlanmayı becerebilme gücünü ortaya çıkartmaktadır (Güneş, 2014). Sıcak, duygusal ve bebeğin ihtiyaçlarına uyum içindeki anne tutumu, bebeğin gelişebilmesi için şarttır. 0-3 yaş arasında anneden ayrılma çocuğun başlıca dil ve akademik gelişimi olumsuz etkilemektedir (Standler, 1952; akt., Keskin, 2013).

Bebekler duyarlı yetişkinlerle etkileşimlerinden, akranlarıyla ilk ilişkilerinde duygusal sinyalleri nasıl göndereceklerini ve yorumlayacaklarını öğrenirler (Trevvarthen, 2003; akt., Berk, 2013). Ebeveynleriyle yakın ilişkide olan çocuklar akranları ile daha çok ve daha olumlu etkileşimlerde bulunurlar. Dolayısıyla bu çocuklar, okul öncesi dönemde sosyal açıdan daha yeterli davranışlar sergilerler (Howes&Matheson, 1992; akt., Berk, 2013).

Hayatın ilk yıllarında oluşan ve devam eden bu duygusal bağı bilimsel çerçevede incelemek yukarıda bahsedilen nedenlerden dolayı önemlidir. Bağlanma konusu birebir okul öncesi dönemle ilgili olduğu halde, okul öncesi bilim dalında bu konuda yapılan çalışma sayısı yok denecek kadar azdır. Okul öncesi çocuklarının bağlanma durumlarının incelenmesinin konunun daha iyi anlaşılmasını sağlaması, bundan sonra bu alanda yapılacak çalışmalarda yol gösterici olması ve okul öncesi bilim dalındaki bu eksikliği kapatması umulmaktadır.

1.4. Sayıtlar

- 1) Ölçek ve formlara katılımcıların verdikleri cevaplar onların gerçek görüş ve durumlarını yansıtmaktadır.
- 2) Araştırmada kullanılan “Genel Bilgi Formu” çocuklarla, ailelerinin demografik özelliklerini ve ilişki biçimlerini yansıtmakta, “Tamamlanmamış Oyuncak Bebek Ailesi Hikayeleri Ölçeği” 5-6 yaş

çocuklarının güvenli, kaçınma ve organize olmamış (negatif) bağlanma kategorilerini ölçmektedir.

- 3) Ölçekten alınan örneklem, evreni temsil etme yeteneğindedir.

1.5. Sınırlılıklar

Bu araştırma;

- 1) Tekirdağ İli Süleymanpaşa ilçesi ile
- 2) 2014-2015 eğitim öğretim yılı ile
- 3) Mili Eğitim Bakanlığı'na bağlı olarak çalışan Tekirdağ İli Süleymanpaşa İlçesi'nde bulunan bir anaokulu ile
- 4) 60- 77 yaş aralığında bulunan normal gelişim gösteren çocuklar ile
- 5) “Genel Bilgi Formu” ve “Tamamlanmamış Oyuncak Bebek Ailesi Hikayeleri Ölçeği”yle elde edilen veriler ile
- 6) Bağlanma durumları olarak da güvenli, kaçınma ve organize olmamış (negatif) bağlanma kategorileriyle sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Bağlanma: İki insan arasında kurulan, anlamlı, özel ve uzun süreli duygusal bağ olarak tanımlanmaktadır (Bowlby, 1977).

Bağlanma Davranışı: Bebek ve bakımını üstlenen kişi arasında kurulan, hem güvenlik hem de keşfetme ihtiyacını giderecek ortamı sağlamak amacıyla fiziksel

yakınlığı güçlü tutacak duygusal bağlanma sağlayan her tür davranış olarak tanımlanmaktadır (Bowlby, 1982).

Bağlanma Figürü: Bebeğin yakınlık sağlamaya ya da var olan yakınlığı sürdürmeye çalıştığı, kendisi için önem taşıyan çevresindeki kişi olarak tanımlanmaktadır (Bowlby, 1969).

Güvenli Bağlanma: Çocuğun zihninde duyarlı, ulaşılabilir bir bağlanma figürü olduğu zaman kurulan bağlanma stilidir (Cassidy, 1999)

Güvensiz Bağlanma: Çocuğun zihinsel olarak ulaşılabilir ve duyarlı bir bağlanma figürü temsilinden yoksun olduğu zaman gelişen bağlanma stilidir (Cassidy, 1999).

Psikopatoloji: Duygu, düşünce ve davranış bozukluğu, ruhsal bunalım, anormal/uyumsuz davranış üzerine araştırma yapan bilim dalıdır (<https://tr.wikipedia.org/wiki/Psikopatoloji> 20.12.2015).

Psikoterapi: Bireylerin duygusal ve davranışsal sorunlarının çözümünü, ruh sağlıklarının geliştirilmesi ve korunmasını amaçlayan tekniklerin genel adıdır (<https://tr.wikipedia.org/wiki/Psikoterapi>, 20.12.2015).

Ayrılık Anksiyetesi: En az 4 hafta boyunca çocuğun evden ya da evde bağlandığı kişiden ayrılmaya bağlı olarak gelişim düzeyine göre beklenenden fazla ve yineleyici anksiyete duyması şeklinde tanımlanabilir (Erermiş ve ark., 2009).

BÖLÜM 2

GENEL BİLGİLER

2.1. Bağlanmanın Tanımı

Bağlanma, bir çocuğun, kendisine bakan ya da ihtiyaçlarını karşılayan kişiye yönelik duygusal bir bağ arayışına karşılık gelen ve onun canlı kalması için gerekli olan bir duygusal süreçtir (Hazan&Shaver, 1994). Bağlanmanın önemine vurgu yapan Bowlby, bağlanmayı “İki insan arasında kurulan, anlamlı, özel ve uzun süreli duygusal bağ” olarak tanımlamaktadır. Başka bir ifadeyle bireyin farklı veya tercih edilen diğer bir kişi ile yaklaşma ve yakınlığı sürdürme davranışları olarak kavramsallaştırmaktadır (Bowlby, 1977). Bowlby (1973) duygusal bağ kurma eğilimi ve gereksiniminin, yeni doğanların yaşamlarını sürdürebilmeleri için gerekli ve gelişimsel açıdan işlevsel olan bağlanma sistemi olduğunu ifade etmektedir. *“Bağlanma hayatımızdaki özel insanlar için hissedilen, onlarla birlikte iken bize keyif veren, sıkıntılı zamanlar geçirdiğimizde sıkıntımızı azaltarak bizim rahatlamamızı sağlayan güçlü ve duygusal bir sistemdir”* (Ainsworth ve ark., 1978).

Bağlanma terimi, bebeklerle ana babalar arasında duygusal olarak olumlu ve karşılıklı yardım edici bir ilişkinin kurulması olarak belirtilmektedir (Gerdner&Gardiner, 2001). *“Bağlanma hayatımızdaki özel insanlarla aramızdaki güçlü duygusal bağdır ve bu bağ onlarla etkileşim halindeyken hoşnut olmamızı, neşeli hissetmemizi ve stresli olduğumuz zamanlarda ise onların yakınlığı sayesinde rahatlamamızı sağlamaktadır”* (Berk, 2013). Bağlanmayla ilgili psikolojide farklı tanımlar yapılsa da bağlanmaya en basit haliyle ‘Çocuğun güven içinde kendini bir duygusal yakına bırakabilmesidir’ şeklinde tanımlanmaktadır (Güven, 2014).

Bir çocuğun en belirgin davranışı “bağlanma çabası”dır. Bebek kendisini dünyaya getiren annesine tutunma gayretindedir (Güven, 2014). Bebek, anneye bağlanma ihtiyacı duyar, dışlanmak istemez (Scharff, 1995). *“Çocuk annesini*

kendisinin devamı zanneder, onu her an görmek ister. Annesi bir an gözden kaybolursa kaygılanır, ağlamaya başlar, korkar, yalnızlığını hisseder” (Güven, 2014). “Hem insan, hem de primatlarda gözlenen bağlanma ihtiyacı, yeni doğmuş bebeği çevresel tehlikelerden korumaya yönelik biyo-sosyal bir süreçtir ve bu nedenle de diğer insanlarla sıcak ve yakın ilişkiler kurma ihtiyacı, insan doğasının temel bir boyutudur” (Bowlby, 1980).

İlk olarak Freud (1960), bebeğin annesine olan duygusal bağının daha sonraki ilişkilerin temelini oluşturduğunu ileri sürmüştür. Modern araştırmalar ebeveyn-bebek bağının yaşamsal önemine rağmen sonraki gelişimin, sadece erken bağlanma deneyiminden değil ebeveyn-çocuk ilişkisinin devam eden kalitesinden de etkilendiğini ortaya koymaktadır (Berk, 2013). Temel bakım veren kişiyle kurulan güvensiz bağlanmanın etkilerinin yaşamın ilerleyen dönemlerinde duygusal ve davranışsal problemlerin yaşanmasına sebep olabildiği bilinmektedir (Perry, 2001).

“Bağlanma özet olarak birkaç anahtar öğeyi içinde barındırmaktadır. Bundan hareketle; 1) bağlanma, özel kişiler ile uzun süreli duygusal ilişkiler kurmayı sağlayan bağıdır, 2) bu ilişki güvenlik, rahatlık ve doyum sağlamaktadır, 3) bağ kurulan özel kişinin kaybı ya da kaybolma tehdidi çok güçlü acı meydana getirmektedir” (Perry, 2001).

2.2. Bağlanmanın Temel İşlevleri

Bowlby (1980) tehlike içeren koşullar altında bebekle bakıcı arasında yakınlığı korumak üzere gelişmiş olan bir bağlanma sisteminin varlığını öne sürmektedir. Bebekler uzun bir süre bakıma ve korunmaya gereksinim duymaları nedeniyle kendileri için önemli başkalarına bir başka deyişle bağlanma figürlerine yakın olma arzusu ve bu yakınlığı korumalarını sağlayacak bir davranışlar dizisiyle dünyaya gelmektedirler.

Bağlanma davranışını pekiştiren sistem, güvenlik ve korunmanın sağlanması temel hedefiyle çalışmaktadır. Bu nedenle de kişinin güvenliğine ilişkin bir tehdit algılanması durumunda, sistem otomatik olarak devreye girmekte ve tüm yaşam boyunca aktif olarak kalmaktadır (Shaver&Mikulincer, 2002).

Bağlanma davranışı ısrarcı bir biçimde gelişmekte, yaşam boyunca güçlü olarak devam eden bir özellik sergilemektedir. Güvenlik ihtiyacı, bağlanma figürüne geri dönme, önemli kişiden destekleyici yanıt alma ve yakın olma ihtiyacı azalmadan, yaşam boyunca devam etmektedir (Hazan&Shaver, 1994).

Bowlby (1982) bağlanma ilişkilerinin işlevlerini ve bağlanmanın üç özelliğini belirtmiştir. Birincisi; bakım verene yakın olma, ikincisi; çevreyi keşfederken ve yeni şeylere başlarken destek alabileceği “güvenli üs” olarak anneyi kullanma ve üçüncüsü; bebeğin rahatlık, koruma ve destek için anneye güvenmesini sağlayan bir sığınak olmasıdır.

2.2.1. Yakınlığı Arama

Bowlby (1980) bağlanma sürecinin diğer sosyal ilişkilerden farklı bir bağlanma ilişkisi içerdiğini; yeni doğan bebeklerin korktuklarında, savunmasız ya da sıkıntılı olduklarında güvenlik hissini artırmak ve fiziksel yakınlığı korumak istediklerini gösteren davranışlarda bulunduklarını belirtmektedir. Böylece bebekler yakınlık için bağlanma figürünü aramaktadırlar. Bakıcı ile yakınlığın korunması bağlanma biçimi içindeki en temel hedeftir ve bu sayede yeni doğanlara güven içinde gelişebilecekleri bir alan sağlanmaktadır. Bowlby'e göre yakınlık, çocuğun çevresini keşfetmede kullanılabileceği “güvenli bir temel (üs)” ve tehlike anında korunabileceği “sağlam bir sığınak” işlevi görmektedir (akt., Sümer&Güngör, 1999a).

2.2.2. Güvenli Üs

Bağlanma figürü, korktuğunda bebeğe güven ve cesaret veren bir güvence üssü işlevi görmektedir (Bowlby, 1980). Bebek herhangi bir nedenle korktuğunda ya da kendini tehdit altında hissettiğinde, bağlanma figürüne yakınlık arayışı içine girmektedir. Böyle zamanlarda bakıcı (bağlanma figürü), bebeğin rahatlamak ve kendisini tekrar güvende hissetmek için geriye dönebildiği bir güvence üssü işlevi görmektedir (Hazan&Shaver, 1994).Güvenli üs çevreyi keşfederken ve yeni davranışlar öğrenirken yeterince rahat olabileceği “güvenli üs” olarak bakıcıyı kullanmadır (Bowlby, 1982).

2.2.3. Güvenli Sığınak

Bowlby (1982) bebeğin rahatlık, destek ve yeniden güvence için bakıcıya güvenmesi anlamında güvenli bir sığınak olması olarak üç tür işlevi olduğunu ifade etmektedir. Bebeğin bu tür keşfetme davranışları için bağlanma figüründen zaman zaman ayrılması gerekmektedir ve bu ayrılıklardan sonra geri döndüğünde bağlanma figürü güvenli bir sığınak işlevi görerek bebeğe rahatlama, yeniden güvence ve destek hissini vermektedir (Hazan&Shaver, 1994). Bir ilişkide öncelikle kişinin bağlanma figürü ile temasta olmasını sağlayan, dolayısıyla yakınlığı korumasını sağlayan bir bağ kurulmaktadır. Zamanla bu bağlanma figürü hastalık, tehdit veya tehlikeli durumlar söz konusu olduğunda güvenli bir sığınak olarak kullanılmaktadır. Diğer bir deyişle, bağlanan birey bağlanma figürünü güvenlik, korunma ve destek noktasında bir sığınak olarak kullanılmaktadır (Fraley&Shaver, 2000).

2.3. Bağlanmanın Kurulması ve Gelişimi

Bu bölümde bağlanmanın nasıl kurulduğuna ve gelişim aşamalarına yer verilmektedir.

2.3.1. Bağlanmanın Gelişim Aşamaları

Çocuk doğduğunda bir tabula rasa (insan beyninin başlangıçta boş bir levha olduğunu işaret eden felsefî görüş) olmaktan çok uzaktır. Tam aksine, etkinleştirilmeyi bekleyen davranışsal sistemlere sahiptir, bu sistemlerin her biri belli uyaranlar tarafından harekete geçirilmekte, sonlandırılmakta, güçlendirilmekte veya zayıflatılmaktadır. Bu sistemlerin bazıları ilerideki bağlanma gelişiminin temelini atmaktadır. Yeni doğanlardaki ağlama, emme, tutunma, alışma davranışlarına aracılık eden ilkel sistemler buna örnek gösterilebilmektedir. Bunlara birkaç hafta sonra gülme ve agulama ve birkaç ay sonra da emekleme ve yürüme eklenmektedir. Bu davranış biçimlerinin her birinin sergilenme sırası basit bir düzendedir. Motor örüntülerin bazıları sabit eylem örüntüsünden daha ayrıntılı çizgide ilerlemekte ve bunları etkinleştirip sonlandıran uyaranlar yalnızca kabaca ayrılabilirler. Böyleyken bile, baştan itibaren bir ayırım mevcuttur ve baştan itibaren bir kişiden kaynaklanan uyarana- insan sesinden kaynaklanan işitsel uyaran, insan yüzünden kaynaklanan görsel uyaran ve insan kol ve bedeninden kaynaklanan dokunsal ve kinestetik uyaran- özel şekillerde karşılık verme eğilimi bulunmaktadır. Daha sonra bebeklikte ve çocuklukta-aslında hayatın kalan tüm kısmında- belirli figürlere bağlanmaya aracılık eden karmaşık sistemler bu küçük başlangıçlardan filizlenmektedir. Bu gelişim aralarında keskin sınırlar olmayan birkaç aşamaya ayrılmaktadır (Bowlby, 1969).

Bu aşamalar şu şekildedir:

Aşama I: Bebeğin Yöneldiği ve İşaretlediği Figürü Sınırlı Ayırt Etmesi:

Bu aşamada bebek insanlara karşı belirli karakteristik davranışları sergilemekte fakat bir kişiyi diğerinden ayırt etme becerisi kokusal ve işitsel uyaranla sınırlı kalmaktadır. Bu aşama doğumdan en az sekiz haftaya, genellikle on iki haftaya kadar devam etmekte, olumsuz şartlar altında çok daha uzun sürebilmektedir. Bebeğin çevresindeki insanlara karşı davranışları o kişiye yönelme (oryantasyon), göz hareketlerini izleme, kavrama ve uzanma, gülümseme ve agulamayı kapsamaktadır. Bebek genellikle bir sesi duyduğunda veya yüzü gördüğünde ağlamayı kesmektedir. Bu bebek davranışlarının her biri refakatçinin davranışını

etkileyerek bebeğin o refakatçinin yakınında geçirdiği zamanı etkilemektedir. Yaklaşık on iki haftadan sonra bu dostça karşılıkların yoğunluğu artmakta, buradan itibaren tüm içtenliği, neşesi ve keyfiyle tam sosyal karşılık' vermektedir (Rheingold, 1961; akt., Bowlby, 1969).

Aşama 2: Ayırt Edilen Bir (veya Daha Fazla) Figüre Yönelme ve İşaretlerini İzleme:

Bu aşamada bebek insanlara karşı Aşama 1'deki gibi aynı yakınlığı göstermekte, fakat annesine karşı bu yakınlığı diğerlerinden daha belirgin göstermektedir. İşitsel uyaranlara farklı tepki yaklaşık dört haftadan önce, görsel uyaranlara karşı on haftadan önce gözlenmemektedir. Ailede büyüyen çoğu bebeklerde her iki durum da on ikinci haftadan itibaren bariz görülmekte, şartlara göre bu aşama yaklaşık altı aya kadar sürmektedir (Bowlby,1969).

Aşama 3: İşaretlerin Yanı sıra Lokomasyon (Hareket) Yoluyla Ayırt Edilen Bir Figüre Bağlılığın Korunması:

Bu aşamada bebek insanlara karşı giderek daha ayırt edici olmakta ve tepki repertuarını geliştirerek ayrılan annenin peşinden gitmekte, dönüşünde selam vermekte ve onu keşiflerinde dayanak olarak kullanmaktadır. Aynı zamanda, tüm insanlara gösterdiği dostça ve eşit (ayırt etmeyen) yaklaşım azalmaktadır. Belli bazı kişiler yardımcı bağlanma figürü olarak seçilirken diğerleri seçilmemektedir. Yabancılarla giderek daha temkinli yaklaşmakta ve er ya da geç endişe ve geri çekilme isteği uyandırmaktadır. Bu aşama sırasında çocuğun annesine yönelik davranışlarında aracılık eden sistemlerin bazıları hedefe yönelik düzenlenmektedir ve çocuğun anneye bağlılığı herkes tarafından açıkça görülebilmektedir (Bowlby,1969).

Aşama 3, genellikle altı ve yedi ay arasında başlamakta fakat özellikle temel bir figürle fazla temas etmemiş bebeklerde birinci doğum gününün sonrasına kadar gecikebilmektedir. Muhtemelen ikinci yılda da devam etmekte ve üçe sarmaktadır (Bowlby, 1969).

Aşama 4: Hedef Merkezli Ortaklığın Oluşması:

Aşama 3, sırasında bir bağlanma figürüne duyulan yakınlık az çok ilkel bir bilişsel harita kullanan hedefe yönelik sistemler aracılığıyla bebekler veya çocuklar tarafından korunmaya başlamaktadır. Bu harita çerçevesinde anne figürü er ya da geç bağımsız bir nesne, zaman ve mekanda sürekli (kalıcı) ve zaman-mekan uzamında az çok öngörülebilir hareketleri olan bir nesne olarak algılanmaktadır. Ancak, bu olguya ulaşıldığında bile anneyi bebekten uzaklaştıran veya bebeğe yaklaştıran etkenleri veya bu davranışları değiştirmek için neler yapabileceğini bebeğin anlaması beklenmemektedir. Annenin davranışlarının kendi koyduğu hedefler etrafında kurulduğunu, bu hedeflerin çok sayıda ve bir miktar çelişkili olduğunu, bunların ne olduğunu anlayıp ona göre hareket etmenin mümkün olduğunu hala anlayamamaktadır. Ancak, zaman içinde bu değişmektedir. Anne davranışlarını ve bunları nelerin etkilediğini gözlemleyerek çocuk annesinin koyduğu hedefleri ve bunlara ulaşmak için yaptıklarını anlamaktadır. O noktadan itibaren dünya görüşü çok daha gelişmekte ve davranışları daha esnek hale gelmektedir (Bowlby, 1969).

2.4. Bağlanma Durumunu Belirleyen Faktörler

2.4.1. Mizaç

Bağlanma ile bebek mizacı arasındaki ilişki uzun zamandır tartışılmakta ve araştırılmaktadır. Çocuğun doğuştan sahip olduğu özellikler onu stresli bir duruma sıkıntılı bir şekilde karşılık vermeye veya duygularını farklı biçimlerde düzenlemeye meyilli hale getirebilmekte ve bu durum çocukların bakıcılarından ayrılmaya verdiği karşılıklar ve ebeveynlerin çocuklara verdiği tepkiler arasındaki bireysel farkları ortaya çıkartmaktadır (Bates, Maslin&Frankel, 1985; Belsky&Rovine, 1987; Egeland&Farber, 1984).

Mizaç, bağlanma ilişkisiyle alakalı olduğu düşünülen asabiyet, sosyallik ve yakın temastan alınan keyif gibi davranışların dışavurumunda önemli bir rol oynamaktadır. Bu farklılıklar anne-bebek etkileşiminin doğasını değiştirerek ve

böylece dolaylı yoldan bağlanmanın niteliğini etkileyerek çocuklarda bağlanma durumlarında farklılıklara yol açmaktadır (Lewis&Feiring, 1989). Goldsmith&Alansky (1987) mizacın anne-bebek etkileşimine yön vererek bağlanmanın gelişimini etkileyebileceğini belirtmektedirler. Zor mizaçlı çocukların annelerinden daha az ve hassasiyetten daha uzak mesajlar aldıklarını bununda anne-çocuk etkileşim kalitesini düşürdüğünü, bebek sosyalliğinin de annenin bebeğine karşı sosyal tepkiselliğinin üzerinde etkileri olduğunu öne sürmektedirler. Mizaç farklılıkları birincil bakıcının bebekten gelen işaretlere verdiği tepkinin engellenmesine, düzenlenmesine hizmet ederek başlangıçtaki sosyal ilişkinin niteliğini etkileyebilmektedir (Goldsmith&Campos, 1982). Zor mizaç özelliği gösteren çocukların annelerinin çocuklarına karşı oldukça ilgisiz oldukları gözlenmektedir (Pederson ve ark., 1990). Ayrıca, Crockenberg (1986) ilk yapıları değiştirmeden mizacın bağlanma kuramıyla ilişkisinin görülebileceğini belirtmekte, mizaç bebek ve birincil bakıcısı arasındaki bağın gelişim ve korunmasının altında yatan sosyal etkileşim sürecinin arabulucusu olarak yorumlandığı zaman aradaki ilişkinin anlaşılabilirliğini öne sürmektedir.

Mizacın yabancı ortam çalışmaları sırasında ortaya çıkan belirli bebek davranışlarıyla (yani yabancılara verilen ağlama ve rahatsızlık tepkileri) ilişkili olabileceğine dair bazı kanıtlar bulunmaktadır (Vaughan ve ark., 1989) Gunnar ve ark., 1989). Her biri hem mizaç hem yabancı ortam verisi içeren 15 araştırma ile ilgili bir meta analiz sonuçları sıkıntıya karşı eğilimli mizaçla yabancı ortamdaki ağlama ve direnme davranışları arasında makul düzeyde bir bağlantı olduğunu göstermektedir (Goldsmith&Alansky, 1987).

Yeni doğanlar, 3 aylık (Belsky&Rovine, 1987; Lewis&Feiring, 1989) ve 12 aylık bebeklerle yapılan (Bradshaw ve ark., 1987; Belsky&Rovine , 1987) bir çalışmaya göre, mizaç genellikle güvenli veya güvensiz bağlanma olarak görülen davranışların dışavurumunu etkileyebilmektedir. Zamanla bağlanma kuramcıları mizaç kuramcılarıyla aynı fikirde olmaya başlamışlardır ve çocukların doğuştan itibaren birbirinden farklı olduklarını kabul etmekte fakat bireysel özelliklerinin sosyal deneyimlerden etkilendiğini de ısrarla belirtmektedirler. Anne-çocuk ilişkisi

her iki tarafın özelliklerini hem etkilemekte hem de bu özelliklerden etkilenmektedirler (Belsky&Rovme, 1987; Stevenson-Hinde, 1988).

Sonuç olarak, mizaç çocuğun insanlara bağlanmasının niteliğini de belirleyebilmekte ve mizaç değiştiğinde farklı etkileşim kalıplarının ortaya çıkması beklenebilmektedir (Belsky& Rovme, 1987; Lewis&Feiring, 1989).

2.4.2. Anne Davranış ve Duyarlılığı

Annelerin tutum, endişe ve davranışlarının bebeğin tutum ve davranışları üzerinde doğrudan etkisi bulunmaktadır. Bağlanma kuramının temel konularından biriside annenin bebeğin gönderdiği sinyallere tutarlı ve duyarlı bir cevap vermesidir. “Anne duyarlılığı” bebeğin gönderdiği sinyalleri almaya hazır olma, onun verdiği tepkileri doğru bir şekilde ayıklama, anlama yorumlama, yanıt verme, davranış ve bakım sağlarken esneklik, uygun bir kontrol düzeyi belirleme, vb. olarak kavramsallaştırılabilmektedir (Lounds ve ark., 2005). Bağlanma kuramına göre, bebek ve bakıcısı arasında gelişen ilişki bebeğin bakıcının dikkatini (gülümseme) ve ilgisini (sıkıntı ve ağlama) çeken işaretlerinin ve bakıcının bu işaretlere karşılık verme (hassasiyet ve tepkisellik) biçiminin ortak ürünüdür (Sroufe, 1985). Anne çocuk ilişkisinde gerek anne gerekse bebek birbirlerinin duygularına cevap verdikleri oranda aralarındaki duygusal iletişimin kalitesi artmaktadır (Rijt-Plooij ve Plooij, 1993;akt., Soysal ve ark., 1999). Ebeveyn duyarlılığı ve ebeveynin ya da bakım verenin çocuğun gönderdiği sinyallere verdiği yanıtlar, çocukların duygusal deneyimlerini organize etmelerini ve “güvenlik hissi”nin düzenlemelerinde hayati bir önem taşımaktadır (Kobak&Sceery, 1988). Çocuğun anneye gönderdiği sinyaller oldukça değerli, anlamlı ve önemlidir. Bu sinyaller anne, çocuk arasındaki iletişimi başlatmaktadır. Duyarlı olarak nitelendirilen annelerin çocukları, duygusal ihtiyaçlarını çekinmeden ifade edebilmekte ve kendilerini rahat ve güvende hissetmektedirler (Etzion-Carasso&Oppenheim, 2000).

Konuyla ilgili bazı araştırmalar annenin bebek davranışını şekillendirmedeki rolünü doğrulamaktadır (Ainsworth, Bell&Stayton, 1972; Sameroff, Seifer&Elias, 1982). Batılı bebeklerle yapılan çalışmalarda etkileşimli eşzamanlılık adı verilen özel bir iletişim biçimi, güvenli ve güvensiz bebeklerin deneyimlerini birbirinden ayırmaktadır. Etkileşimli eş zamanlılık en iyi biçimde, ebeveynin bebeğin sinyallerine iyi bir zamanlamayla ritmik ve uygun bir yolla karşılık verdiği duyarlı bir biçimde ayarlanmış “duygusal bir dans” şeklinde tanımlanabilmektedir (Berk, 2013). Ainsworth ve arkadaşları (1978) bebekler ve annelerini doğal gözlem yolu ile 12 ay boyunca 3 haftada bir gözlemleyerek anne davranışlarının bebeklerin bağlanma stillerini nasıl etkilediğini ortaya koymuşlardır. Güvenli bağlanan bebekler ile kararsız, kaçınan ve kayıtsız bağlanma stiline sahip olan bebekler arasında annenin bebeğe gösterdiği yakınlık, sözel iletişim miktarı, keşfetme davranışlarını destekleme gibi davranışlarında önemli farklar olduğunu görmuşlerdir. Annenin bu davranışları gösterme tutarlılığı arttıkça bağlanma güvenliğinin de attığını vurgulamaktadırlar.

2.4.3. Annesel Bakım

Bowlby (1982) bebeğin hayata devamı için yakınladıştırmanın önemli olduğunu vurgulamaktadır. Bowlby’e (1982) göre, bebeği ebeveynine veya diğerlerine yakladıştıran her türlü davranış yakınladıştırmadır; yakınladıştırma davranışına “annelik”, “anne bakımı” ve “besleme” isimleri de verilmektedir. Yakınladıştırma ve anne bakımı arasındaki ilişki, anne davranışının anne ve bebek arasındaki mesafeyi azaltmaya odaklanması olduğunu belirtmektedir. Yakınladıştırma öğesinde, anne bebeğinin yakınında durmakta ve sıkıntılı olduğunda onu toparlamaktadır. Bu davranış bebeğe korunma sağlamakta ve bağlanmanın önemli bir boyutunu oluşturmaktadır.

Örneğin beslenmenin sadece bebeğin karnını doyurmak olarak algılanmaması gerektiği, ilk duygusal motiflerin temelini bu sırada atıldığı üzerine durulmaktadır (Yapıcı&Yapıcı, 2005). Yetersiz bakım, bağlanmadaki bozulmanın güçlü bir belirleyicisidir (Berk, 2013).

2.4.4. Aşırı Ağlama

Bağlanmayı etkileyen faktörlerden bir tanesi de aşırı ağlamadır. Anne babalar ne kadar ağlamaya hoşgörü gösterebileceklerini çok iyi ayır etmekte ve aşırı ağlama bebekleriyle ilişkilerini tehdit edebilmektedir (Gander&Gardiner, 2001). Robinson&Moss (1970) araştırmalarında gebeliğinden itibaren çocuğunun doğumunu coşkuyla bekleyen genç bir annenin bebeğinin ilk ayında aşırı ağlaması, kucağa alınmada tepki göstermemesi, gülümsemede ve göz teması kurmada gecikmesi, gelişiminin genel olarak yavaş olmasından dolayı 3.ayın sonunda kendinin engellendiğini, sevilmediğini, uygun olmadığını hissettiğini belirttiğini ve bebeğini reddettiği bildirmektedirler (akt., Hazan & Shaver, 1994).

Bell&Ainsworth (1972) yaptıkları araştırmada bebeklerin anneleri aldırmadıkları zaman daha fazla ağladıklarını bildirmektedir. Bebekleri aşırı ağladıklarında annelerin onları bırakmayı tercih ettiklerini ve onlara aldırıyor göründüklerini, daha fazla ağlamanın annelerin daha fazla geri çekilmesine neden olduğunu gözlemlediklerini belirtmişlerdir.

2.4.5. Ebeveynlerin İçsel Çalışan Modelleri

Ebeveynler kendi bağlanma deneyimlerine dair geçmişlerini aile bağlarına getirmektedirler. Bebekleriyle kurdukları bağlara uyguladıkları içsel çalışma modellerini de bu geçmiş üzerine inşa etmektedirler (Berk, 2013). Anne bağlanma temsilleri çocuğun bağlanma durumunu güçlü bir şekilde etkilemektedir (LJzendoorn, 1995). Bu durum annenin temsillerinin bebekten gelen işaretlere verdiği tepkileri ve dolayısıyla çocuğun bağlanma gelişimini etkilediğiyle kısmen açıklansa da, bu temsillerin bebek bağlanmasını anne hassasiyetinden daha iyi öngördüğü tespit edilmiştir (Belsky, 1999; VanIJzendoorn, 1995). Öz annelerle ilgili araştırmalarda içsel bağlanma modelinin (kendi ebeveynlik yapıma deneyiminin sonucu) kendi bebeklerindeki bağlanma tarzıyla ilişkili olduğu tespit edilmiştir (Main ve ark., 1985; VanIJzendoorn ve ark., 1999).

Bowlby (1982) bebek davranışındaki değişikliklerin annenin çocuğa verdiği karşılıkları etkilediğini düşünse de, "annenin ilişkiye getirdiklerinin bebeğin getirdiklerinden çok daha karmaşık ve bu yüzden çok daha etkili olduğuna" inandığını belirtmektedir. Başlangıçta, anne hassasiyetinin çocuğun bağlanma güvenliğindeki temel anne faktörü olduğu kabul edilmekteydi (Ainsworth, 1967). Daha yakın zamandaki araştırmalar da annenin bağlanma temsillerine odaklanmaktadır. Bu temsillerin kökeni annenin kendi çocukluğundaki bağlanma deneyimlerindedir. Bu deneyimler yetişkinlikle birlikte bağlanma hakkındaki duygu ve düşüncelerinin altında yatan bilişsel bir model olarak düzenlenmektedir (Main, Kaplan&Cassidy, 1985). Bu temsilleri değerlendirmek için tasarlanmış ilk ölçü olan Yetişkin Bağlanma Mülakatında (AAI), anneler kendi bağlanma geçmişleri hakkındaki değerlendirmelerine göre dört gruba ayrılmaktadırlar. Bunlar; (1) *Özerk anneler* bağlanma ihtiyaçlarını önemsemekte, değer vermekte ve bağlanma meselelerini çocukluklarından çözmektedirler, (2) *uzaklaştırıcı anneler* kendi ebeveynlerini idealize etmeye eğilimlidir fakat kendi çocukluklarındaki bağlanmanın önemini küçümsemektedirler , (3) *endişeli anneler* çocukluk bağlanma figürlerine öfkeli bağlılık göstermekte ve geçmişlerini mevcut durumdan ayırmakta zorlanmaktadırlar ve (4) *kararsız anneler* genellikle bir travma veya kötü muamele nedeniyle bağlanma meseleleri hakkında düzenli bir şekilde konuşmakta zorlanmaktadırlar (Hesse, 1999).

2.4.6. Bebeğin Görünüşü

Başarılı bağlanmayı etkileyen başka bir etmen ise bebeğin yüzü, dış görünüşü gibi görünüm özellikleri ve hareketleridir (Yapıcı&Yapıcı, 2005). Bazen anne babalar, görünümelerini bozan ciddi bedensel kusurları olan bebeklerle başa çıkamamaktadırlar. Çoğu zaman onları terk etmekten, yalnızca çok az bakım vermeye kadar değişik yollarla bebeklerini reddedebilmektedirler (Gadner&Gardiner, 2001).

2.4.7. Psikolojik Faktörler

Bowlby'e (1969) göre, çocukların bağlanmasındaki aksaklıklar çocuğun hayatındaki ilk üç yıl içinde görülen üç psikolojik durumla ilişkilidir. Bunlar karşı koyma durumu, umutsuzluk durumu ve kopma veya uzun süreli ayrılıktır. Karşı koyma durumu ayrılıktan kaynaklanan ciddi rahatsızlığı, umutsuzluk durumu keder, yas, geri çekilme ve çaresizliği barındırmaktadır. Çocuk kopukluk veya uzun süreli ayrılık yaşadıktan sonra birincil bakıcısıyla düzgün bağlanma geliştiremez görünmektedir. Hatta çocuk bağlanma yetisini tamamen kaybedebilmektedir. Çocuk duygusuzlaşmakta ve fiziksel, cansız nesnelerle ilgilenmekte ve çocuk kendisine çok yoğunlaşabilmektedir. Güvenli bağlanmadaki aksaklıktan kaynaklanan tüm bu özellikler suçlu davranış gösteren çocuklarda da görülebilmektedir (Fonagy ve ark., 1997). Bowlby'nin ilk çalışmasında, en fazla suçlu davranış gösteren çocukların başkalarıyla yakın bağlantı kuramayanlar olduğu gözlenmektedir. Bu çocukların birincil bakıcılarıyla bağlanmalarının güvensiz olduğu görülmektedir (Katz, 1999).

2.5. Bağlanma ve Duygu Düzenleme

Duygu düzenleme konusu son zamanlarda hem araştırmalarda hem de gelişim kuramında yoğun olarak incelenmektedir (Campos, Campos&Barett, 1989; Dodge&Garber, 1991; Fox, 1994). Gelişimciler, duygu düzenlemesini bebeklerin uyarılmalarını ayarlama becerisi (Rothbart&Deryberry, 1981), beynin elektriksel faaliyeti (Dawson ve ark., 1997), hissedilen ve ifade edilen duyguyu ayırıştırma becerisinin gelişimi (Cole&Kobak 1986; Izard&Malatesta, 1987; Saarni, 1984) ve duygusal düzensizliğin (örneğin hırçınlık, depresyon) psikopatolojiye yansımaları (Dodge, 1991; Garber, Braadfladt, &Zeman, 1991; Zahn-Waxler, Cole, &Barrett, 1991) gibi çok çeşitli süreçlere atıfta bulunarak tartışmaktadırlar.

Araştırmacılar duygu düzenlemesiyle ilgili bazı ortak temalarda çalışmışlardır. Mizacın duygu düzenlemesini etkilediği (Cassidy, 1994; Kopp, 1989; Malatesta ve ark., 1989; Thompson, 1990), insanların olgunlaştıkça belirli hedeflere

ulaşmak için duygu düzenleme stratejileri geliştirdikleri, (Ratner&Stettner, 1991; Saarni, 1990; Thompson, 1994), uyumlu sosyal etkileşimleri güçlendirmek için (Izard&Malatesta, 1987), başka insanların hislerinin de idare edilmesinin anlaşıldığı (Campos ve ark., 1983; Thompson, 1994) bazı temaları oluşturmaktadır. Araştırmalarda en çok kullanılan ortak tema ise duygu düzenleme ve ebeveyn-çocuk etkileşimi arasındaki ilişkidir. Duygu düzenlemenin gelişimi üzerindeki en önemli dış etkilere birinin ebeveyn-çocuk ilişkisi olduğu çoğunluk tarafından kabul edilmektedir. Bu ilişkide aralarında “uyumlu sosyal etkileşimler geliştirmenin” de olduğu birçok amaca ulaşmak için ebeveynler ve çocuklar kendilerinin ve başkalarının duygularını idare etmeye yönelik stratejiler geliştirdikleri belirtilmektedir (Kopp, 1989; Thompson, 1990) .

Duygunun düzenlenmesindeki amaç duygusallığı azaltmak ya da bastırmak değil, duyguların uyumlu kullanımını kolaylaştırmaktır. Kişinin kendi duygusal durumunu esnek biçimde değiştirme ya da düzene koyma becerisinin, kişinin uyumu üzerinde de olumlu etkilerde bulunmaktadır (Izard&Malatesta, 1987). Thompson ve Goodvin (2007) bebek ve yürüme çağındaki çocukların, duygusal deneyimlerini kontrol etmeye başlamadıklarını duygusal öz-düzenlemenin, amaçlarımıza ulaşabilmek için kullandığımız düzenlemeler olduğunu belirtmektedirler (akt., Berk, 2013).

Bowlby’e (1988) göre, “iki insan arasında duygusal olarak ifade edilenden daha önemli bir iletişim bulunmamaktadır. Cassidy (1994) duygu düzenlemenin özellikle bağlanma ilişkilerinde bağlanma merkezli stratejilerin bir ögesi gibi görev üstlendiğini ileri sürmektedir (akt.Cicchetti, Ganiban&Barnett, 1991).

Erken dönemde katkı sağlayan en önemli unsur, ebeveyn-çocuk ilişkisinin kalitesi ve birbirine bağlılık ile ilgili yaşanan tecrübelerdir (Calkins, 2007). Güvenli bir bağlanma ilişkisi, ebeveyn ve çocuğa, duygularının da dahil olduğu geniş bir yelpazede iletişim kurma olanağı sağlamaktadır. Bu olumlu etkileşimin kökenleri erken dönemde bebeğin gösterdiği duygulara esnek yaklaşımlardan, güçlü bir bağlılık için ortam oluşturmaktan ve yaşanan duygular hakkında açık bir iletişim

kuraktan gelmektedir (Calkins&Fox, 2002). Başka bir deyişle karşılık vermekte katı bir tarz sergilemeyen ebeveynlerin (bakım verenlerin), çocuklarının duygu düzenlemesinde daha çok katkıda bulunmaları olası hale gelmektedir (Southam–Gerow, 2014).

Araştırmalar ayrıca bağlanma ilişkisinin niteliğinin çocuklardaki duygu düzenlemesini çocukların bakıcının davranışları ve fiziksel veya duygusal anlamda erişilebilirliği hakkındaki beklentilerinden (içsel çalışan modeller) etkilediğini işaret etmektedir (Bowlby, 1982).Bağlanma figürü, tutarak sarılarak veya konuşarak çocuğun huzursuzluk düzeyini düşürmesine ya da bir oyun sırasında etkinliği çocuk için daha eğlenceli ve çekici hale getirmek amacıyla çocuğun heyecanını arttırmaya yardım etmektedir (Sroufe, 1996).

Bowlby (1973) bireyin bağlanma modeline her ne zaman ihtiyaç duyarsa, hazır olduğuna dair güven geliştirirse, bireyin o güveni hissetmeyenden her zaman için daha az şiddetli negatif duygular ya da kronik korkular yaşayacaklarını ileri sürmektedir.

Bowlby (1980) bağlanma figürünün çocuğun duygularını düzenleme ve bilmediği durumlar karşısındaki korkularını azaltmaya hizmet ettiğini vurgulamaktadır. Bu güvenlik duygusu çocuğun kaygıyla başetmesine yardımcı olmaktadır. Çocuk büyüdükçe keşif ve güven duygusu, fiziksel çevrenin içindeki psikolojik ve kişiler arası keşifler haline gelmeye başlamaktadır (Bowlby, 1988).

Farklı bağlanma stilleri farklı duygusal profillere sahiptir. Bireysel farklılıklar bakımından, Cassidy (1994) güvenli bireyin duygularını bağlanma figürlerinin güvenli bir dayanak olarak kullanıldığı bir stratejiye hizmet ederek düzenlediğini ileri sürmektedir. Bağlanma güvenliği olumsuz duygunun reddedilmesi anlamına gelmemektedir. Zira özellikleri arasında olumlu ve olumsuz duyguları birleştirme esnekliği ve uzun zaman zarfı içinde bakıcı yokken bile çocuğun tehdit edici ve öfkelenendirici olayların üstesinden gelebilene kadar bunları geçici olarak yaşayıp katlanma becerisi bulunmaktadır (Bowlby, 1973; Cassidy, 1994). Güvenli

bağlanmada düşük düzeyde kaygı ya da kaçınma davranışı sergilenmektedir. Bu kişiler keşfetmeye açık ve kişilerarası ortamlardaki olumsuz duygularını özellikle kaygılarını kontrol edip düzenleyebilmektedirler. Ayrıca bu bireylerin psikoterapilerde, derin duygusal keşifler yapabildiklerine dikkat çekilmektedir (Mallinckrodt, Porter&Kivlighan, 2005). Güvenli çocuklar tarafından kullanılan duygu düzenleme stratejisi, olumsuz duyguyu ebeveynden saklamak yerine anneyle açık, etkin ve doğrudan iletişimi kapsamaktadır. Eğer deneyim olumlu duyguların hissedilmesine izin verirse, karşılıklı keyif ifadeleri aradaki ilişkiye olan ilginin korunmasına yardımcı olmaktadır (Bowlby, 1982; Bretherton, 1990).

Kaçınmacı/uzaklaştırıcı strateji bakımından duygu düzenlemesinin bireyin duygusallığının kendi veya bağlanma figürlerinin bağlanma sistemlerini harekete geçirebilecek boyutlarını en aza indirme çabasını yansıttığını ileri sürülmektedir. Sıkıntılı zamanlarda yardım aramak yerine kişinin kendini teselli etmesi beklenmektedir. Olumlu duygulanım bakımından, kaçınmacı bireyin duygu düzenlemesi bağlama göre değişebilmekte: keşif bağlamındaki olumlu duygu paylaşılabılırken duygusal bağlılığı artırmaya yönelik olumlu duygunun kısıtlanması beklenmektedir (Cassidy, 1994). Duygusal ifadeleri bastıran çocuklar ayrılma esnasında güvenli çocuklardan daha az olumsuzluk veya kavuşma esnasında daha az keyif sergiler ve nötr görünmektedirler. Anne-merkezli stratejiler yerine kendi etraflarında şekillenen duygu düzenleme davranış stratejileri ortaya koymaktadırlar (Braungart&Stifer, 1991; Cassidy, 1994; Spangler&Grossmann, 1993). Olumsuz duygunun en aza indirilmesi, belirli duygusal tezahürlerin beklendiği diğer sosyal veya problem çözme bağlamlarında uyumsuzluğa yol açabilmektedir (Main, Kaplan, &Cassidy, 1985; Main, 2000).

Kararsız /Kaygılı bağlanmada duygu düzenlemesinin bireyin duygusallığının kendi veya bağlanma figürlerinin bağlanma sistemlerini harekete geçirebilecek boyutlarını artırma çabasını yansıttığını ileri sürülmektedir (Cassidy&Berlin, 1994). Aşırı olumsuz duygusallık ve tehdit edici olmayan uyarana karşı abartılı korku içeren bir duygusal ifade kalıbı sergileyebilmektedirler. Bu davranış kalıbı, gerçek tehlikenin ortaya çıkması halinde yetersiz veya tutarsız şekilde ulaşılabilenekte olan

ebeveynin dikkatini çekme olasılığını arttırmak için adaptif (uyarlama) stratejisi olarak kullanılabilmektedir (Main, Kaplan, & Cassidy, 1985; Main, 2000). Yardım arama davranışına kaygı ve çatışmanın egemen olması beklenmektedir. Hem yardım arama davranışının artması hem olumsuz duygunun yetersiz veya etkisiz şekilde çözümü beklenmektedir (Cassidy&Berlin, 1994).

Bowlby (1969) ayrılık anksiyetesi yaşayan çocukların erken dönemde gelişen korkulu ve saplantılı bağlanma tarzı geliştiren çocuklar olduklarını söylemektedir. Güvenli olmayan bağlanma geliştiren bireylerin duygusal olarak reaktif (Wei ve ark., 2005), sosyal becerilerde yetersiz (Mallinckrodt&Wei, 2005), oldukları çalışmalarla ortaya konulmaktadır.

Sonuçta, Bowlby'nin (1982) ve Main'in (1990) teorisini genişleten Cassidy (1994) , bağlanma stratejileri ve duygu düzenleme arasında özel bağlantılar ileri sürmektedir. Duygu düzenlemesinin bağlanma stratejilerinde olumsuz duygunun özellikle ön planda olması beklenmektedir. Bağlanmayı azaltma stratejisinin olumsuz duyguyu bastırmayı, bağlanmayı arttırma stratejisinin de olumsuz duyguyu arttırmayı kapsadığı düşünülmektedir (Cassidy, 1994).

2.6. Bağlanma Kuramının Tarihsel Gelişimi

2.6.1. Bağlanma Kuramının Tarihsel Gelişiminde Bowlby

Bowlby, 1928 yılında Cambridge Üniversitesi 'nden gelişim psikolojisi alanında aldığı derslerle mezun olduktan sonra bir okulda düşük uyumlu çocuklarla ilgili gönüllü bir çalışma yapmıştır. Çalışma sonucunda düşük uyuma sahip çocukların sabit bir anne figürüne sahip olmadıkları, sevgi ve ilgiden yoksun olduklarını fark etmiştir (Ainsworth, Bell & Stayton, 1974). Ailedeki ilk ilişkilerin kişilik gelişimi üzerindeki etkisine bu şekilde tanık olan Bowlby, çocuk psikiyatrisi kariyerine başlamaya karar vermiştir (Senn, 1977; akt., Bretherton 1992). Bundan sonraki süreçte İngiliz Psikanaliz Enstitüsünde eğitim almaya başlamıştır.

İngiliz Psikanaliz Enstitüsü'nde Melanie Klein ile tanışmıştır (Bowlby, 1969). Klein, çocukların duygusal problemlerinin sebebinin dış dünyadaki olaylara değil tamamen hırçın ve libidinal dürtüleri arasındaki iç çatışmaların yol açtığı hayaller olduğunu düşünmektedir. Bowlby'nin (1987) bu konuda ciddi çekinceleri bulunmaktadır. Londra Çocuk Rehberlik Kliniği'nden alınan vaka notlarına dayalı ilk deneysel çalışması bu döneme uzanmaktadır. Burada 44 hırsızlık vakası olan kişiyi incelemiştir. Bu kişilerin geçmişte anneden mahrum kalma veya ayrılma deneyimi yaşadıkları, sevgiden mahrum kaldıkları sonucuna ulaşmıştır (Bretherton, 1992). Ardından 1944 yılında "44 Genç Hırsız: Karakterleri ve Ev Yaşantıları" adlı makalesini yayınlanmıştır.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Bowlby, Tavistock Kliniğindeki Çocuk Departmanının başına getirilmiş ve buranın adını "Çocuk ve Ebeveyn Departmanı" olarak değiştirmiştir. Buradaki deneyimlerinden yola çıkarak aile terapisi hakkında yazdığı ilk makalesini yayınlanmıştır (Bretherton, 1992). Bu makalesinde çocuklarının önünde çocukluk deneyimleri hakkında görüşerek nasıl klinik atılımlar gerçekleştirmeyi başardığını anlatmıştır (Bowlby, 1949). Klinikteki araştırmacıların Klenin'in görüşlerini benimsemeleri aralarında görüş ayrılıklarının çıkmasına ve bu durum Bowlby'nin kendi araştırma birimini kurmasına neden olmuştur.

Dünya sağlık örgütü bu çalışmalarının ardında Bowlby'yi 1950 yılında Londra'da yaşayan evsiz çocukların ruh sağlığı üzerine bir bildiri sunmak üzere çağırmıştır. Bu çağrı Bowlby'nin bağlanma kuramını geliştirmesinde başlangıç noktası olmuştur (Soysal ve ark., 2005). Bowlby araştırma raporunu hazırlarken Spitz (1946) ve Goldfarb'ın (1943) da aralarında bulunduğu, anneden ayrılma ve mahrum bırakılmanın küçük çocuklar üzerindeki etkisiyle ilgilenen birçok Avrupalı ve Amerikalı doktor ve araştırmacı onun görüş ve düşüncelerini öğrenme fırsatı bulmuştur.

Bowlby etoloji ve gelişim psikolojisi üzerine inşa ettiği, bağlanma kuramıyla ilgili ilk resmi beyanını Londra'daki İngiliz Psikanaliz Derneği'ne 3 makaleyle sunmuştur. Bunlar "Çocuğun Annesiyle Bağının Doğası" (1958), "Ayrılık Endişesi" (1959) ve "Bebeklik ve Erken Çocuklukta Hüzün ve Keder" (1960) dır.

2.6.2. Bağlanma Kuramının Tarihsel Gelişiminde Mary Ainsworth

Mary Ainsworth, İkinci Dünya Savaşı'ndan hemen sonra Toronto Üniversite'sinden mezun olmuştur (Ainsworth, 1983). 1940 yılında "Güvenlik Olgusuna Dayalı Uyumun Değerlendirilmesi" adlı tezinde erken aşamalardaki aile güvenliğinin bireyin yeni beceriler ve başka ilgi alanları oluşturarak yavaş yavaş kendini geliştirebileceği bir zemin sağladığını, aile güvenliği eksik olduğunda, bireyin güvenli bir zemin (dayanak) eksikliğinin sorunlarını yaşadığı fikrini ortaya atmıştır (Salter, 1940; akt., Bretherton, 1992). Ardından Tornado Üniversitesi'nde öğretim üyesi olarak, kişilik değerlendirme dersleri vermesinin istenmesi üzerine klinik becerilerini geliştirme olanağı bulmuştur (Kloperve ark., 1954; akt., Bretherton, 1992).

Londra'da hayatına devam etmeye başlayan Ainsworth, Bowlby'nin makalelerinden etkilenererek 1950 yılında onun çalışma birimine dahil olmuştur. 1953 yılında Bowlby'nin etoloji hakkındaki düşüncelerine aşina olarak fakat bunun bebek-anne bağlanmasının anlamındaki önemi konusuna ikna olmayarak; Tavistock Kliniği'nden ayrılarak Doğu Afrika Sosyal Araştırmalar Enstitüsünde görev alarak Uganda'ya gitmiştir (Bretherton, 1992).

Ainsworth burada 26 Ugandalı bebekte bağlanmanın gelişimini izlemiştir (Bretherton, 2003). Dokuz ay boyunca her iki haftada iki saatlik süreyle bebekleri ve ailelerini gözlemlemiş (Ainsworth, 1963), özellikle yakınlığın başlangıcını belirlemekle ilgilenmiştir. İşaret ve davranışları teşvik ederek, bu işaret ve davranışların ne zaman özellikle anneye yönelmeye başladığını araştırmıştır (Bretherton, 1992). Güvenli bağlanan bebeklerin az ağlayıp anneleri varken keşif yapmaktan memnun göründüklerini; güvensiz bağlanan bebeklerin anneleri tarafından tutulduklarında bile sık ağladıklarını ve fazla keşif yapmadıklarını ve henüz bağlanmamış bebeklerin anneye karşı farklı bir davranış sergilemediklerini gözlemlemiştir. Güvenli bağlanmayla anne duyarlılığı arasında yakın bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Duyarlı annelerin bebeklerinin güvenli bağlanmaya

daha yatkınken, daha az duyarlı annelerin bebeklerinin güvensiz olarak sınıflandırılmaya daha yatkın olduğunu tespit etmiştir (Ainsworth ve ark., 1978).

Ainsworth, Ugandalı bebeklerle çalışırken bağlanma davranışı için ölçüt oluşturabilecek davranışları gözlemlemeye çalışmış ve farklı ağlama, gülme ve ses çıkartma, takip etme, annenin üzerine tırmanma, keşif için güven temelli anneyi kullanma gibi bağlanma davranış örüntülerinin listesini çıkartmıştır (Ainsworth, 1967). Ainsworth, Uganda projesiyle ilgili ilk bulgularını 1960'lı yıllarda Bowlby tarafından organize edilen Tavistock Çalışma Grubu toplantılarında sunulmuştur (Ainsworth, 1963).

Bu çalışmanın ardından Ainsworth, Baltimore Projesini başlatmıştır. 26 Baltimore'lu aileyle bebekleri doğmadan önce anlaşılmış ve bebeğin ilk ayından başlayıp 54. Haftada son bulan 18 ev ziyareti gerçekleştirmiştir. Her ziyaret yaklaşık 4 saat sürmüştür (Bretherton, 1992). Araştırmasında “Yabancı Ortam” olarak bilinen bağlanmayı ölçme yöntemini kullanmıştır. Böylece bağlanmanın ölçülebilir bir kavram olduğunu ortaya atarak bilimsel bir nitelik kazanmasını sağlamıştır.

2.7. Bağlanma Teorileri

2.7.1. Bowlby'nin Bağlanma Kuramı

Bowlby'nin (1969) ihmal edilmiş, kurumlarda yaşamlarını sürdürmekte olan çocuklardaki yaygın sosyo-duygusal eksikliklerini açıklanmaya çalışması bağlanma kuramının çıkış noktasını oluşturmaktadır. Bowlby'nin (1973) bağlanma kuramını oluşturmasında bebeklik dönemlerinden itibaren hastane ya da bakım evlerinde yaşamış olan çocukların sosyal, psikolojik ve gelişimsel sorunlarına ilişkin araştırmalarının önemli katkısı olmuştur. Bowlby (1978) bağlanmayı birçok hayvan türünün yavrusunun bir bakıcıyla kalıcı duygusal bağ oluşturarak korunma ve hayatta kalmayı sağlama eğilimi olarak kavramsallaştırmaktadır. Tehdit edici bir uyaran

ortaya çıktığında yavrunun otomatik olarak ebeveyn koruması aramasının en uygun seçenek olduğunu, tehlike olmadığında yavrunun çevreyi keşfetmesi ve bağımsızlığı öğrenmesinin en olağan durum olduğunu belirtmektedir. Böylece türlerin seçim değeri (hayatta kalma ve yavru/yeni nesil üretme imkanı) azami düzeye çıkarılmaktadır (Maslin-Cole&Spieker, 1990). İnsanlardaysa, çocukların rahatça erişebileceği ve onların ihtiyaçlarına cevap veren bakıcılar, bağlanma ve keşfetme davranışı arasında çocuğun sosyal ve bilişsel gelişimini kolaylaştıran bir denge kurulmasını sağlamaktadırlar (Bretherton, 1985).

Bowlby, bağlanma sisteminin, koruma ve bakım hizmeti veren bağlanma figürü ile yakınlığı devam ettirme koşuluyla, bebeğin hayatta kalma şansını arttıran biyolojik bir işlevi olduğunu savunmaktadır (Shaver&Mikulincer, 2002). Bebeğin bakıcısı ile kurduğu ilk bağlanma ilişkisinin niteliği “güvenlik hissi”nin temelini oluşturmaktadır (Bartholomew&Horowitz, 1991). Bowlby’e (1973) göre benlik değeri ve benlik güveni yapıcı ve destekleyici aile çevresinden gelmektedir. Bowlby (1958) geliştirmiş olduğu kuramda benliğin ve sonraki sosyal davranışların gelişiminde yaşamın ilk yıllarında bebek ve bakıcısı arasındaki ilişkinin oynadığı önemli rolü vurgulamaktadır (Paterson&Moran, 1988). Bebek ve bakıcısı arasındaki ilişkide merkezi bir yere sahip olan bağlanma bebeklikten sonraki dönemlerde de önemli bir role sahiptir (Bowlby, 1973).

Bowlby (1969) bağıllık ve bağımlılık kavramlarının birbirlerinden ayrı kavramlar olduğuna değinmektedir. Bir anne figürüne bağımlı olmak ve ona bağıllı olmak çok farklı şeylerdir. Bu nedenle yaşamın ilk haftalarında bebek annesinin bakımına hiç şüphesiz bağımlıdır, fakat henüz ona bağıllı değildir. Diğer taraftan sonradan yabacılar tarafından bakılan iki ya da üç yaşında bir çocuk, o anda annesine bağımlı olmamasına rağmen güçlü bir biçimde ona bağıllı olmaya devam ettiğinin açık kanıtını gösterebilmektedir (Bowlby, 1969).

Bowlby’e göre, bebeğin ebeveynleriyle ilişkisi bebeğin yetişkini yanına çağırmada kullandığı, doğuştan getirdiği bir dizi sinyalle başlamaktadır (akt.Berk, 2013). Ağlama, gülümseme, bebeleme, çağırma ve belirli mimiklerin tamamı sosyal

sinyaller olarak kolaylıkla sınıflandırılmakta ve tümü öngörülebilir bir sonuç olarak annenin çocuğa yakınlığını arttırmaktadır (Bowlby, 2012). Etolojik-bağlanma teorisyenlerine göre, gelişmiş uyumu yansıtan bu yatkınlıklar sayesinde bebekler, yakınlık sağlayıcı sinyallerine tutarlı ve tekrar eder biçimde uygun tarzda tepki veren yetişkinlere karşı bir bağlanma geliştirmektedirler. Böylece bebekler bu kişilerin, ihtiyaç duyduklarında kendilerine koruma ve bakım sağlayacaklarına ilişkin bir güven geliştirmektedirler (Campos ve ark., 1992). Bu sinyaller hayatın ilk yılında bağımsız şekilde olgunlaşmakta ve ikinci 6 ayda giderek bütünlük kazanmaktadır (Bretherton, 1997). 7. aydan sonra yakınlık kuracağı kimseyi seçen bebek yokluğunda sıkıntı duyabileceği bir tek kişiye yönelmektedir. Bowlby; bebeğin yakınlık (proximity) sağlamaya ya da var olan yakınlığı sürdürmeye çalıştığı, kendisi için önem taşıyan çevresindeki kişileri “bağlanma figürü” olarak adlandırmaktadır. Bağlanma figürü, bebeğin doğumundan itibaren ona bakım sağlayan ya da onunla etkileşimde bulunan, ona birincil bakım veren kişiyi temsil etmektedir (Bowlby, 1969). Bowlby bağlanma figürünün ya da diğer bir deyişle birey için özel olan bakım veren kişinin tercih edilmesinde, bu kişinin içtenliğinin, samimiyetinin, candanlığının, ulaşılabilirliğinin, duyarlılığının ve güvenirliliğinin temel alındığını ifade etmektedir (Levy, Blatt&Shaver, 1998). Bu figür genelde annedir. 7 Aydan sonra bebek olgunlaşma sonucunda yetişkinin gönderdiği sinyallere cevap vermesini beklememekte ve istediği yakınlığa ulaşabilmek için kendi başına yakınlık kurabilmektedir. Fakat insanlar arasında bebek ve yetişkin arasındaki yakınlık sadece bebeğin yakınlık sağlayıcı sinyaller göndermesine değil aynı zamanda yetişkinin bu sinyallere cevap verecek bütünleyici yatkınlığına da bağlıdır bulunmaktadır (Campos ve ark., 1983). Ebeveyn duyarlılığı ve ebeveynin ya da bakım verenin çocuğun gönderdiği sinyallere verdiği yanıtlar, çocukların duygusal deneyimlerini organize etmelerini ve “güvenlik hissi”nin düzenlenmelerinde hayati bir önem taşımaktadır (Kobak & Sceery, 1988).

Bağlanma davranışı bebek ve bakımını üstlenen kişi arasında kurulan, hem güvenlik hem de keşfetme ihtiyacını giderecek ortamı sağlamak amacıyla fiziksel yakınlığı güçlü tutacak duygusal bağlanma sağlayan her tür davranış olarak tanımlanmaktadır (Bowlby, 1982). Bağlanma davranışının aktif duruma gelmesi

annenin çocuğun gönderdiği sinyallere doğru zamanında, tutarlı ve duyarlı bir şekilde cevap vermesiyle mümkün olmaktadır. Bebekliğin ilk yıllarında anne ile bebek arasında kurulan ve daha sonraki tüm ilişkilerin şeklini belirlediği varsayılan bağlanma davranışı, annesinin çocuğun ihtiyaçlarına ve işaretlerine verdiği cevaplara ve anne çocuk arasındaki etkileşime göre şekillenmektedir (Bowlby, 1980).

Bağlanma davranışları yakınlık ya da iletişim kurmayı sağlayan ve devam ettiren davranışlardır. İnsan yavrusu iletişim sağlayabilmek ve yakınlık kurabilmek için yaklaşma, ilerleme, yapışma gibi sistemlerle gülümseme, ağlama, emme, uzanma, sarılma gibi davranışlar gerçekleştirmektedir (Ainsworth, 1969). Bebeklikte ilgi çekme ve ihtiyacı karşılama amacı ile ağlama, seslenme, takip etme, yapışma, bir yabancı ile kaldığında güçlü bir protesto davranışı gibi davranışları kapsayan bağlanma davranışlarının yaşla birlikte sıklık ve şiddeti düzenli olarak azalmakta; ancak yine de davranışın bütün bu formları insan davranış malzemelerinin önemli bir parçası olmayı sürdürmektedir. Yetişkinlerde özellikle kişi stres altında iken, hasta veya korkulu iken bağlanma davranışının parçalarına ait kanıtlar gözlemlenmektedir (Bowlby, 1977).

Bowlby'nin tanımlayıcı kuramı, bağlanma ilişkisinin niteliğinin çocuktaki bağlanma figürüyle ilgili beklentileri etkilediğini çünkü bebeğin ikili ilişkinin özelliklerini içselleştirdiğini ileri sürmektedir (Bowlby, 1969). Böylece, bebek bağlanma figürünün farklı durumlarda nasıl tepki vereceğiyle ilgili beklentiler oluşturmaktadır. Örneğin, bağlanma figürleri çocukların ihtiyaçlarına karşı duyarlıysa ve onların yanlarında oluyorsa bu çocuklar ihtiyaçlarının karşılanacağı beklentisini oluşturmaktadırlar. Diğer yandan, bağlanma figürleri çocukların ihtiyaçlarına karşı duyarsızsa, onların yanında değilse veya tutarsızsa bu çocuklar ihtiyaçlarının karşılanmayacağı beklentisini oluşturmaktadırlar (Main, Kaplan&Cassidy, 1985). Bağlanma figürünün bebeğin ihtiyaçlarını karşılama becerisini ve ayrıca bağlanma figürünün ilgisini çekme becerisini bebek zamanla içselleştirmektedir. Bu etkileşimlerin çözülmesi ilişkiye ait bir çalışma modeli veya zihinsel temsil oluşturulmasını sağlamaktadır (Kestenbaum, Farber&Sroufe,

1989). Bağlanma kuramında bunlara dahili çalışan modeller (Bowlby, 1973; Bowlby, 1980) veya içsel çalışan modeller (Main, Kaplan&Cassidy, 1985) adı verilmektedir.

Bowlby (1973) içselleştirilmiş temsiller ya da zihinsel modellere ait 2 anahtar özellikten bahsetmektedir. Bunlar: 1) bağlanma figürünün destekleyici ya da koruyucu bir kişi olarak değerlendirilip değerlendirilmediği, 2) kişinin kendisini yardıma, ilgiye ve desteğe değer bir kişi olarak değerlendirip değerlendirmedeği şeklinde açıklanmaktadır. Birinci özellik, kişinin diğerlerine (başkalarına) ait yüklemelerini, yani şemalarını oluştururken, ikinci özellik ise, kişinin kendine yönelik (benliğe) olan şemalarından oluşmaktadır. Benliğe ait model, kişinin ilişkide oynayacağı kendine ait role ilişkin beklentileri yapılandırırken; diğerlerine ait model gelecekteki ilişkiler için bir şablon görevi görmekte, diğerlerinin nasıl davranacağı hakkındaki temel değerlendirmeleri ve inançları şekillendirmektedir (Paterson&Moran, 1988). Mantıksal olarak, bu değişkenler birbirinden bağımsızken uygulamada ise iç içe geçmiş bir durumdadırlar (Bartholomew, 1994). Bağlanma kişisi modeli ile kendilik modeli, birbirlerini tamamlayıcı ve birbirlerini doğrulayıcı biçimde karşılıklı gelişme eğilimindedirler (Hazan & Shaver, 1994).

Bağlanma kuramı, içsel çalışan modellerin çocuğun sonraki yaşamındaki davranışlarını etkilediğini de öngörmektedir. Çocuk, bağlanma ilişkisindeki ebeveyn rolünü öğrenmekte içselleştirmekte ve bu modelleri daha sonraki ebeveyn davranışlarına yön vermek için kullanmaktadır (Sroufe&Fleeson, 1986). Çocukların temsili hassas ve destekleyici ilişki modelini içselleştirdiğine ve bunu gelecekteki diğer sosyal etkileşimlerindeki beklentilerine yön verecek şekilde genelleştirdiğine inanılmaktadır. Buna karşın, bakıcıları daha ilgisiz, ihmalkar veya kötü olan çocuklar kendilerini olumsuz sosyal etkileşimler beklemeye itecek bir bağlanma kişisi modelini içselleştirebilmektedirler (Kestenbaum, Farber&Sroufe, 1989). Bowlby içselleştirilmiş zihinsel modellerin öğrenme, bilgi işleme süreçleri, bilgi edinmedeki seçici dikkat ve yanlı yorumlamalar (önyargılar) üzerinde güçlü bir etkisini olduğunu da ileri sürmektedir (Bowlby, 1969).

Bowlby (1969) annelerinden mahrum bırakılan ya da ayrı yaşayan bebeklerin ve çocukların ayrılığa gösterdikleri duygusal tepkileri incelemiş ve bu açıdan birbirine benzer sonuçlar elde etmiş ve aynı zamanda bu sonuçların birbirini izleyen ve değişmeyen üç aşamadan oluştuğunu gözlemlemiştir. Bowlby (1973) bakıcılarından ayrılma durumunda bebeklerin, çocukların ve diğer maymun yavrularının gösterdikleri tepkilerin evrensel olduğunu ve ardışık duygusal tepki dizileri gösterdiklerine işaret etmektedir. Bu duygusal tepkiler; karşı koyma (protesto), çaresizlik ve kopmadır. Protesto evresi ayrılık kaygısı sorunuyla; umutsuzluk keder ve yasla; kopmada savunmayla ilişkilidir (Bowlby, 2014).

Karşı Koyma (Protesto): Bowlby (1980) bebeklerin bakım veren kişiden ayrıldıklarında, arkasından onu aramaya ya da geri getirmeye yönelik çaba içerisine girdiklerini, kendilerini yatıştırmaya çalışan kişilere direnç göstererek protesto ettiklerini belirtmekte ve bu tepkiyi ayrılık protestosu olarak nitelendirmektedir. Erden, 2015). Bu aşamada bebek bağlanma figürünü etkin olarak aramakta ve ona seslenme eğilimi göstermektedir (Bowlby, 1973).

Çaresizlik: Bağlanma figüründen belli bir süre ayrı kaldığında ve ona ulaşma çabaları başarısız olduğunda, bebeğin yaşadığı depresyon ve ümitsizliği tanımlamaktadır (Büyükşahin, 2006). Daha sonra anneyi geri kazanacağına dair umudunu kesekte fakat yine de zihni onunla meşgul olmakta ve tetikte bir tavırla geri dönmesini beklemektedir (Bowlby, 1973). Bu kavram pasif oluşu ve çok net bir acıyı ve hüznü tanımlamaktadır (Hazan&Shaver, 1987).

Kopma: Bağlanma figürüne ulaşma çabaları başarısızlıkla sonuçlandığında, bebeğin onu aramaktan vazgeçmesi ve ondan kopmasıdır. Bebek annesiyle artık ilgilenmiyor gibi gözükmemekte ve ondan kopmaktadır. Bu aşamada bakıcısı gelir ve bebekle tekrar ilgilenirse, bebek protesto ve umutsuzluk aşamalarını unutarak normal bebeklik sürecine geri dönmektedir (Bowlby, 1973).

2.7.2. Harlow'un Öğrenme Teorisi

Etolojide bağlanma ile ilgili yapılan birtakım çalışmalar Bowlby'nin bağlanma kuramını şekillendirmesinde yol gösterici bir rol oynamaktadır. Bowlby, kuramında bebeğin anneye yakınlığını sürdürme çabasının fizyolojik ihtiyaçlarından kaynaklanmadığını, ruhsal ihtiyacı olan güven ve sıcaklık ihtiyaçlarından kaynaklandığını öne sürmektedir (Bowlby, 1973). Harlow'un yavru Rhesus maymunları üzerinde yaptığı deneysel çalışmada onun bu görüşünü destekler niteliktedir.

Harlow'un esas amacı; hayvanlardaki anne-çocuk ilişkisinin tıpkı insandaki gibi olduğunu, dolayısıyla tüm canlıların anne-çocuk ilişkisini açıklamaktır. Bu konuda hayvanlar ve insanlar üzerinde sürdürülen çalışmalar Harlow'un haklılığını kanıtlamaktadır (Güneş, 2014). Harlow'un amacı çocuğun anneye bağlanmasında emzirmenin mi yoksa temasın mı daha önemli olduğunu ortaya koymaktır. Bunun için iki kukla anne tasarlamıştır. Annelerden biri kumaşla kaplıydı. Yumuşak, sıcak, şefkatli, sınırsız sabır sahibi, günün yirmi dört saati ulaşılabilen, çocuğu hiç azarlamayan, öfkelenip vurmeyen bir anne modeliydi. Diğer telden yapılmıştı ve yüzü daha farklıydı (Maccoby, 1980). Fakat Harlow iki yapay anne arasında sağladıkları 'temas tesellisinin niteliği' dışında 'temel bir fark' olmadığını ileri sürmektedir (Harlow, 1958). Her iki yapay annenin, arkalarında bulunan ampul sayesinde, temas sırasında yavru maymunlara sıcaklık verebilmeleri sağlanmıştır (Donley 1993; Holmes, 1993).

Harlow deneyinde yeni doğmuş sekiz maymun kullanmıştır (Vicedo, 2010). Bebekler vekil anneleriyle en az 165 gün yaşamışlardır (Harlow, 1967). İlk olarak, yavruardan dördü iki yapay annenin yanına yerleştirilmiş ve kumaştan yapılan anneye süt veren bir biberon eklenmiştir. Bir sonraki denemede, diğer dört bebeğin bulunduğu şartlar tersine çevrilmiş, süt dolu biberon telden yapılmış anneye takılmıştır (Harlow, 1958). Fakat sütün çok farka yol açmadığını görülmüştür (Harlow, 1958). Yavru maymunların sadece acıktıklarında "tel anne"ye gidip süt içtikleri, diğer zamanlarını "kumaş anne"nin yanında geçirdikleri, kumaş anneye sarılıp uyudukları gözlenmiştir (Dodson 1995). Bu durumu bağıllık ilişkisinin sadece

açlık, susuzluk gibi fizyolojik gereksinimlerin karşılanmasıyla doğrudan ilintili olmadığı, fizyolojik gereksinimlerin tek başına karşılanmasının bağlanmanın oluşmasında yeterli olmadığı (Ünal, 2004; Sosyal ve ark., 2005; Tüzün & Sayar, 2006) ve telden annenin “biyolojik olarak yeterli fakat psikolojik olarak yetersiz olduğu” sonucunu göstermektedir (Harlow, 1958). Maymun yavrularının zamanlarının büyük kısmını kumaş kaplı taklit anneyle birlikte geçirmek istemeleri, sadece beslenmek için diğer anneye gitmiş olmaları, bedelsel temasın uyum sağlama gibi bir değeri bulunduğunu da ortaya koymaktadır (Yörükan, 2011). Ayrıca, yumuşak annelerin varlığından yavru maymunların yıllar sürecektir bir güven duygusu aldıklarını ve yapay annelerden ayrıldıklarında “dehşete” kapılıp “huzursuzluklarını çılgınlıkla” ifade ettiklerini tespit edilmiştir (Harlow&Zimmerman, 1959).

Bebeklerin normal ya da stresli durumlarda kendini besleyen vekil anneyi aramadığı gerçeği Harlow’un “temas rahatlığı” kavramını ortaya atmasına sebep olmuştur. Temas rahatlığı bebeğin fiziksel olarak kendini rahatlatan objenin sağladığı güvenlik hissinin bağlanmada, basit beslenmeden daha önemli rol oynaması görüşüdür (Harlow, 1958).

Harlow daha sonra anneden uzak ve sosyal yoksunluk içinde büyütülen Rhesus maymunlarını da incelemiştir ve bu maymunların daha sonra sosyal ilişkilerinde yetersiz olduğunu tespit etmiştir. Sosyal ilişkilerdeki yetersizlik ise içe kapanma, ilişki kurmada beceriksizlik ve cinsel donukluk olarak tanımlamaktadır (Karen, 2008; Öztürk, 2002;akt., Tüzün&Sayar, 2006). Gerçek anne yavru ilişkisinden yoksun büyüyen maymunların, ilerde kendi cinslerine has bazı davranışları gerçekleştirmelerinde sorun yaşadıkları (Maccoby, 1980) ve çocuklarına karşı ilgisiz oldukları fark edilmiştir (Karen, 2008; Öztürk, 2002;akt., Tüzün&Sayar, 2006).Bu şekilde yetiştirilmiş olan dişi maymunların, anne olacakları zaman diğer maymunlarla ilişki kurmakta güçlük çektikleri ve kendi yavrularına karşı ciddi cezalar uyguladıkları gözlemlenmiştir (Dodson, 1995; Donley, 1993; Hortaçsu, 1991; Holmes, 1993; Joseph, 1992; Seifert & Hoffnung, 1987; akt., Sosyal ve ark., 2005).

Bu bulgular Bowlby'nin, ilk bağlanma ilişkisinden yoksunluğun, sonraki ilişkilerin niteliğini etkileyeceği doğrultusundaki savını desteklemektedir (Maccoby, 1980). Sonuç olarak Harlow'a göre anne-çocuk arasında oluşan karşılıklı sevgi bağının ileriki yaşantıya olan en büyük katkısı, daha sonra diğer insanlarla kurulan tüm ilişkilerde güven duygusunun oluşmasıdır (Karen, 2008; Öztürk, 2002; akt., Tüzün&Sayar, 2006).

2.7.3. Lorenz'in Basımlama (Mühürleme) Teorisi

Anne ve babanın yavrusuyla arasındaki ilişkinin kurulmasında doğuştan davranışın önemi ve genellikle doğumdan hemen sonra en uygun dönemin varlığı çeşitli hayvan davranışlarıyla kanıtlanmıştır (Scott, 1958). Etiyolojist Konrad Lorenz bu konu üzerinde araştırmalar yapmıştır ve mühürleme kavramını ortaya atmıştır.

Mühürleme başta her ne faaliyet gösterirse gösterecek memeli ya da yavru bir kuşun bağlanma davranışının tercihli ve sabit bir biçimde bir ayırt edici figüre yönelmiş olmasıdır (Bowlby 2012). Terim, açık bir şekilde tanımlanmış tercihin gelişimi, genellikle yaşam döngüsünün sınırlı bir evresinde ve oldukça hızlı gelişen bir tercih, şekillenir şekillenmez bir dereceye kadar sabit kalan bir tercih (Bowlby, 1969), gibi bazı tanımları içinde barındırmaktadır. Lorenz(1978), hayvan türlerinde yeni doğmuş yavrunun, gördüğü ya da duyduğu hareketli nesneye otomatik olarak mühürlendiğini, onun bir parçası haline gelmeye çalıştığını ve ona bağlandığını gözlemlemiştir. Öyle ki insanların yetiştirdiği yavru kazların, kendi türleri yanında olmasına rağmen insanlara bağlanma eğiliminde olduklarını belirtmiştir. Yavrunun temasa geçmesinde, yiyecekten öte yavruyu rahatlatan başka faktörlerin varlığı tartışılmıştır (akt., Erden, 2015).

Konrad Lorenz bu konudaki ilk gözlemini kaz yavruları üzerinde yapmıştır. Cıvciv ilk yumurtadan çıktığında Lorenz yürümüş ve cıvcivler onu izlemiştir. Daha sonra cıvcivlerin annesi Lorenz'in yanına geldiğinde bile kaz yavruları onu izlemeyi bırakmamışlardır (akt., Cüceloğlu, 2014). Daha sonra birçok araştırmacı değişik

kuşlar üzerinde çalışmış ve basımlamada kritik dönem olduğunu belirtmişlerdir. Buna göre civciv yumurtadan çıktıktan sonra 13 ile 16 saat arasındaki 3 saatlik zaman diliminde hareket eden bir nesneye maruz bırakılırsa basımlama da o derece güçlü olmaktadır. Ayrıca civciv hareket eden nesneyi uzun süre izlemişse, basımlama kuvvetli, kısa süre izlemişse, basımlama zayıf olmaktadır (Cüceloğlu, 2014). Lorenz 'in bu çalışması ana baba ile yavrusu arasındaki ilişkinin kurulmasında doğuştan davranışın önemi ve genellikle doğumdan hemen sonra bir en uygun dönemin varlığını kanıtlaması açısından önemlidir (Lorenz, 1978; akt., Gander & Gardiner, 2001).

Diğer yandan Lorenz (1978)'in ördek ve diğer kuşlar üzerinde yaptığı basımlama ile ilgili araştırma bulguları, sosyal bağların oluşumu için anne tarafından beslenmenin önemli olmadığını göstermektedir. Bu sonuç, Bowlby'nin bebek ve annesi arasındaki bağın, temel ihtiyaçların giderilmesinden öte bir anlamı olduğu fikrini desteklemesinde önemli bir rol oynamaktadır (Bretherton, 1995).

2.7.4. Hazan ve Shaver Üçlü Bağlanma Modeli

Bowlby (1975) bebeklik ve çocukluktan sonra da bağlanın hayatımızın geri kalan evrelerinde önemini korumaya devam ettiğini, bağlanmanın beşikten mezara kadar uzanan, yaşam boyu bir süreç olduğunu ve erken yaşlarda oluşan zihinsel modellerin çok fazla değişime uğramadan yetişkinlikte de işlev gördüğünü ileri sürmektedir (Bowlby, 1979).

Hazan ve Shaver'de (1987) Bowlby'nin bağlanma kuramı temel alarak, yetişkinlikte romantik ilişkilerde bağlanma stilleri ve yakın ilişkilerin pek çok yönünün açıklanabileceğini ileri sürmektedir. Çünkü onlar erken dönemlerde gelişen bağlanma stilleri ve zihinsel temsillerin, yaşamın daha sonraki dönemlerinde de etkili ve bireylerin romantik ilişki, romantik eş ve benlik değerlendirmelerinde belirleyici olabileceklerine, yetişkinlerin duygu ve davranışlarının bebeklik döneminde edinmiş oldukları içsel çalışan modeller tarafından yönlendirildiği ve bu zihinsel modellerin bireyin benlik ve diğerine ilişkin inançlarından oluştuğuna inanmaktadırlar

(Mickelson, Kessler & Shaver, 1997). Ayrıca Hazan ve Shaver (1994) bağlanma davranışsal sisteminin işlev ve dinamiklerinin yaşam boyunca hemen hemen aynı kaldığını ve bunun nedeninin bağlanma sisteminin sinirsel temelinin büyük ölçüde değişmeden kalması olduğunu belirtmektedirler. Bağlanma sisteminde de, çocukluktaki gibi, güven ve sevgi ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik bir arayışın söz konusu olduğunu, bireylerin, yaşamlarının her döneminde bağlanma davranışı içinde bulunduklarını vurgulamaktadırlar (Hazan & Zeifman, 1999).

Hazan ve Shaver (1987) bir bağlanma süreci olarak romantik bağlanmayı kavramlaştırarak, çocukluktaki üç bağlanma biçiminin ergenlik döneminde ve yetişkinlikteki duygusal ve evlilik ilişkilerinde de ortaya çıkabileceğini ileri sürmektedirler (Cooper ve ark., 1998), ve bunları değerlendirmek için Ainsworth'un üç çocuk bağlanma stiline tanımlamasına dayanan basit bir ölçek geliştirmişlerdir (Cooper ve ark., 1998). Ölçek görüşmeye değil kişisel rapora dayanmaktadır (Hazan&Shaver, 1987; Main, Kaplan&Cassidy, 1985). Kullanılan ölçekte yetişkinlere yapılan üç tanımlamadan (güvenli, kaçınan ve kaygılı/kararsız) hangisinin kendilerini en iyi tanımladığı sorulmaktadır (Bartholomew&Horowitz, 1991). Hazan ve Shaver yetişkin romantik ilişkilerindeki bağlanmanın çocuk ile ebeveyn arasındaki bağlanmadan farklılaştığını kabul etmelerine karşın (Shaver, Hazan&Bradshaw, 1988), güvenli, kaygılı-kararsız ve kaçınan bağlanma stillerinin romantik ilişkilerde de ortaya çıktığını öne sürmektedirler (Sümer, 2006).

Araştırma sonucuna göre;

Güvenli bağlanan bireyler; kendine güvenen, sosyal açıdan girişken, yakın ilişkiler kurmaktan rahatsızlık duymayan bireylerdir (Cooper, Shaver&Collins, 1998). İlişkilerinde çok az sorun yaşamakta ve ilişkileri genellikle uzun süreli ve daha doyurucu olmaktadır (Büyükşahin, 2006). Bu bağlanma stiline sahip yetişkinler insanlara yakın olmanın ve onlara bağlanmanın kendileri için gayet kolay olduğunu, terk edilmekten ve insanlarla çok yakın ilişkilere girmekten korkmadıklarını belirtmektedirler (Shaver&Brennan, 1992). İlişkilerine ait deneyimlerini mutlu, samimi ve güven verici olarak tanımlamakta; birlikte oldukları kişilerin hatalarına

rağmen onları kabul etmekte ve onlar için destekleyici olmaktadır (Hazan&Shaver 1987).

Kaçınan bağlanma stiline sahip bireylerin; yakın ilişkilerden kaçındıkları, kendilerini açmaktan rahatsız oldukları ve sosyal bakımdan baskılanmış oldukları görülmektedir (Cooper, Shaver & Collins, 1998). Bu bireyler, birlikte oldukları kişilere karşı soğuk ve mesafelidirler (Büyükşahin, 2006). İnsanlara güven duyup bağlanmakta zorlandıklarını ve birileri kendilerine baktığında sinirlendiklerini belirtmektedirler (Shaver & Brennan, 1992). Bu gruptaki bireyler kendilerini diğer gruplara oranla başkalarına en az güven duyan, ilişkiler ve romantik sevgi hakkında olumsuz beklenti ve inançlara sahip, yakınlık kurmaktan kaçınan kişiler olarak tanımlamaktadırlar (Hazan&Shaver, 1987).

Kaygılı-Kararsız bağlanma stiline sahip bireyleinr; zihinsel temsillerinde daha fazla olumsuz içerik gözlenmektedir. Bu bireyler kendilerinden şüphe duyma, ilişkilerinde yanlış anlaşıldıklarını ve beğenilmediklerini düşünme yönünde zihinsel temsillere sahiptirler (Hazan&Shaver, 1987). Kendilerine güvenmeyen, reddedilmek ve terk edilmekten korkan kişilerdir (Cooper, Shaver&Collins, 1998). Romantik ilişkilerinde birlikte oldukları kişilerin kendilerini terk edeceğinden endişe duyduklarına işaret etmektedirler. Eşlerine böyle bağlanan yetişkinlerin ilişkilerinde aşırı uçta kıskançlığa sahip oldukları (Hazan & Shaver, 1990), cinselliğe oldukça önem verdikleri ve ilişkilerinde çok sık duygusal iniş çıkışlar yaşadıkları gözlenmektedir (Büyükşahin, 2006). Romantik ilişki yaşadıkları eşlerinin aslında onları sevmediklerini belirtmektedirler (Shaver&Brennan, 1992).

2.7.5. Bartholomew'in Dörtlü Bağlanma Modeli

Bowlby bağlanmayı, insanların kendileri için önemli gördükleri başkalarına karşı geliştirdikleri güçlü duygusal bağlar olarak tanımlamaktadır (Bowlby, 1980). Bowlby'e göre, bağlanma deneyimleri temelinde gelişen zihinsel modeller iki ana boyutu içermektedir. Bunlar: a) Bağlanma figürünün genel olarak koruma ve destek

çağrılarına karşılık veren türden biri olarak görülüp görülmediği b) Kişinin kendisini başkaları, özellikle de bağlanma figürü tarafından yardıma değer birisi olarak görüp görmediğidir. Bu iki ana boyut bebeğin kendi ve diğerine ilişkin içsel çalışma modelini ifade etmektedir (Bowlby, 1973). Bowlby (1982) bireyin bağlanma örüntüsüne göre oluşturduğu kendi (ben), diğeri ve ilişkiler hakkındaki zihinsel temsillerinin yaşamı boyunca devam ettiğini ifade etmektedir.

Bartholomew ve Horowitz (1991) bağlanmanın erken dönem tanımlarından yola çıkarak, Bowlby'nin orijinal teorisinde öne sürülen kendilik ve diğerine ilişkin iki tür içsel çalışan modelini bir araya getirmiş ve dört kategori modeli adını verdikleri bir yetişkin bağlanma biçimi modeli tanımlamışlardır. Bunlar güvenli, saplantılı, kayıtsız ve korkulu bağlanma tipleridir. Güvenli bağlanma stili olumlu kendilik ve diğerleri modelini içermekte; saplantılı bağlanma stili olumsuz benlik modeli ile olumlu başkaları modelinin birleşimini oluşturmakta; kayıtsız bağlanma stili olumlu benlik modeli ile olumsuz başkaları modelinin birleşimini; korkulu bağlanma biçimi ise olumsuz benlik modeli ile olumsuz başkaları modelini oluşturmaktadır (Griffin & Bartholomew, 1994).

1-Güvenli bağlanma: Güvenli bağlanma stili olumlu benlik ve başkaları modellerinin birleşimini içermektedir (Sümer & Güngör, 1999a). Bir ebeveynin çocuğun tepkilerine karşı sıcak ve yerinde yanıtlar vermesi, o çocuğun kendisi ve başkaları ile ilgili olumlu modeller oluşturmalarını sağlamaktadır. Böylece o çocuğun gelecekte güvenli ve tatmin edici ilişkileri kurması beklenmektedir (Bartholomew, 1990). Lopez ve Brennan'a (2000) göre; güvenli bağlanan bireyler ilk bağlanma figürü ile destekleyici ilişki kurabilmiştir ve bu güven algısını diğerleri ile olan ilişkilerinde de model olarak yansıtabilmektedirler. Kendilerine ve başkalarına ait olumlu içsel modellere sahiptirler, kendilerini sevmeye değer ve değerli kişiler olarak, başkalarını da güvenilir ve kabul edici olarak algılamaktadırlar (Bartholomew&Horowitz, 1991). Öz güvenleri yüksektir (Kışlak&Çavuşoğlu, 2006). Ayrıca güvenli bağlanma biçimine sahip gençlerin aile ve arkadaşlarıyla daha uyumlu oldukları, kendilerine ve başkalarına daha çok güvendikleri ve daha az sosyal problemler yaşadıkları saptanmıştır (Shaver, Collins&Clark, 1996). Kendine

güvenli, anlayışlı, iyi huylu ve güvenilir olma güvenli bağlananların tipik özellikleridir (Klohn & John, 1998). Bu özelliklere sahip bireyler hem başkalarıyla kolaylıkla yakınlık kurabilmekte hem de özerk kalmayı başarabilmektedirler (Sümer&Güngör 1999a). Yaşamlarında kontrolün kendi ellerinde olduğunu düşünmektedirler (Howard & Medway, 2004).

2-Saplantılı bağlanma: Saplantılı bağlanma biçiminde ise olumsuz benlik ve olumlu başkaları modelinin birleşimi söz konusudur (Bartholomew&Horowitz, 1991). Bu bireylerin tipik olan özellikleri arasında bağımlılık, duygusallık, onay ihtiyacı, tipik olmayan özellikleri arasında ise duygusal olmama, mesafeli olma, kendine güven ve soğukkanlı davranma sayılabilmektedir (Klohn & John, 1998). Bu bağlanma stiline sahip olan kişilerin tutarsız ve duyarsız bir ebeveyn biçimi ile yetiştirilen çocuklar oldukları ve ebeveynlerindeki sevgi eksikliğinin nedenini kendi değersizliklerine bağlayabilecekleri belirtilmektedir (Bartholomew, 1990). Bu kişilerin kendi anne babalarıyla geçmişteki ilişkileri henüz sakinleşmiş değildir, yani saplantılı bağlananlar kendi bağlanma gereksinimlerinin karşılanmadığını düşünmekte, anne baba sevgisi ve onayını yeterince kazanmamış olduklarına inanmaktadırlar (Crain, 1992; akt., Karakuş, 2012). Bu nedenle saplantılı bağlanan kişiler yakın ilişkilerde kendini doğrulama ya da kanıtlama eğilimi göstermektedirler (Sümer & Güngör, 1999a). Kendilerini yoğun bir şekilde değersiz hissetmektedirler. Kaygı ve kaçınma düzeyleri yüksektir. Bu kişiler diğer kişilerle ilişkilerde bulunmak istemekte ancak ilişkilerinde kendilerini kanıtlama ve doğrulama eğiliminde olduklarından ve yapışkan biçimde ilişki kurduklarından diğer insanların kendilerinden uzaklaşmasına neden olabilmektedirler (Bartholomew&Horowitz, 1991; Magai ve ark., 2000). Duygularını ifade etme düzeyleri, ağlama sıklıkları, başkalarına güvenleri, başkalarını güvenli dayanak olarak kullanma düzeyleri yüksektir. Romantik ilişki düzeyleri yüksektir, ancak arkadaş ilişkilerinde tutarlılık ve denge kontrollerinin düşük olduğu bilinmektedir (Howard&Medway, 2004). Saplantılı yetişkinler yanlış anlaşıldıklarına gerçekte olana göre kendilik değerlerinin daha düşük algılandığına inanmaktadırlar (Simpson, 1990).

3-Kayıtsız bağlanma: Kayıtsız bağlanan kişiler ise kendilerine ait olumlu, başkalarına ilişkin olarak ise olumsuz zihinsel modellere sahiptirler (Bartholomew&Horowitz, 1991). Bu kişilerdeki sevgi-değerlilik duygusu, başkalarına karşı olumsuz tutumlar ile birleştirmektedir (Howard&Medway, 2004). Kayıtsız stile sahip kişiler, özerkliğe aşırı derecede önem vermekte, yakınlık duygusundan yoksun kalma pahasına özerkliği tercih etmekte ve başkalarına olan gereksinimi ve yakın ilişkilerin gerekliliğini savunmacı bir şekilde reddetmektedirler (Bartholomew, 1990). Yakın ilişkilerden uzak durmalarının bir diğer nedeni ise bağlanma figürlerinden gelebilecek olan reddedilme ve sonrasında yaşanacak hayal kırıklıklarının önüne geçerek, olumlu benlik algılarını korumak istemeleridir. Bu nedenle kendileri ve bağlanma figürleri arasına mesafe koyabilmektedirler. Ayrıca özgüvenleri yüksek olan bu kişilerin duygusal ifadeleri, ağlama sıklıkları ve yakın davranma seviyeleri düşüktür. Stresli durumlar ile baş etmede oldukça zayıftırlar ve de böyle durumlarda kaygılanmakta ve sinirlenmektedirler (Bartholomew&Horowitz, 1991; Howard&Medway, 2004). Klohnen ve John'a (1998) göre, bağımsızlık, yetkinlik, mantıklı olma ve alaycılık kayıtsız bağlanma stiline tipik olan, yapışma, sevecenlik, kıskançlık ve incinebilirlik tipik olmayan özellikleridir.

4-Korkulu bağlanma: Korkulu bağlanma stiline sahip bireylerin ise kendilerine ve diğerlerine ilişkin olumsuz zihinsel modelleri bulunmaktadır (Bartholomew&Horowitz, 1991). Bu stil güvenli bağlanma stiline tam tersidir ve bu bağlanma stiline sahip bireyler, bireysel değersizlik duyguları ile kendisini başkalarının sevgisine ve desteğine layık görmemekte; başkalarını da reddedici ve güvenilmez olarak görmektedirler (Sümer & Güngör 1999a). Bartholomew (1990) bu kişilerin diğerleriyle anlamlı ilişkiler kurma konusunda istekli olduklarını ancak reddedilme korkusu ve güvensizlik nedeniyle bundan kaçındıklarını belirtmektedir. Reddedilme olasılığını azaltmak için birçok sosyal ortamdan uzak durmak ve risk taşıdığını düşündükleri yakın ilişkilerden kaçınmak korkulu bağlanma stiline özellikleri arasında yer almaktadır (Sümer&Güngör, 1999a). Ayrıca özgüven eksikliği yaşarlar ve çekingen bir yapıya sahiptirler. Bu kişilerin anne-babalarının reddedici ve aşırı eleştirici olduğu bilinmektedir (Bartholomew&Horowitz, 1991).

Kolay incinebilirlik, utangaçlık ve güvensizlik bu bağlanma stilinin tipik olan , güven, iyimserlik, uyumlu olma ve kolay ilişki kurma tipik olmayan özellikleridir (Klohn&John, 1998).

2.8. Bağlanma Kuramına Yöneltilen Eleştiriler

Bağlanma kuramı her ne kadar yaygın kullanılsa da, eleştirilere maruz kalmaktadır. (Neckoway ve ark., 2003). Son yıllarda bağlanma kuramına karşı en sesli eleştiri genetik alanından gelmektedir. Doğa mı yetiştirme şekli mi tartışmasını yapan bazı araştırmacılar kalıtsal mizaç fikrini keşfederken (Kagan, 1998), bağlanma kuramcılarını mizaç fikrini tamamen reddetmektedirler (Zeanah&Fox, 2004). Bulgular halen “kişilik” olduğu düşünülen birçok özelliğin kişinin biyolojik yapısından etkilenmiş olabileceğini göstermektedir (Kagan, 1998). Bu yönleriyle genetik bilimciler bağlanma kuramının temel sayıltılarından olan çocuğun karakterinin şekillenmesindeki en önemli faktörün çevresel etkenlerden kaynaklanması fikrine karşı çıkmaktadırlar.

Bağlanma kuramına yönelik bir diğer eleştiri de feminist düşünce kaynaklanmaktadır. Hem Bowlby'nin hem Ainsworth'un çalışmalarına yönelik temel suçlama, bu çalışmaların toplumun dar bir kesimini esas aldığı ve başlıca bakıcı figür olarak anne üzerinde odaklandığı şeklindedir (Contratto, 2002). Bağlanma kuramı çocuğun birincil bakıcısıyla (yine genellikle bir kadın) ilişkisinin psikolojik gelişiminde önemli bir rol oynadığını iddia ettiği için, kuram gelişimdeki komplikasyonların (örn, psikopatoloji) çocuk-bakıcı ilişkisindeki problemlere atfedileceğini mantıklı bir şekilde ima etmektedir (Birns, 1999). Bağlanma Kuramı anneden ayrılmanın çocuğa zarar verebileceği varsayımının anneleri baskı altına aldığını ve aslında bağlanma figürlerinin bir hiyerarşisi olduğunu ileri sürmektedirler (Oakley 1981). Anne genellikle en üstte olsa da çocuğa güvenli bir dayanak sunmada annenin tek başına sorumlu olmaması gerektiğini savunmaktadırlar (Holmes 2009). Mesleki bakımından onaylanmış olan bu “anneyi suçlama” olgusu feminist yazarlar tarafından sorunlu, cinsiyetçi ve statükocu olarak tanımlanmaktadır (Contratto,

2002). Buna karşılık, çalışmalarında bağlanma perspektifini kullanan bazı profesyoneller kendilerini feminist olarak görmekte ve kuramla ilgili eleştirilere katılmamaktadır. Bağlanma kuramının aslında kadınları onurlandırdığını ve kadınların topluma yaptığı önemli katkıları vurguladığını ileri sürmektedirler (Harvey, 2003).

Bowlby’i eleştiren bir diğer grup da psikanalizcilerdir. Bowlby çalışmaları sırasında psikanaliz eğitimi almasına rağmen psikanalizcilerin çocuğun doğuştan getirdiği, davranışlarını ve kişiliğini birinci derecede etkilediğini savundukları cinsellik ve saldırganlık eğilimlerini reddetmekte ve kişiliğin şekillenmesinde anne-çocuk ilişkisi üzerine yoğunlaşmaktadır. Freud bir makalesinde: “Analizci olarak Dr. Bowlby’nin biyolojik ve davranışsal meselelere bakış açısını paylaşmıyoruz. Fakat dürtülerin zihinsel temsilleriyle değil kendi başlarına ele alındıklarında, aynı şekilde dış dünyadaki olayları değil zihindeki yansımalarını, yani çocukların bunları kaydetme şeklini ele alıyoruz” (Freud, 1960) , diyerek Bowlby’nin, bu düşüncesine karşı çıktıklarını açıkça belirtmektedir. Bağlanma kuramında, bağlanmanın oluşumunda yalnızca anne-çocuk etkileşimin etkili olduğunun söylenmesi, beslenme ve fiziksel bakımının etkisine değinilmemesi de psikanalizcilerin yoğun eleştirisine neden olmaktadır. Freud (1960) beslenmenin hem keyif hem de içgüdüsel süreçlerle bağlantıyı kapsayan başlıca bağlanma deneyimi olduğunu öne sürmektedir.

Bowlby’i eleştiren diğer bir grupta eğitimcilerdir. Bowlby (1952) ilk çalışmalarında bebeklerin erken dönemde anneleriyle sağlam bağlara ihtiyaç duyduğunu belirtmektedir. Buna sahip olmayan çocuğun ya kısmi mahrumiyet (aşırı bir sevgi veya intikam gereksinimi, derin suçluluk veya yıkım) ya da tümünden mahrumiyet (uyuşukluk, sessiz tepkisizlik, gelişim geriliği, yüzeysellik, konsantrasyon eksikliği, gerçek his ihtiyacı, kibir) belirtileri göstereceğini vurgulamaktadır. “44 Genç Hırsız: Karakterleri ve Ev Yaşantıları” ve diğer çalışmaları da bu bulguları destekler yönde sonuçlar vermektedir. Eğitimciler bağlanma kuramının okulda yapılan müdahale programlarını ve yaşamın her döneminde çocuğun ilişkilerinde etkili olan sosyal çevrenin önemini reddettiğini düşünerek bağlanma kuramına yönelik eleştirilerde bulunmuşlardır. Rutter ve

arkadaşları (1976) Wight Adasında erken çocuklukta annelerinden ayrılmış dokuz-on iki yaşları arasındaki, çok sayıda erkek çocukla yaptıkları çalışmada, çocukların çoğunluğunun ileride suç işlemediğini, işleyenler içinse buna yalnızca ayrılığın değil ayrılık sonrası boşanma işlemleri, ebeveynlerden birinin hapse girmesi veya zihinsel sağlık problemi yaşaması gibi durumların neden olduğunu tespit ederek Bowlby’i eleştirmişlerdir. Harris’de (1998) çocukların kişiliklerini şekillendirmede akran gurubunun bakıcı kişilerden çok daha fazla etkili olduğuna inanmış, çocuğun yüksek suç oranı olan bir ortamda yetişmesi ve suçlu kişilerle sosyalleşmesi halinde ebeveynlerinin yoğun çabasına rağmen büyük olasılıkla kendisinin de suçlu olacağını ileri sürmektedir. (akt., Bakermans-Kranenburg&LJzendoorn, 2007).

Bowlby (1969) bağlanma dönemlerini açıklarken bağlanmanın doğumdan sonra bebeğin yöneldiği ve işaretlediği figürü sınırlı ayırt etmesiyle başladığını ve yaklaşık üç yaşında tamamlandığını belirtmektedir. Rutter (1995) bağlanma kuramıyla ilgili yaptığı değerlendirmede hassas dönem pozisyonunun yumuşadığını ve küçük çocukluk ve erken okul öncesi dönemden sonra yeni sosyal deneyimlerin bağlanmayı etkilediğinin düşünüldüğünü belirtmiştir. Bu düşünceye psikoanalitik varsayımlar da karşı çıkmaktadır. Onlar başka bir kişiyle ilişki şeklindeki duygusal bağlanmanın bir yaş sonuna kadar ortaya çıkmadığı düşünülen bir işlev türü olan benlik veya gerçeklik işlevlerini kapsadığı düşünülmektedirler (Hartmann, 1956).

Bowlby (1960) “Çok küçük bir çocuğun annesi varken ve özellikle annesi yokken ona karşı nasıl davrandığının gözlemlenmesi kişilik gelişiminin anlaşılmasına olağanüstü katkı sağlar” fikrini savunmaktadır. Çocuklar bir yabancı tarafından annelerinden uzaklaştırıldıklarında genellikle çok yoğun tepki verir ve anneleriyle tekrar kavuşmalarından sonra kaygı veya sıra dışı bir mesafelilikle karşılık verirler" görüşünü dile getirmektedir (Bowlby, 1969). Bu görüş çocuğun bağlanma örüntüsünün doğal durumlarda değil bir kaygı veya ayrılık anında ortaya çıktığını vurgulamaktadır. Bazı araştırmacılar bu fikre karşı çıkmıştır. Field (1996) ebeveyn ve çocuğun bir arada ve stressizken birbirleriyle kurdukları iletişim, bağlanma modelinin çalışma şeklini anlatmada anne ayrılıp geri döndüğünde çocuğun sergilediği davranıştan daha etkili olduğunu, ayrılma ve tekrar kavuşma

esnasında bağlanma figürüne yönelik sergilenen davranışların bağlanmayı tanımlarken kullanılan tek faktör olamayacağını, bağlanma modeliyle ilgili bir başka problemin de “bağlanma davranışları listesinin genellikle anne olan birincil bakıcı kişiyle sınırlı olduğunu, ancak diğer bağlanmaların her zaman bu aynı davranışlarla tanımlanamayacağını” belirtmektedir. Field (1996) bağlanma figürlerinin, baba, kız kardeş, arkadaş da olabileceğini ve çocuğun onlardan ayrılırken, anneye bağlanmış çocuklardan daha farklı tepkiler gösterebileceğine de değinmektedir.

Bütün bu eleştiriler karşısında bağlanma kuramcıları pek fazla savunmaya geçmemiş ve eleştirilere karşılık vermemişlerdir. Bunu yapmaları bilimsel gelişime katkıda bulunmalarında ve kuramın sürekliliğini sağlamada yararlı olacaktır.

2.9. Bağlanmanın Ölçülmesi

2.9.1. Laboratuvar Temelli Teknikler

2.9.1.1. Ainsworth Yabancı Durum Uygulaması

Bowlby'nin öğrencisi olan Kanadalı psikolog Ainsworth 'e göre bir bebek doğduğu andan itibaren kendisini koruması, temel ihtiyaçlarını ve sevgi ihtiyacını karşılaması için kendisinden güçlü olan bir yetişkinin varlığına ihtiyaç duymaktadır. Bu genelde, çocuğu doğuran ve onu büyüten kişi olan annesidir (Ainsworth, 1967). Ainsworth, bağlanma kuramında özellikle anne ve bebeğin yakınlık ihtiyacı üzerinde durmaktadır (Ainsworth, 1989). Ona göre bebek bağlanma figürüne yakın olmak suretiyle güvenlik duygusunu kurmada bağlanma davranışlarını kullanmaktadır (Ainsworth ve ark., 1978; akt., Lewis, Feiring&Rosenthal, 2000). Ainsworth (1989) bağlanma sistemini, yaşamda kalmayı sağlayıcı yönü nedeniyle, bireylerde genetik olarak doğuştan var olan bir sistem olarak tanımlamaktadır. Bu sayede çocuk, çevreyi keşfetmek için bakıcısından çok fazla uzaklaşamayacak ve bakıcısı yanında olduğunda, yani güvende olduğunda, çevresine ilgi gösterecektir. Ona göre bağlanmanın temelinde bu davranış sistemi yatmaktadır (Ainsworth, 1989). Mary

Salter'e göre erken aşamalarda aile güvenliği bireyin yeni beceriler ve başka ilgi alanları oluşturarak yavaş yavaş kendini geliştirebileceği bir zemin sağlamaktadır. Aile güvenliği eksik olduğunda, birey güvenli bir zemin (dayanak) eksikliğinin handikabını yaşamaktadır (Salter, 1940; akt., Bretherton, 1992).

Ainsworth, bağlanma teorisini deneysel araştırmalara açan kişi olarak tanımlanmaktadır (Griffin&Bartholomew, 1994). Bowlby'nin bağlanma kuramında öne sürdüklerini deneysel olarak test edilmesini sağlayarak (Bretherton, 1992), bir bebeğin ailesine olan bağlılık düzeyini belirlemek üzere güvenilir bir ölçme aracı olan Yabancı Durum Testi'ni geliştirmiş (Holmes, 1993), bağlanma güvenliğini tarafsız biçimde test edebilmiştir (Meterson, 2013). Test sırasında denek olarak beyaz Amerikalı, orta sınıf ailelerden gelen 56 bebeği kullanmıştır (Bell, 1970). Ainsworth, araştırmasına katılan 26 aileyle bebekleri doğmadan önce tanışmış ve onlara bebeğin ilk ayında başlayıp 54. haftada son bulan 18 ev ziyareti gerçekleştirmiştir. Her bir ziyaret, annelerin kendilerini rahat hissedip her zamanki rutinlerine devam etmelerini sağlamak için 4 saat sürmüştür ve sonuçta her aile için toplamda yaklaşık 72 saat veri toplamıştır (Bretherton, 1992). Bu gözlemlerde beslenme durumları (Ainsworth&Bell, 1969), yüz yüze anne-çocuk etkileşimi (Blehar, Lieberman&Ainsworth, 1977), ağlama (Bell&Ainsworth, 1972), bebeğin selamlaması ve takibi (Stayton&Ainsworth, 1973), bağlanma keşif dengesi (Ainsworth, Bell, &Stayton, 1971), itaat, yakın vücut teması (Stayton, Hogan&Ainsworth, 1971), yaklaşma davranışı (Tracy, Lamb, &Ainsworth, 1976) ve şefkatli temas (Tracy&Ainsworth, 1981) için ayrıca analizler yapılmıştır (Bretherton 1992). Bebekler bir yaşına geldikten sonra da Yabancı Durum Testini uygulamıştır. Ainsworth ve arkadaşları bu yöntemde bebekleri laboratuvar koşullarında önce ebeveynlerinden ayrılmış, daha sonra da yeniden bir araya getirilmişlerdir (Ainsworth, 1979; Masterson, 2013, s.21). Bu tekniği tasarlarken güvenli bağlanan bebeklerin ve çocukların tanıdık olmayan bir oyun odasını keşfederken ebeveynlerini güvenli bir dayanak olarak kullanmaları gerektiğinden hareket etmişlerdir (Berk, 2013). Yapılan işlemdeki temel önerme, ilk yıllarında çocuğun ihtiyaçlarına ve iletişim davranışlarına annenin gösterdiği hassasiyete göre çocukta anne bağlanmasının farklı güç ve yoğunlukta oluşacağıdır (Ainsworth, 1973; Ainsworth,

Bell&Stayton, 1971; Ainsworth ve ark., 1978). Çalışmada 12 -24 ay arasındaki bebeklerin bakıcılarıyla arasındaki ilişkiler, sunulan sekiz aşamada değerlendirilmiştir (Ainsworth, 1982; akt., Paterson&Moran, 1988). Aşamalar şu şekildedir:

Tablo 1. Ainsworth Yabancı Durum Uygulaması

AŞAMA	OLAYLAR	GÖZLENEN BAĞLANMA DAVRANIŞI	SÜRE
1.	Araştırmacı ebeveyn ve bebeğe odayı tanıyıp keşif yapmasına yardımcı olur ve daha sonra odadan çıkar.	Bu aşamada bağlanma davranışı gözlemlenmemiştir.	20 sn
2.	Bebek oyuncaklarla oynarken ebeveyn oturur.	Güvenli dayanak olarak ebeveyn	3 dak.
3.	Yabancı odaya girer, oturur ve ebeveynle konuşur.	Tamidik olmayan yetişkine tepki.	3 dak.
4.	Ebeveyn odadan çıkar. Yabancı, bebeğe tepki verir ve üzülüşünde onu rahatlatmaya çalışır.	Ayrılık kaygısı.	3 dak.
5.	Ebeveyn döner, bebeği selamlar ve eğer gerekliyse rahatlatır. Yabancı odadan çıkar.	Yeniden birleşmeye tepki.	3 dak.
6.	Ebeveyn odadan çıkar.	Ayrılık kaygısı	3 dak.
7.	Yabancı odaya girer ve rahatlatma sunar.	Bir yabancı tarafında sakinleştirilme becerisi.	3 dak.
8.	Ebeveyn geri döner, bebeği selamlar, eğer gerekirse rahatlatma önerilir ve bebeğin dikkatini yeniden oyuncaklara çekmeye çalışır.	Yeniden birleşmeye tepki	3 dak.

Bebek için giderek daha fazla stres verici olan bölümler bebekte bağlanma ve keşfetme sistemlerinin harekete geçmesini sağlayacak şekilde düzenlenmiştir. Araştırmaya katılan bebekler, elde edilen verilerin yakınlık ve temas arama, temasın sürdürülmesi, güven, kaçınma, arama ve belirli mesafeden etkileşim kurma ölçeklerinden aldıkları puanların değerlendirilmesi sonucu belirlenen üç gruptan birinde yer almıştır (Ainsworth ve ark., 1978). Ebeveynlik davranışı olarak üç bağlanma kategorisini birbirinden ayıran anahtar özellikleri hassas, ilgili, sıcak, zamanlaması iyi ve karşılıklı ödüllendirici olduğu düşünülen anne etkileşimleridir (Isabella&Belsky, 1991). Ainsworth ve Eichberg (1991) bebeklerin Yabancı Durum sınıflamaları ve annelerin çalışan modelleri arasında yüksek düzeyde ilişki bulmuşlardır, ayrıca üç tip bağlanma sınıflandırması temel alınarak yapılan sınıflamada, anneler ve bebekleri arasındaki bağlanma stilleri arasında da %80 benzerlik bulunmuştur. Tanımlanan bağlanma stilleri şu şekildedir:

1-Güvenli Bağlanma: Bu bağlanma stilinde bebek davranışları aktif ve keşfe açıktır. Bebekler ebeveynlerini güvenli bir dayanak olarak kullanmış (Berk, 2013), bakıcılarıyla birlikte istekli bir biçimde ortamı araştırma çabasına girmişlerdir (Ainsworth, 1989; Hazan&Shaver, 1990; Cassidy&Berlin, 1994). Yabancı kişinin geldiğinde varlığından rahatsız olmamış, anneden ayrıldığında ise kısmen ağlama, geçici huzursuzluklar yaşamışlardır. Anneleri odaya geri döndüğünde annelerine yaklaşmış, fiziksel temas istemiş ve annelerinin kollarına sarılarak rahatladıktan sonra çevreyi keşfe devam etmişlerdir (Ainsworth, 1978).

Ev gözlemlerinde güvenli bağlanma geliştiren çocukların annelerinin onlarla sık sık iletişim içinde oldukları, ihtiyaçlarına duyarlı oldukları (Ainsworth, 1978), çocukları tutarken daha şefkatli oldukları, çocuğu daha fazla kabullendikleri, karşılıklı ve uyumlu etkileşimi sürdürmeye daha istekli oldukları tespit edilmiştir (Egeland&Farber, 1984). Bu çocuklar annelerinin ihtiyaçlarını karşılayacağından emin oldukları için çevrelerini keşfederken annelerini güvenli üs olarak algılamışlardır (Ainsworth ve ark., 1978).

2-Kaygılı Kararsız Bağlanma: Bu çocuklar çağırdıklarında annelerinin yanıt vereceğinden ya da yardımcı olacağından emin olmayan çocuklardır

(Barnett&Vondra, 1999). Güvenli bağlanmaya sahip olamadıkları için sürekli olarak annelerinin nerede olduklarıyla meşguldürler ve keşif yapamazlar. Bu bebekler laboratuvar ortamında anneleri odada iken oyuncaklarla hemen hemen hiç ilgilenmemişler, anneleri odadan ayrılınca çok üzölmüş yüksek sesle ağlamışlardır (Fonagy, 1999). Annelerinin yokluğunda yoğun bir kaygı, gerilim ve kızgınlık yaşamış, o sırada odada bulunan yabancı ile iletişimi reddetmiş, anneleri döndüğünde ise kolay kolay yatıştırılamamışlardır (Hazan&Shaver, 1994; Sümer&Güngör, 1999a). Yatıştırılmak için hem fiziksel temas istemiş hem de teması reddetmişlerdir (Barnett&Vondra, 1999). Bir taraftan annenin varlığından hoşnutluk duymuş, rahatlamış gibi görünmüşken iken diğer taraftan da anneye öfke ve hırçınlık göstermişlerdir (Ainsworth ve ark., 1978; Lounds ve ark., 2005).

Ev ziyaretlerinde kaygılı kararsız bağlanma gösteren çocukların annelerinin genel olarak tutarsız tepkiler gösterdikleri, çocuklarının davranışlarını sıklıkla kesintiye uğrattıkları ve gereksiz müdahalelerde bulundukları (McCutcheon, 1998), bakım ve diğer ihtiyaçların giderilmesi konusunda oldukça istikrarsız davrandıkları (Waters, 1978); bazen ulaşamaz ya da tepkisiz oldukları (Hazan&Shaver, 1994; Sümer&Güngör, 1999a) gözlemlenmiştir.

3-Kaçınmacı Bağlanma: Bu bebekler, annelerinin varlığında odada oyuncaklarla oynamışlar ancak; anneyi güvenli bir üs olarak kullanmamışlardır (Ainsworth ve ark., 1978) . Bebekler ayrılıklardan etkilenmemiş ya da huzursuz değilmış gibi görünmüşlerdir (Hazan&Shaver, 1994). Annelerinin odadan ayrılmasına çok az hoşnutsuzluk belirtisi göstermişlerdir (Ainsworth ve ark., 1978; Fonagy, 1999; Waters, 2004; Bretherton, 2003). Hoşnutsuzluk gösterdiklerinde, yabancı tarafından annenin yapabileceği kadar kolay yatıştırılmışlardır (Ainsworth 1978). Odadaki yabancı ile ilişki kurmaktan da kaçınarak oyuncaklarla oynamışlardır (Sümer&Güngör 1999a). Tekrar birleştiklerinde annenin gelişine kayıtsız kalmış, anneden uzaklaşmış ve dikkatlerini oyuncaklarla oynamaya yöneltmişlerdir (Camposve ark., 1983).

Ev gözlemlerinde güvensiz kaçınan bağlanma tarzına sahip çocukların annelerinin duyarsız, reddedici ve ihmalkâr oldukları, çocuklarını yalnız bıraktıkları

gözlemlemiştir (Ainsworth ve ark., 1978). Bu anneler çocuklarına karşı beden temasından kaçınan (Hazan&Shaver, 1994; Sümer&Güngör, 1999a) ve ağlamalarına karşı tepkisiz kalan annelerdir (Karen, 1990). Çocuklarına karşı olumlu duygular göstermedikleri sinirli oldukları ve aşırı uyarıcı oldukları tespit edilmiştir (Main&Stadtman, 1981). Bu bebekler ev gözlemlerinde de annelerini güven temeli olarak kullanmamışlardır (Waters, 2004).

Ainsworth ve arkadaşlarının ortaya koydukları bebeklikteki bağlanma stillerinin yaşamın daha sonraki dönemlerine aktarıldığını destekleyen araştırmalar yapılmıştır (Davilla, Burge, Hammen, 1997). Waters ve arkadaşları (2000) yaptıkları boylamsal çalışma da bağlanma stillerinin kalıcılığını test etmek amacıyla Ainsworth'un "Yabancı Durumlar" deneyinde ki bireylerle 20 yıl sonra tekrar temasa geçmiş ve bu bireylere yetişkin bağlanma görüşme formumu uygulamışlardır. Sonuçta bağlanma tarzlarının değişmediği ve aynı bağlanma tarzlarının süregeldiğine dair veriler elde etmişlerdir.

Bağlanma güvenliğinin öngördüğü bu gelişim sürekliliğinin zaman içinde hem çocuğun akranları arasındaki duygusal gelişimi hem de annesiyle olan ilişkisinin niteliği bakımından istikrarlı ilerlediğine inanılmaktadır (Belsky, Taylor&Rovine 1984; Egeland&Farber, 1984; Matas, Arend&Sroufe, 1978; Sroufe, 1979; Waters, 1978). Küçük çocukların yaşamlarını daha yakından irdeleyen çalışmalar, bildirilen bağlanma kategorileri bakımından gelecekteki sosyo-duygusal gelişimleri üzerinde durmaktadır. Güvenli bağlanmış olarak sınıflanan çocukların genellikle birinci yılda keşif konusunda daha becerikli oldukları (Ainsworth, Bell&Stayton, 1971), ikinci yılda oyun sırasında sosyal bakımdan daha yeterli oldukları ve problem çözme becerilerinin daha fazla geliştiği (Matas, Arend&Sroufe, 1978), okul öncesi dönemdeyse akranları arasında daha fazla sosyallik (Pastor, 1981; Waters, Wippman&Sroufe, 1979), daha idare edilebilir davranış ve ego sergiledikleri tespit edilmiştir (Arend, Gove&Sroufe, 1979).

2.9.2. Gözleme Dayalı Teknikler

2.9.2.1. Waters ve Arkadaşları Bağlanma Q Set (AQS)

Bağlanma Q Set, bağlanma araştırmalarının Yabancı Durum Uygulaması'yla sınır olduğu ve bağlanmayı ölçecek farklı bir araç olmadığı bir dönemde Waters ve Deane tarafından çocukların bağlanma davranışını ölçmek amacıyla geliştirilmiştir (Emde, 1990). Küçük çocuklardaki bağlanma davranışının değerlendirilmesinde iki ölçek- Garip Durum (SS) ve Bağlanma Q-Seti (AQS)- “altın standart” olarak kabul edilmektedir (Ljzendoorn ve ark., 2004). AQS ile yapılan araştırmalar bebeklerde Yabancı Durumu Ölçeği ile yapılan güvenli ve güvensiz sınıflamasıyla orta düzeyde ilişkilidir. Ek olarak AQS anne duyarlılığının ölçülmesiyle tutarlı bir ilişkiye sahiptir (Seven&Aytar, 2010). Bağlanma Q-Seti psiko-metrik özellikleri onu mizacın yapısını ölçmede geçerli bir yöntem haline getirmektedir. Bağlanma alanındaki duygu, biliş ve davranış arasındaki ilişkiler AQS ile incelenebilmektedir (Waters&Deane, 1985).

Bağlanma Q Set, çocuğun bağlanma güvenliğini değerlendirmek için laboratuvar yerine doğal bir ortam kullanması ve sınıflamadan ziyade sürekli bir puanlama yapması bakımından oldukça farklı bir yaklaşımdır (Waters, 1987). Bağlanma Q Set her biri için ayrı kartların kullanıldığı 90 madden oluşan, 10-36 aylık çocuklara uygulanabilen bir ölçektir. Kartlarda bir başlık ve tanımlayıcı ifadeler bulunmaktadır. Kartlar çeşitli güvenli zemin ve keşif davranışlarını, duygusal tepkiyi, sosyal frekansı ve sosyal bilişin diğer boyutlarını kapsamaktadır. Kişilik, tutum ve davranışlardaki bireysel farklılıkların tanımlanabilmesi için maddelerde standart terimler kullanılmaktadır. Bağlanma Q-Set kartları ebeveynler tarafından da kullanılabilmekte ve kullanan ebeveynler için ayrı yönergeler bulunmaktadır. Onlara kartlara tekrar tekrar bakarak iyice tanımları ve daha sonra çocuğu bir hafta gözlemlemeleri istenmektedir. Q Set'i kullanan gözlemci çocuğu gözlemledikten sonra kartları; çocuğu tanımlar, çocuğu tanımlamaz, ikisi de değil/yargıya varılamaz şeklinde üç ayrı kümeye ayırmaktadır. Daha sonra her bir küme tekrar üç ayrı kümeye bölünerek toplam dokuz küme elde edilmektedir. Dokuz kümenin her

birinde belli sayıda maddeye izin verilerek kümelerin simetrik olması ve tek model dağılım sağlanmaktadır. Kartlarda sıralanan maddeler tanımlanan çocukla ilişkileri bakımından kategorilere ayrılmaktadırlar. Çocuğu daha fazla tanımlayan maddeler yükseğe (küme 7-9), çocuğu daha az tanımlayan maddeler düşük kategorilere (küme 1-3) yerleştirilmektedir. Çocuğu ne tanımlayan ne tanımlamayan maddeler ve/veya gözlemlenmeyen maddeler dağıtımın ortasına yerleştirilmektedir (küme 4-6) (Waters&Deane, 1985). Alınan puanlara göre çocuğun bağlanma güvenliği değerlendirilmektedir.

AQS'nin geçerliliği çeşitli çalışmalarda kanıtlanmış ve bildirilmiştir. İlk uygulamalarda, 3 yaşındaki çocukları kapsayan bir çalışmada iki gözlemci tarafından her bir aileye 3-4'er saatlik iki ziyaret yapılmış, bu ziyaretlerin ardından her bir gözlemci Bağlanma Q-Setinin maddelerini yukarıda anlatıldığı gibi ayırmıştır. Her bir çocukla ilgili yapılan Q-tip tanımlamalarının korelasyonlarının .75 ve .95 arasında değiştiği görmüş, yani gözlemciler iki seferde yalnızca 6-8 saatlik gözlemden sonra oldukça güvenilir veriler elde etmişlerdir (Waters&Deane, 1985).

Posada ve arkadaşları (1999) düşük gelir düzeyinden 12-60 aylık çocukları incelemiş ve annenin acil bir durumda sunduğu bakımın niteliği ve bağlanma güvenliği arasında anlamlı bir ilişki tespit etmişlerdir. Yine Posada ve arkadaşları (2004) tarafından annenin güvenli dayanak desteği ve okul öncesi çocukların güvenli dayanak davranışı arasındaki bağlantıyı iki çalışmayla incelenmiş ve iki çalışmada da anlamlı ve olumlu ilişkiler tespit edilmiştir.

2.9.3. Bağlanmanın Değerlendirilmesinde Kullanılan Projektif Hikaye Temelli Teknikler

2.9.3.1. Tamamlanmamış Oyuncak Bebek Ailesi Hikayeleri Ölçeği (Incomplete Storieswith Doll Family)

Tamamlanmamış Oyuncak Bebek Ailesi Hikayeleri Ölçeği Cassidy (1988) tarafından çocukların bağlanma stillerinin belirlenmesi amacıyla geliştirilmiş,

Türkçeye uyarlama ve geçerlilik güvenilirlik çalışması Seven (2006) tarafından yapılmış projektif hikaye temelli bir ölçüm aracıdır. Ölçekte çocuklardan kukla aile kullanarak her biri yaklaşık 3 dakika süren altı öyküyü tamamlamaları istenmektedir. “Kişinin bağlanmayla ilişkili olarak zihinsel öz temsilini” (Mam ve ark., 1985; akt., Cassdy, 1988) yansıtmayı amaçlayan bu öykülerde çocuğun kendisini annesiyle güvenli bir ilişki içinde görüp görmediği, yani çocuğun benimsenip değer verildiği, ilişkinin anlamlı ve önemli kabul edildiği, çocuğun kendini güvenli ve korunaklı hissettiği , çatışma ve stresli durumların ilişki aracılığıyla çözüme kavuşturulduğu bir ilişki içinde ne kadar gördüğünü incelemektedir (Cassdy, 1988).

Her bir hikaye, hikayelerin detaylarına uygun olarak beş dereceli bir ölçekle puanlanmaktadır (Seven, 2006). Ölçeğin yüksek tarafındaki puanlar bağlanma figürüyle güvenli bir ilişki olduğunu göstermektedir. Ayrıca, her bir öykü üç kategoriden birine dahil edilmekte, öykünün kukla kahramanının değerli görüldüğü ve anneye ilişkinin önemli, özel ve sıcak bulunduğu öyküler güvenli/sağlam olarak sınıflanmaktadır. Anneyle ilgili olan stresli durumlarda açık tartışma gerçekleştirilebilmekte ve dış kaynakla ilişkili stresli durumlarda güvenlik için anneye dönülebilmektedir. Öykülerde genel anlamda olumlu bir sonuç görülmektedir. Öyküdeki kukla kahramanı izole edilmiş veya reddedilmişse ve ilişkinin önemi inkar edilmekteyse, stresli durumlarda çatışmanın varlığının yanı sıra yardım alma ihtiyacı reddedilmekteyse, nadiren getirilen başarılı çözümler de yalnızca çocuğun eseriye öyküler kaçınmacı olarak sınıflandırılmaktadır. Kukla kahraman şiddet içeren, düşmanca, olumsuz ve anlaşılmaz davranışlar içine girdiyse, anneye ilişki bir düzen içinde değilse öykü düşmanca/negatif olarak sınıflandırılmaktadır. Puanlamaların çocuk hakkında bilgisi olmayan bir puanlayıcı tarafından birebir metin üzerinde yapılması, öykülerin ayrı ayrı puanlanması, bu sırada puanlayıcının o anda puanladığı öykü dışındaki öykülere çocuğun verdiği yanıtlar hakkında bilgisinin olmaması, öykülerin bu şekilde bağımsız kodlanması sayesinde çocuğun tamamladığı altı öyküyü birbirine yakın ve doğru puanlama kaygısından kaynaklanan hatanın önüne geçilmektedir (Cassdy, 1988).

2.9.3.2. Bağlanma Öyküsü Tamamlama Etkinliği (ASCT)

Cassidy'e (1988) ve Bretherton'a (1990) dayanan Verschueren ve Marcoen (1994) tarafından 5 yaşındaki çocuklara uyarlanan bir ölçüm aracıdır. Etkinliğin amacı çocukların kendilerini farklı koşullar altında verdikleri işaret ve belirttikleri ihtiyaçlara yanıt veren ve ulaşabilecekleri bir ebeveynle güvenli bir bağlanma içinde (yani kendini güvende, korunaklı ve değerli hissettikleri) ne kadar gördüklerini açıklığa kavuşturmadır. Her bir çocuktan bağlanmayla ilişkili öykü girişlerini tamamlamaları için çocuğu temsil eden bir oyuncak bebek (kukla) ve birincil bakıcının cinsiyetine göre anne veya babayı temsil eden bir oyuncak bebek kullanmaları istenmektedir. Kukla ailesinin tanıtılmasından sonra kuklaya çocuk tarafından kendi ismi verilmesi sağlanmaktadır. Bir araştırmacı aynı anda hem öykünün girişini anlatıp hem de kuklalarla canlandırma yapmakta ve ardından çocuğa şu soruyu sormaktadır : “Peki bundan sonra ne olduğunu sen gösterebilir misin?”. ASCT Kılavuzunda (Verschueren&Marcoen, 1994), örneğin çocuk öyküyü tamamlama konusunda isteksiz görünmesi halinde nasıl tepki verileceğine dair ayrıntılı açıklamalar bulunmaktadır. Öykünün ne zaman biteceğine çocuklar karar vermektedir. Böylece beş öykü girişine ayrılan zamanda kısıtlama olmamakta ve her bir öykü 2-4 dakika sürmektedir. Öyküler şu şekildedir: (1) çocuğun bisikleti yabancı bir çocuk tarafından çalınır; (2) çocuk anneye/babaya bir hediye verir; (3) çocuk yasak olan bir şey yapar ve ebeveyninden özür diler (4) çocuk ağlar ve okulda başka bir çocukla tartıştığını anlatır ve (5) çocuk çılgın atarak yatak odasında bir canavar olduğunu söyler. Her bir öyküde bisiklet, hediye, yatak gibi standart bir yardımcı öğe grubu kullanılmaktadır. Öykü tamamlamaları video kayıtlarından kağıda dökülmekte ve Verschueren ve Marcoen 'in (1994) kodlama sistemine göre güvenlik bakımından 5 puanlı bir ölçek üzerinde puanlanmaktadır. Buna göre bağlanma ögesi ne kadar yüksekse o kadar yüksek puan verilmektedir. (akt., Smeekens ve ark.,2010). Ebeveynlerin erişilebilir ve destekleyici olarak tasvir edildiği, çocukların ebeveynlerle olumlu ve açık ilişkiler kurduğu, çatışmalı ve sıkıntılı durumların kabullenilip çözüme kavuşturulduğu ve yanıtlamada az miktarda tereddüt bulunan öykülere 4 veya 5 puan verilmekte ve güvenli oldukları kabul edilmektedir. 1 veya 2 puan alan öyküler güvensiz kabul edilmektedir. İki türlü güvensiz yanıt

bulunmaktadır. Birinci güvensiz yanıt türünde; ebeveyn-çocuk ilişkisi asgari düzeyde yansıtılmakta veya katılımcının öyküyü tamamlamaya veya araştırmacının sorularını yanıtlamaya isteksiz olduğu veya reddettiği görülmektedir. İkinci güvensiz yanıt türünde; ebeveynle olumsuz, düşmanca ve garip iletişim yansıtılmaktadır. Ne açıkça güvenli ne de açıkça güvensiz olan öykülere 3 puan verilmektedir. Beş öykünün güvenlik puanları toplanarak çocuğun canlandırdığı öykü tamamlamalarının güvenlik bakımından genel puanına ulaşılmaktadır (Cassdy, 1988).

2.9.3.3. Manchester Çocuk Bağlanması Öykü Etkinliği (MCAST)

Orta çocukluk dönemindeki bağlanma kalıplarını ölçen kukla oyunlu bir öykü giriş tekniğidir (Green ve ark., 2000) ve günümüzde birçok uluslararası çalışmada kullanılmaktadır. MCAST'ın puanlayıcılar arası güvenilirliği yüksektir, zaman içindeki bağlanma kalıpları istikrarlıdır (Green ve ark., 2000). Yetişkin Bağlanma Anketi (AAI) ve Ayrılık Kaygı Testi (Goldwyn ve ark., 2000) dahil olmak üzere diğer iyi bağlanma ölçeklerine karşı eş zamanlı geçerliliğe sahiptir. MCAST'taki organizasyon bozukluğunun dikkat eksikliği belirtileriyle ve dışa vurulan yüksek annesel duyguyla ilişkili olduğu ortaya konmuştur (Green ve ark., 2007). MCAST'de beş ve yedi yaş arasındaki çocuklara kukla evi kullanılarak her birinde bağlanmayla alakalı bir temanın olduğu dört öykü (öykü girişi) verilmektedir: İncinen Diz, Hastalık, Kabus ve Alışveriş. Örneğin, kukla, annesi evde olan çocuk kukla bahçede düşüp dizini incitirken sunulmaktadır. Çocuk olaya kendini verene ve mizansende gösterilen kötü durumdan duygusal olarak etkilenene kadar araştırmacı, kukla çocuğun acısının düzeyini artırmaktadır. Bu noktada araştırmacı "Peki sonra ne olur?" diye sorarak işi çocuğa devretmektedir. Çocuğun o noktadan itibaren öyküyü canlandırma biçimi kodlama işlemine tabi tutulmakta ve çocuk için bir bağlanma kategorisi belirlenmektedir (Green ve ark., 2000).

2.9.3.4. Bağlanma Kukla Anketi (ADI)

ADI’de çocukların ve annelerin ayrılma ve kavuşmalarını anlatan altı öykü girişi bulunmaktadır. Öykü girişleri anne ve çocuğun ve bazen de babanın olduğu bir kukla ailesi kullanılarak canlandırılmaktadır. Öyküler; annenin çocuktan başka odada oynamasını istemesi ve daha sonra anneye katılmasına izin vermesi, okul öncesi ayrılık ve kavuşma, çocuğun düşüp kendini incitmesi, anne babanın sinema için dışarı çıkıp daha sona geri gelmeleri, çocuğun kabus görüp uykusundan uyanması ve anne babanın iki haftalık tatile çıkması şeklindedir. Öykü girişlerinde iki kısım bulunmaktadır: Bir ayrılık veya stres unsuru (örneğin “Anne ve babanın sinemaya gitmesi”, “Küçük çocuğun düşüp canını yakması”) ve kavuşma veya çözüm unsuru (örneğin “Anne ve babanın sinemadan dönmesi”,”Küçük çocuğun annesine koşması”). Her bir kısımdan sonra çocuklara “Öyküdeki çocuk sence kendini nasıl hisseder” ve “Sence öyküdeki çocuk ne yapar?” soruları sorulmaktadır. Çocukların yanıt vermeye tereddüt ettiği durumlarda “Peki başka ne oldu?” gibi sorularla çocuklar konuşmaya teşvik edilmektedir. Görüşmeler videoya kaydedilmekte ve üç ölçek üzerinden puanlanmaktadır. Bunların ilki, çocuğun "Öyküdeki çocuk sence kendini nasıl hisseder?" sorusuna verdiği yanıtın 4 üzerinden puanlandırıldığı ölçektir. Buna göre 1 puanın çocuğun yanıt verme konusunda sessiz ve düzensiz olduğu anlamına geldiği, 4 puanın çocuğun öykü girişinde tarif edilen duruma verilecek olası duygusal tepkilerden birini dile getirdiği anlamına geldiği Duygusal Açıklık ölçeğidir. İkinci ölçek, çocuğun "Sence öyküdeki çocuk ne yapar?" sorusuna verdiği sözel ve canlandırma tepkisinin 4 üzerinden puanlandırıldığı, buna göre 1 puanın "Yıkıcı Çözüm", 4 puanın başkalarını destekleyici çözüm anlamına geldiği "Yapıcı Çözüm" ölçeğidir. Üçüncü ölçekte kavuşmadan sonraki anne-çocuk etkileşimi Duygusal Ton bakımından kodlanmaktadır. Annenin erişilebilir ve destekleyici olarak tarif edildiği etkileşimlerin olumlu etkileşim olduğu (örn, yaralanan çocuğa annenin yara bandı yapıştırması), sözel veya sözel olmayan saldırı içeren etkileşimlerin hırçın etkileşim olduğu, çocuğun anne kuklayı görmezden geldiği etkileşimlerin hafif kaçınmacı etkileşim olduğu, çocuğun çocuk kuklayla anne kukla arasına etkin bir şekilde mesafe koyduğu etkileşimlerin ağır kaçınmacı etkileşim olduğu kabul edilmektedir (Oppenheim, 1997).

2.9.4. Bağlanmanın Değerlendirilmesinde Kullanılan Diğer Yöntemler

Bebekler-küçük çocuklar için kullanılan Garip Durum ve AQS'nin yanı sıra, bebekler ve daha büyük çocuklarda bağlanmayı değerlendirmede kağıt-kalemle ölçüm, görüşme ve projektif hikaye temelli teknikler gibi yöntemler de kullanılmaktadır. Yetişkinlerin bağlanma durumlarını değerlendiren ölçüm araçları da geliştirilmiştir ve bu araçlar uygulanmaktadır.

Bağlanma Q-Tip Anketi (AQSQ; Vaughn&Waters, 1990), güvenli ve güvensiz bağlanmayı ayırt eden 12 maddeden oluşmaktadır. Maddeler ebeveynlere veya başkalarına çocuğu doğrudan gözlemletmek yerine çocuğun davranışları hakkında sorular sormakta, 12 madde, AQS'e karşılık gelen davranışsal tanımla 9 puanlı Likert ölçeği üzerinden puanlanmaktadır.

Cassidy-Marvin Sistemi (Cassidy&Marvin,1987) 3-4 yaşındaki okul öncesi çocuklara yönelik bir sınıflama sistemidir. Garip Durum işleminin değiştirilmiş halidir ve yedi puanlı kaçınma ölçeği ve dokuz puanlı güvenlik ölçeği kullanılmaktadır. Tekrar kavuşma sırasında çocuğun sergilediği davranış güvenli, kaçınmacı, kararsız, kontrollü/dağınık ve güvensiz/diğer şeklinde sınıflandırılmaktadır (akt.,, NICHD Early Child Care Research Network, 2001).

Bağlanma Huzursuzluğu Anketi (Smyke&Zeanah, 1999) bir çocuğun bakım için bir yetişkini tercih edişini, sunulan teselliye verdiği tepkiyi, huzursuzluk anında teselli arayışını, sosyal ve duygusal karışıklığı, duygu düzenlemesini, bakıcıdan ayrıldıktan sonra dönüşünü, yabancı bir yetişkine karşı çekimserliğini ve aşırı tutunmayı ölçen 12 maddeyi kapsayan yarı yapılandırılmış bir görüşme türüdür. Bu yöntem Tepkisel Bağlanma Bozukluğunu tespit etmeye yönelik tasarlanmıştır (akt., Zeanah ve ark., 2005).

Ayrılık Kaygı Testi (Klagsbrun&Bowlby, 1976) 4-7 yaşılarındaki çocuklarda ayrılma ve bağlanmayı değerlendiren yarı izdüşümsel bir testtir. Çocuklara ılımlı ve ciddi ayrılık senaryoları sunulmaktadır. Çocuklara bu senaryolarda kendileri olsaydı

nasıl davranacakları sorulmakta, yanıtlar duygusal açıklık, uyum, öfke, karamsarlık ve suçlamaya dayanarak puanlanmaktadır.

Yetişkin Bağlanma Anketi (Main, Goldwyn, &Hesse, 2002) yetişkinlerin kendi birincil bağlanma figürleriyle yaşadıkları erken deneyimleri hatırlamalarını, bunu yaparken hastalık ve ayrılık dönemlerine odaklanmalarını sağlayan yarı yapılandırılmış bir anket türüdür. Yetişkin, güvenlik için dokuz üzerinden puanlanmakta, daha sonra genel düşünce ve tepkilerine göre güvenli, uzaklaştırıcı, kaygılı veya kararsız olarak sınıflandırılmaktadır (akt., Allen&Miga, 2010).

Bağlanmanın niteliğini değerlendiren üçüncü bir yöntem de “Ayrılma-Kavuşma İşlemi”dir. Main ve Cassidy (1988) bu sistemi 6 yaşındaki çocuklarda farklı bağlanma oluşumlarını (A,B,C ve D) - A: Güvenli/ B:Kaygılı-Kararsız / C:Kaçınmacı/ D: Organize Olmamaış-Dağınık Bağlanma stillerini temsil etmektedir- tespit etmek ve sınıflamak için geliştirilmiştir. Bu yöntem, laboratuvar ortamında 1 saatlik ayrılığın ardından yapılandırılmamış kavuşma sırasındaki 3-5 dakikada çocuğun tepkisinin yakından analizine dayanmaktadır. Sistemin kodlamasını öğrenmek Ainsworth’un bebeklik sisteminden çok daha zor olsa da, A, B ve C sınıflamaları için kodlayıcılar arasında yüksek düzeyde benzerlik elde edilmiştir. Ancak D sınıflamasının güvenilirliğinin daha düşük olması Main ve Cassidy’nin (1988) bu sistemi kullanmak isteyen araştırmacıların tek bir altı-yaş kavuşma işlemine dayanmaması gerektiğini ileri sürmesine neden olmuştur.

Bartholomew ve Horowitz’in (1991) geliştirdiği “İlişki Anketi” kuramsal olarak türetilmiş: güvenli, endişeli, uzaklaştırıcı ve korkulu olmaz üzere dört farklı bağlanma türüne denk gelen, dört paragraftan oluşmaktadır. Katılımcılardan her bir tarzı tarif eden dört paragrafı okuyup kendilerine en çok benzeyeni seçmeleri, her bir paragrafın kendilerini ne kadar tarif ettiğini belirtmek için yedi puanlı bir likert ölçeği üzerinden puan vermeleri de istenmektedir.

Clark ve Affonso (1976) Elsie Boussard tarafından geliştirilen “Sıkıntı Envanteri ve Yeni Doğan Algı Envanterleri”nin kullanımını bildirmiştir. Yeni

Doğan Algı Envanteri bir kadının doğumdan sonraki birinci veya ikinci günde ve doğumdan bir ay sonra kendi bebeği ve başka bir bebek hakkındaki düşüncesini ölçmektedir. Kadının kendi bebeği ve başka bir bebek hakkındaki düşüncelerinin arasındaki uyumsuzluk tespit edilebilmektedir. Normal davranışların öğretilmesi anneyi bebeğe ait özelliklerle tanıştırmakta faydalı olmaktadır.

Stres Sırasında Bağlanma Ölçeği (ADS), anne-bebek etkileşiminin öğelerinin standart biçimde gözlemlenmesine yönelik tek sayfalık bir rehberdir. Ölçek, anneler ve 18. aya kadar bebeklerde kullanılmaktadır. Ölçeğin amacı hafif, orta arası bir stres durumu altında anne ve çocuktaki başlıca iletişim ve bağlanma davranışlarına odaklanarak karşılıklı anne-bebek bağlanma sürecini nitelemektir. Stres, anne ve çocuğun etkileşimini arttırmakta ve gözlemcinin davranışı daha açıkça görmesini sağlamaktadır. Ölçek anne-bebek etkileşiminin bakma, şefkat gösterme, seslenme, dokunma, bebeğin sarılması, annenin tutması ve fiziksel yakınlık gibi temel parametrelerine dair kısa tanımlardan oluşmaktadır. Araç anne ve bebek arasındaki karşılıklı davranış sürecine odaklanmaktadır. Gözlenen süre zarfındaki davranışların sıklık ve yoğunluğuna 1-5 arası puan verilmektedir. 1 puan izolasyon veya kaçınmacı bağlanmayı işaret ederken 5 puan etkileşim veya yakınlığın yoğun bir şekilde arandığını göstermektedir. Tipik puanlamalar ortadaki 3 aralıktadır. ADS Ölçeğinin başlıca amacı anormal anne-çocuk ilişkilerinin erken tespit edilmesinde ve tedavi müdahalesinin yapılmasında hekimlere yardımcı olmaktır (Massie&Rosenthal, 1984; akt., Eriksson&Chateau, 1992).

Yetişkin Bağlanma Anketi (George, Kaplan, &Main, 1985) bir dizi sorgulamayı kapsayan bir saat uzunluğunda, teybe kaydedilen yapılandırılmış görüşmedir. Tamamen bağlanmayla ilgili konular etrafında yapılandırılmıştır. Anneye erken aile ilişkileri ve bu ilişkilerin etkileri sorulmaktadır. Hem oldukça yapılandırılmış görüşme formatının özellikleri hem klinik görüşme özellikleri mevcuttur. Görüşme soruları belli bir sırayla sorulmakta ve sorular cevaplanmadığında özel sorular kullanılarak konu irdelenmektedir. Görüşme tamamlanınca harfi harfine yazıya dökülmekte ve ortaya çıkan metin bütün halinde incelenerek analizi yapılmaktadır.

BÖLÜM 3

BAĞLANMA İLE İLGİLİ YAPILAN YURT İÇİVE YURT DIŞI ÇALIŞMALAR

Bu bölümde bağlanma ile ilgili yurt içinde ve yurt dışında yapılan çalışmalarla ilgili bilgiler yer almaktadır.

3.1. Bağlanma ile İlgili Yapılan Yurt İçi Çalışmalar

Ural ve arkadaşları (2015) okul öncesi dönemdeki çocukların annelerine bağlanma biçimleri ile sosyal yetkinlik ve duygu düzenleme becerileri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla okul öncesi eğitim kurumuna devam etmekte olan 60-72 ay aralığında ki 224 çocuğa Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme-30 Ölçeği (SYDD-30), Duygu Düzenleme Ölçeği ve Oyuncak Öykü Tamamlama Testi'ni uygulamışlardır. Oyuncak Öykü Tamamlama Testi (Doll Story Completion Task) Granot ve Mayseless (2001) tarafından okul öncesi çocukların Güvenli Yer Senaryolarını değerlendirmek amacıyla geliştirilen, Türkçeye uyarlaması Uluç (2005) tarafından yapılan, oyuncak insan figürleri ve eşyaların yer aldığı 6 hikayeden oluşan, hikayelerin uygulamacılar tarafından başlatılıp çocuk tarafından tamamlanması istenen bir uygulamadır. İlk öykü ısınma öyküsüdür ve puanlamaya katılmaz diğer beş öyküde, öykü içeriğinin çocukta uyandırdığı kaygı aracılığıyla “Güvenli Yer Senaryolarının” harekete geçirilmesi beklenir. Çocuğun verdiği cevaplar (1) duyguların açık bir şekilde ifade edilmesi, (2) ebeveyn-çocuk ilişkisinin doğası , (3) öyküdeki çatışmanın olumlu olarak çözümlenmesi ve (4) çocuğun aktarımlarının öykünün temasıyla tutarlılık içermesi ölçütleri göz önüne alınarak puanlanır ve verilen cevaplara göre çocukların güvenli yer senaryolarını ne ölçüde harekete geçirdikleri belirlenir (Uluç & Öktem, 2009). Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme-30 Ölçeği (SYDD-30), LaFreniere ve Dumas (1996) tarafından geliştirilen, Türkçe uyarlaması Çorapçı ve arkadaşları (2010), tarafından

gerçekleştirilen, okul öncesi dönemdeki çocukların sorun belirtileri ile sosyal becerilerinin niceliğini değerlendirmek amacıyla kullanılan, “Sosyal Yetkinlik”, “Kızgınlık-Saldırganlık” ve “Anksiyete-İçe dönüklük” alt boyutları olan, 30 maddeden oluşan 6’lı likert tipi bir ölçektir. Ölçek çocukların öğretmenleri tarafından doldurulmuştur. Duygu Düzenleme Ölçeği, Shields ve Cicchetti (1997) tarafından geliştirilen, Türkçe uyarlaması Batum ve Yağmurlu (2007) tarafından yapılan, okul öncesi ve okul çağındaki çocukların duygusal tepkiselliği ve duyguların ortamın koşullarına göre düzenlenip ifade edilmesini değerlendirmek amacıyla geliştirilen, Duygu Düzenleme” ve “Değişkenlik-Olumsuzluk” alt boyutlarında oluşan, okul öncesi öğretmenler veya ebeveynler tarafından doldurulabilen 4’lü likert tipi bir ölçektir. Araştırma sonucunda annelerine güvensiz bağlanan çocukların güvenli bağlanan çocuklara göre anksiyete-içedönüklük düzeylerinin daha yüksek olduğu, ayrıca duygu düzenleme becerilerinin anneye bağlanma biçimine göre farklılık gösterdiği saptanmıştır. Bunun yanı sıra güvensiz bağlanma biçiminin erkek çocuklarda daha fazla görüldüğü ve yine erkek çocukların kız çocuklara göre daha fazla kızgın-saldırgan davranış sergiledikleri de bulunmuştur (Ural ve ark., 2015).

Dinç (2014) bebek ve baba arasında bağlanma durumunu belirleyen faktörleri belirlemek amacıyla 6 aylık bebeğe sahip olan 95 babaya, Baba-Bebek Bağlanma Ölçeğini ve kendisi tarafından hazırlanan anket formunu uygulamıştır. Baba-Bebek Bağlanma Ölçeği Condon ve arkadaşları (2008) tarafından geliştirilen, Güleç (2010) tarafından Türkçeye uyarlanan likerttipi bir ölçektir. Anket formu aileye ait demografik ve babanın kendi ailesi ve çocuğuyla olan ilişkisinin niteliğine ait bilgilerin bulunduğu bir ölçüm aracıdır. Araştırma sonucunda eğitim düzeyi yüksek ve kamuda çalışan, çocukluğunu iyi geçiren ve kendi babasıyla nitelikli ilişki kurabilen, çocuğun bakımında anneye yardımcı olan, çocuğuyla günlük 5 saat ve üzeri zaman geçirebilen ve bundan memnuniyet duyan babaların bağlanma güvenliklerinin daha yüksek olduğunu, evlilik süresi ve çocuk sayısı arttıkça babaların bağlanma güvenliğinin azaldığı tespit edilmiştir.

Akgün ve Mellier (2014) farklı kültürden gelen çocukların öykü tamamlama yöntemiyle anlattıkları hikayelerin içeriklerini bağlanma stillerine göre

değerlendirmek amacıyla 20 Fransız, 24 Türk uyruklu 54-72 ay arasında yer alan 44 öğrenciye Bağlanma Öykü Tamamlama Testi (BÖTT)’ni uygulayarak bir araştırma yapmışlardır. Öykü içerikleri (1) çocuk yemek masasında meyve suyunu kazara döker; (2) parkta kayadan düşerek yaralanır; (3) odasında uyku için hazırlanırken korkar; (4) anne-baba bir günlüğüne çocukları büyükanneye bırakarak seyahate çıkar (5) anne-baba seyahatten döner şeklindedir. Uygulama sırasında 5 öyküden en az 3’ü olumlu olarak sonuçlandıysa bağlanma stili “güvenli”, olumsuz sonuçlandıysa ya da herhangi bir sonuca ulaşamadıysa “güvensiz” olarak sınıflanmaktadır. Araştırma sonucunda 4 Türk ve 5 Fransız uyruklu çocuğun güvensiz bağlanma stiline sahip olduğu, diğerlerinin güvenli bağlanma stiline sahip olduğu belirlenmiştir.

Güner (2011) okul öncesi dönem çocukları ve ebeveynlerinin bağlanma güvenlikleri ile çocuk yetiştirme tutumları arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla 4-6 yaş arası 65 çocukla yaptığı çalışmada çocuklara Oyuncak Öykü Tamamlama Testi-TR, ebeveynlerine ise Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri, Ebeveyn Tutum Ölçeği ve Aile Bilgi Formu uygulanmıştır. Ebeveyn Tutum Ölçeği Karabulut Demir ve Şendil (2008) tarafından geliştirilen, 2-6 yaş arasında çocuğa sahip olana ebeveynlerin benimsedikleri çocuk yetiştirme tutumlarını ölçmek amacıyla kullanılan demokratik, otoriter, aşırı koruyucu ve izin verici alt boyutları olan 46 maddeden oluşan, 5’li likert tipi bir ölçüm aracıdır. Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri (YİYE) Brennan ve arkadaşları (1998) tarafında geliştirilen Türkçeye uyarlaması Sümer (2006) tarafından yapılan, yetişkin bağlanma stillerini ölçmeyi amaçlayan, kaygı ve kaçınma alt boyutları olan, 37 maddeden oluşan 5’li likert tipi bir ölçektir. Aile bilgi formunda ise ailenin demografik bilgilerine ait sorular yer almaktadır. Araştırma sonucunda çocukların bağlanma güvenliği ile ebeveynlerin bağlanma güvenliği ve çocuk yetiştirme tutumları arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır. Öyküler ayrı olarak ele alındığında ise demokratik tutumu benimseyen ailelerin çocuklarının bağlanma güvenlikleri yüksek, izin verici ve aşırı tutum benimseyen çocukların ise bağlanma güvenliklerinin düşük olduğu ortaya çıkmıştır. Ebeveynlerin bağlanma güvenlikleri ve çocuk yetiştirme tutumları arasındaki ilişki incelendiğinde; annelerin kaçınma puanları düştükçe demokratik tutumu benimseme oranının arttığı,

babalarda ise kaygılı bağlanma puanı arttıkça koruyucu tutumu benimseme oranının attığı görülmüştür.

Yakupoglu (2011) okul öncesi eğitim kurumuna devam eden çocukların benlik kavram algısıyla babalarının bağlanma stilleri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla 5-6 yaş grubunda 41 kız, 34 erkek öğrenci ve babalarının üzerinde bir araştırma yapmıştır. Araştırmada çocuklar için, Cicirelli (1974) tarafından okul öncesi (3-6 yaş) çocuklar için geliştirilen, geçerlilik ve güvenilirlik çalışması Sarıca (2010) tarafından yapılan Purdue Çocuklar İçin Benlik Kavramı Ölçeği (PCS)'ni uygulamıştır. Ölçek 40 maddeden oluşmaktadır ve her maddede çocukla ilgili bir durumu içeren 2 resim içermektedir. Resimle ilgili açıklamalar okunduktan sonra çocuktan hangi durumu anlatan resimin kendisine daha çok benzediğini göstermesi istenerek, olumlu nitelikte olan resim 1, olumsuz nitelikte olan resim 0, olarak kodlanır ve çocuklara ait benlik puanı oluşturulur. Babalarına yetişkinlerde bağlanma stillerini ölçen Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri – II (YİYE-II) uygulanmıştır. Envanter bağlanma stillerinden 18'i kaygı, 18'i kaçınma boyutlarını içeren 36 maddeden oluşmaktadır. Babalardan her bir maddenin romantik ilişkilerindeki duygu ve düşüncelerini ne oranda yansıttığını 7 aralıklı ölçekler üzerinde değerlendirmeleri istenmiştir. Ayrıca araştırmacı tarafından çocukların ve babaların demografik bilgilerini edinmek amacıyla geliştirilmiş olan Demografik Bilgi Formu kullanılmıştır. Çalışma sonucunda babaların bağlanma stilleri ile çocukların benlik kavram algıları arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Sözügeçer (2011) çocuklarının bağlanma güvenliği, aile işlevleri ve davranış problemleri arasındaki ilişkide anne kabul-red algısının rolünü incelemek amacıyla çalışmada 11-12 yaş aralığında olan çocuklar ve anneleri üzerinde bir çalışma yapmıştır. Araştırmada çocuklara Kerns Güvenli Bağlanma Ölçeği (Anne Formu) ve Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği (Anne Formu); annelerine ise “4-18 Yaş Çocuk ve Gençlerde Davranış Değerlendirme Ölçeği”, “Aile Değerlendirme Ölçeği” ve “Aile Değerlendirme Formu” uygulanmıştır. Kerns Güvenli Bağlanma Ölçeği, Kerns ve arkadaşları (1996) tarafından orta çocukluk ve ilk ergenlik dönemindeki çocukların ebeveynleriyle olan güvenlik algılarını değerlendirmek amacıyla geliştirilen,

Türkçeye uyarlaması Sümer ve Şendağ (2009) tarafından yapılan, 15 maddeden oluşan bir ölçüm aracıdır. Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği Rohner tarafından 1971’de geliştirilen, Türkçeye çevirisi Polat (1988) iç tutarlılık ve geçerlilik çalışması Erdem (1990) güvenilirlik çalışması ise Yılmaz (2007) tarafından yapılan, ebeveyn veya çocukların, ebeveyn kabul red algılarını ölçmeyi amaçlayan, 24 maddeden oluşan, Sıcaklık/Duygulanım, Düşmanlık/Saldırganlık, Umursamazlık/İhmal ve Farklılaşmamış Red olmak üzere 4 alt ölçekten oluşan, 4’lü likert tipi bir ölçektir. 4-18 Yas Çocuk ve Gençlerde Davranış Değerlendirme Ölçeği ebeveyn ve öğretmenlere yönelik çocuk ve gençlerin yeterlilik alanları ve davranış problemlerini ölçmeyi amaçlayan, Achenbach ve Edelbroch (1983) tarafından geliştirilen, geçerlilik ve güvenilirlik çalışması Erol ve arkadaşları (1998) tarafından yapılan bir ölçüm aracıdır. Ölçek 2 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm 20 maddeden oluşmaktadır ve Etkinlik, Sosyallik, Okul alt ölçeklerini içermektedir. 2. Bölüm ise 118 problem cümlesinden oluşmaktadır. Aile Değerlendirme Ölçeği aile yapısını, aile üyeleri arasındaki ilişkiyi ölçmek amacıyla Epstein, Bolwin ve Bishop (1983) tarafından geliştirilen Türkçeye uyarlaması Bulut (1990) tarafından yapılan, “problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü ve genel işlevler olmak üzere yedi alt ölçekten oluşan, 60 maddeli, 4’lü likert tipi bir öz değerlendirme ölçeğidir. Aile değerlendirme formu ise aile ve çocuğun demografik bilgilerini saptamak amacıyla kullanılmıştır. Araştırma sonucunda bağlanma güvenliğinin cinsiyete göre farklılaşmadığı, anne kabul red algısına göre çocuklarda bağlanma güvenliğinin etkilenmediği, anne kabul red algısında cinsiyete göre sadece erkek öğrencilerin red boyutunda puanlarının daha yüksek olduğu, erkeklerin kızlardan daha fazla davranış problemi gösterdiği, aile işlevleri ile davranış problemleri arasında da anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Koç (2011) hemşirelik öğrencilerinin bağlanma stilleri ve internet kullanımı arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla, 148 öğrenci üzerinde İnternette Bilişsel Durum Ölçeği, Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri - II ve bilgi formunu kullanarak bir araştırma yapmıştır. İnternette Bilişsel Durum Ölçeği Davis (2001) tarafından geliştirilen, geçerlik ve güvenilirliği Özcan ve Buzlu (2005) tarafından yapılan, güvenlik, sosyallik, dürtüsellik, stresle başetme, yalnızlık ve gerçeklik alt

boyutları olan, 40 maddeden oluşan, 7'likert tipi bir ölçüm aracıdır. Bilgi formu ise bilgisayar ve internet kullanımına, aile yapısına, bireysel özelliklere, geçirdikleri romantik ilişkilere ait bilgiler yer aldığı 46 maddelik bir ölçüm aracıdır. Araştırma sonucunda korkulu ve güvenli bağlanma stiline sahip olan öğrenci oranının, saplantılı ve kayıtsız bağlanma stiline sahip olanlarda oldukça fazla olduğu, yaşadıkları romantik ilişki süreleri arttıkça kaygı puanlarının arttığı tespit edilmiştir. Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri ve İnternette Bilişsel Durum Ölçeği'nin alt boyutları karşılaştırıldığında İnternette Bilişsel Durum Ölçeği'nin yalnızlık - depresyon, sosyal destek ve dikkat dağıtma boyutlarında, güvenli ve kayıtsız bağlanma biçimleri olan öğrencilerin aldığı puanların düşük olduğu, azaltılmış dürtü kontrolü boyutunda güvenli ve kayıtsız bağlanma stiline sahip olan öğrencilerin puanlarını diğer bağlanma stiline sahip olan öğrencilerden anlamlı derecede düşük olduğu saptanmıştır. İnternette Bilişsel Durum Ölçeği'nin alt boyutlarında güvenli bağlanma stiline sahip olan öğrencilerin düşük puanlar alması, bu öğrencilerin sağlıklı internet kullanımı gerçekleştirdiği sonucunu doğurmuştur.

Birgi (2010) üniversite öğrencilerinde kimlik bocalaması ve bağlanma arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla 511 kız, 262 erkek toplam 773 üniversite öğrencisi üzerinde, Kimlik Duygusu Değerlendirme Aracı, Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri II ve demografik bilgi formu kullanarak bir araştırma yapmıştır. Kimlik Duygusu Değerlendirme Aracı ve Dereboy (1993) tarafından kimlik bocalamasını değerlendirmek amacıyla geliştirilmiş, ruhsal yapılarıdaki sorunlar, kimlik duygusunda sorunlar, aşamalı-oluşum evreleriyle ilişkili sorunlar, ters kimlik seçimi olmak üzere 4 alt boyuttan, 28 maddeden oluşan 5'li likert tipi bir öz değerlendirme aracıdır. Araştırma sonucunda kimlik bocalaması açısından güvenli bağlanma dışında diğer bağlanma stillerinin arasında anlamlı farklar bulunmuştur. Bağlanma güvenliği arttıkça kimlik bocalamasının azaldığı, saplantılı ve korkulu bağlanma stiline sahip bireylerin olumsuz benlik algısına sahip oldukları için kimlik bocalamasını daha çok yaşadıkları, kayıtsız ve güvenli bağlanma stiline sahip bireylerin ise olumlu benlik algısına sahip oldukları bu yüzden kimlik bocalaması yaşamadıkları, sonuç olarak bağlanma stilleri ile kimlik bocalaması arasında anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Uluç ve Öktem (2009) bağlanma Kuramı çerçevesinde, bağlanmanın zihinsel temsili ile benliğin çalışan modeli arasında güçlü ilişkiler olduğu düşüncesinden yola çıkarak okul öncesi dönem çocuklarının güvenli yer senaryolarını değerlendirmek amacıyla 33'ü erkek, 27'si kız olmak üzere 60 çocuğa Oyuncak Öykü Tamamlama Testi'ni, yarı-yapılandırılmış bir görüşme olan Kukla Görüşmesini, öğretmenlere Öğretmen Değerlendirme Forumu'nu uygulayarak bir çalışma yapmışlardır. Kukla Görüşmesi Cassidy (1988) tarafından geliştirilen, Türkçe'ye uyarlaması Uluç (2005) tarafından yapılan bir ölçüm aracıdır. Görüşme sırasında çocukların bir el kuklası aracılığıyla görüşmecinin sorduğu soruları cevaplaması istenir, bu cevaplardan çocuğun bir başkası tarafından nasıl algılandığına dair görüşlerini ve kendisine olan güven duygusunu açığa çıkarması beklenir. Öğretmen değerlendirme Formu ise araştırmacı tarafından geliştirilmiş, çocukların öğretmen üzerindeki izlenimlerini ölçmek amacıyla kullanılan bir ölçüm aracıdır. Araştırma sonucunda okul öncesi dönem çocuklarının benlikle ilgili zihinsel temsilleri ile bağlanmanın içsel çalışan modellerinin arasında yakın bir ilişki olduğu, içsel çalışan modellerin arkadaş ilişkileri ve davranış kontrolü üzerinde etkili olduğu sonucuna varmışlardır. Güvenli yer senaryoları arttıkça benlik değerlerinin de arttığı, çocukların bağlanma güvenlikleri arttıkça öğretmen üzerindeki olumlu izlenimlerinin arttığı da belirlenmiştir.

Keser (2006) annelerin bağlanma ve çocuk yetiştirme stillerinin, çocukların bağlanma stilleri üzerindeki etkisini incelemek amacıyla 6-11 yaş arasında 180 çocuk ve anneleri üzerinde bir araştırma yapmıştır. Araştırma kapsamında annelere Demografik Bilgi Formu, İlişki Ölçekleri Anketi, Anababalık Tutumları Ölçeği, Anababalık Stilleri Ölçeği ve çocuklara Güvenli Bağlanma Ölçeği'ni uygulamıştır. İlişki Ölçekleri Anketi yetişkinlere yönelik kayıtsız, saplantılı, güvenli ve korkulu bağlanma stillerini ölçmek amacıyla Griffin ve Bartholomew (1994) tarafından geliştirilen, Sümer ve Güngör (1999b) tarafından Türkçeye uyarlanan, 30 maddeden oluşan 7'li likert tipi bir ölçektir. Anababalık Stilleri Ölçeği annelerin çocuk yetiştirme stillerini ölçmek amacıyla Sümer ve Güngör (1999b) tarafından geliştirilen, kabul/ilgi ve sıkı denetim/kontrol boyutlarını içeren 4'lü likert tipi bir ölçüm aracıdır. Anababalık Tutum Ölçeği Lamborn ve arkadaşları (1991) tarafından

geliştirilen, Yılmaz (2000) tarafından Türkçeye uyarlanan, denetim/gözlem altında tutma, kabul/ilgi ve psikolojik özerklik boyutlarını içeren, 22 maddeden oluşan, 4'lü likert tipi bir ölçektir. Güvenli Bağlanma Ölçeği bağlanmayı ölçmek amacıyla Atkinson ve Bell tarafından (1986) geliştirilen 14 maddeden oluşan 4'lü likert tipi bir ölçüm aracıdır. Demografik Form ise anneye ait demografik bilgileri içermektedir. Araştırma sonucunda kayıtsız ve korkulu bağlanma stillerinin annelerde en yaygın görülen bağlanma stilleri olduğu, bunu güvenli bağlanma stiline izlediği, saplantılı bağlanma stiline ise az görüldüğü saptanmıştır. Annelik stilleri arasında en yaygınının izin verici ve şımartıcı stil olduğu, demokratik, otoriter ve izin verici/ihmalkar silin onu izlediğini, güvenli bağlanan annelerin en çok izin verici ve şımartıcı, korkulu bağlanan annelerin daha çok demokratik, saplantılı bağlanan annelerin otoriter çocuk yetiştirme stilini tercih ettiğinin, kayıtsız bağlanan annelerin ise çocuk yetiştirme stilleri tercihleri arasında belirli bir fark olmadığı ortaya çıkmıştır. Güvenli bağlanan annelerin en çok kabul-ilgi ve en az sıkı denetim kontrolü içeren davranışları benimsedikleri de gözlenmiştir. Güvenli bağlanan çocukların annelerinin, denetim/gözlem altında tutan çocuk yetiştirme stilini benimsedikleri de bir diğer sonuçtur. Anne ve çocukların bağlanma stilleri karşılaştırıldığında ise benzerlik yönünden anlamlı farklar ortaya çıkmamıştır.

3.2. Bağlanma ile İlgili Yapılan Yurt Dışı Çalışmalar

Werner ve arkadaşları (2015) okul öncesi dönem çocukların kardeşleriyle bağlanma temsilleri arasındaki uyumu ve annelerin ebeveynlik stres düzeyi ile kişilik faktörlerinin çocukların bağlanma güvenliğiyle arasındaki ilişkiyi değerlendirmek amacıyla orta sosyo-ekonomik düzeyden gelen ve çift ebeveyne sahip 4-7 yaş aralığında 38 ilk çocuk ve 3-5 yaş aralığında 38 ikinci çocuk ile 30-43 yaş aralığındaki anneleri üzerinde bir araştırma yapmışlardır. Araştırmada çocukların bağlanma güvenliklerini değerlendirmek amacıyla "Bağlanma Öykü Tamamlama Etkinliği", annelerine ise ebeveynlik stres düzeylerini belirlemek amacıyla iki çocuk içinde ayrı ayrı doldurduğu "Ebeveynlik Stres Düzeyi Ölçeği" ve kişilik özelliklerini belirlemek amacıyla da "Freiburg Kişilik Envanteri" uygulanmıştır. Sonuçta güvenli

ve güvensiz bağlanma stiline sahip çocukların kardeşleriyle bağlanma güvenlikleri arasındaki uyum oranının %43 olduğu ortaya koymuşlardır. Kardeşlerin cinsiyet uyumunun, yaş farklarının, annelerinin ebeveynlik stresleri arasındaki farkların kardeşlerin bağlanma güvenliği uyumuyla arasında anlamlı bir ilişki bulunamazken, ilk doğan kardeşlerin erkek olduğu durumlara da kardeşleriyle bağlanma güvenliği uyumu arasında bir ilişki olduğunu saptamışlardır. Sonuçlar ayrıca ilk çocukların bağlanma güvenliklerinin daha yüksek olduğunu, bağlanma güvensizliğiyle düşük düzeyde annelik memnuniyeti ve yüksek düzeyde ebeveynlik baskısı arasında anlamlı bir ilişki olduğunu, kardeşler aynı zamanda aynı yöntemle değerlendirildiğinde bile aralarında bağlanma temsilleri bakımından uyumsuzluk olabileceğini göstermektedir.

Lecompte ve arkadaşları (2014) okul öncesi dönemdeki bağlanma kalıplarının, ergenlik öncesi kaygı, depresif gelişimi ve öz saygının oluşumundaki rolünü belirlemek amacıyla boyamsal bir araştırma yapmışlardır. Araştırmaya 3-4 ve 11-12 yaşlarında incelenmek üzere 33'ü kız, 35'i erkek olmak üzere 68 çocuğu dahil etmişlerdir. Çocukların okul öncesi dönemdeki bağlanma kalıplarını belirlemek üzere 3-4 yaşları arasında onları "Ayrılma- Kavuşma İşlemi" ne tabi tutmuşlardır. 11-12 yaşları arasında ise kaygı ve depresyon belirtilerini saptamak için "Dominik Etkileşim Anketi", öz saygılarını belirlemek için ise "Çocuklar İçin Öz Saygı Profili Değerlendirmesi" ni uygulamışlardır. Araştırma sonucunda okul öncesi dönemde güvensiz bağlanma kalıbı sergileyen çocukların, güvenli bağlanma kalıbı sergileyen çocuklara göre ergenlik öncesindeki kaygı, depresyon punlarının daha yüksek ve öz saygı puanlarının daha düşük olduğunu ortaya çıkarmışlardır. Araştırmacılar bulgulardan yola çıkarak erken dönemdeki bağlanma kalıplarının genç çocuklardaki "önleme" programlarının başlıca temalarından birisi olması gerektiği fikrini savunduklarını da belirtmişlerdir.

Murphy ve Laible (2013) okul öncesi çocukların bağlanma güvenliği ile gözlemlenebilen empatik eğilimleri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla 42-49 ay aralığında 69 çocuk üzerinde bir araştırma yapmışlardır. Çocukların bağlanma güvenliklerini değerlendirmek amacıyla "Bağlanma Q Set" , empatik eğilimlerini

belirlemek amacıyla ise Waxler, Robinson, and Emde (1992) presedürü uygulanmıştır. Araştırma sonucunda bağlanma güvenliği ile empatik eğilimler arasında anlamlı bir ilişki olduğunu saptamışlardır. Araştırmacılar güvenli bir bağlanma ilişkisinde çocukların diğer kişilere empatik karşılık vermeyi öğrenebilecekleri sonucuna vardıklarını belirtmişlerdir.

Barone ve Lionetti (2011) ilk defa evlat edinen ebeveynlerin evlatlıkları üzerindeki etkisinin ve evlatlık çocuklarda bağlanmanın duygusal kavrayışa olan etkisini incelemek amacıyla bir araştırma yapmışlardır. Çalışmayı şu aşamalarda gerçekleştirmişlerdir: ilk olarak çocuklar koruyucu aileye geldiklerinde ebeveynlere “Yetişkin Bağlanma Görüşmesi” uygulayarak bağlanma temsillerini değerlendirmişleridir. İkinci aşamada on iki ay sonra çocuklara “Çocuk Bağlanma Öykü Etkinliği” ve “Duygu Anlama Testi” uygulayarak bağlanmaları ve duygusal kavrayışlarını değerlendirmişleridir. Araştırma sonucunda annelerin ve çocukların bağlanma kalıpları arasında % 80 (güvenliğe karşı güvensizlik) ve % 60 (güvenliğe karşı kaçınmacı/güvensizlik veya kaygılı /güvensizlik) oranları olduğunu tespit etmişlerdir. Bu sonucun hem anne hem babanın güvenli bir ruh hali içinde bulunmasının çocukları bağlanma dağınıklığına karşı azda olsa koruyucu bir etken olduğunu işaret ettiğini belirtmişleridir. Çocukların bağlanma güvenliği ve duygusal kavrayış etkinliğindeki performansları arasında anlamlı bir ilişki olduğunu da araştırmaya ait bir diğer sonuçtur. Araştırmacılar ayrıca bulguların evlat edinmenin, evlat edinilen çocuğun duygusal gelişimindeki eksiklikleri tamamlama ve önceki travmatik durumları kısmen çözme fırsatı sunduğunu, evlat edinen ebeveynlerin çocuklarının duygusal düzenlemelerinde önemli bir rol oynadığını gösterdiğini de bildirmişlerdir.

Smeekens ve arkadaşları (2009) olumsuz çocuk-ebeveyn ilişkisinin çocukların kortizol düzeyleri üzerindeki etkisini incelemek amacıyla bir araştırma yaptılar. Araştırmada 47 erkek, 42 kız olmak üzere 89 çocuğa "Bağlanma Öykü Tamamlama Etkinliği" ni uygulamışlardır. Bu uygulamayı ebeveyn ve çocuk kukla kullanarak bir dizi az veya çok stresli öykü başlangıcını tamamladığı “hayali” bir ebeveyn-çocuk etkileşim durumunun da çocuklarda kortizolu arttırıp arttırmadığını

incelemek amacıyla yapmışlardır. Çocukların kortizol düzeylerinin değerlendirmek için araştırmacılar okula varışından hemen sonra (T0, başlangıç değeri), etkinlikten hemen önce (T1, test öncesi) ve etkinlikten 20 dakika sonra (T2, test sonrası) tükürük örnekleri toplamışlardır. Araştırma sonucunda daha fazla güvensiz (yani ebeveyni erişilmez, yardım etmez veya düşman olarak tasvir eden öyküler) öykü anlatan çocukların son bir hafta içinde oldukça olumsuz bir ebeveyn-çocuk etkileşimi yaşamışlarsa daha fazla kortizol artışı olduğunu, ebeveyniyle olumsuz etkileşim içinde girmeyen çocuklarda ise güvensiz öyküleri anlatımları sırasında kortizol artışı olmadığını tespit etmişlerdir. Araştırmacılar elde ettikleri sonuçlara göre çocuklarda kortizol düzeylerini arttıranın güvensiz öykü anlatımı olmadığını, güvensiz öykü anlatımı sırasında tetiklenen olumsuz ebeveyn etkileşimleri olabileceğini belirtmişlerdir. Bu durumun, ebeveynlerle yaşanan olumsuz etkileşimlerin yalnızca davranışsal ve duygusal alanda değil, fizyolojik uyarılma ve düzenleme alanında da çocukların işlev ve gelişimi üzerindeki etkisi olduğunu ortaya çıkarttığını bildirmişlerdir. Sonuçların ayrıca bir ebeveynle yaşanan güvenli bağlanmanın diğer ebeveynle yaşanan düşük nitelikli etkileşimin olumsuz etkilerine karşı tampon görevi görebileceğinin de ortaya çıkardığını da belirtmişlerdir.

Heine ve Düsseldorf (2007) tek ve çift ebeveyne sahip altı yaş çocuklarının bağlanma temsillerini değerlendirmek amacıyla bir araştırma yapmışlardır. Araştırmaya 51 çift ebeveyne, 60 tek ebeveyne sahip çocuğu dahil etmişlerdir. Çocukların bağlanma temsillerini belirleme amacıyla kukla öykü tamamlama yönteminde dayalı olan “Bağlanma Öykü Tamamlama Etkinliği” uygulamasını yapmışlardır. Araştırma sonucunda tek ebeveyne sahip çocukların güvenli bağlanma temsillerinin azken, güvensiz ve kaçınmalı bağlanma temsillerinin daha fazla olduğunu tespit etmişlerdir. Ayrıca tek ebeveyne sahip çocuklarda cinsiyetin bağlanma güvenliğini etkilemediğini saptamışlardır. Çift ebeveyne sahip çocuklarda güvenli bağlanma temsillerinin daha fazla olması da araştırmaya ait bir diğer sonuçtur. Araştırmacılar bulgulara dayanarak tek ebeveyne sahip çocukların ileriki dönemdeki risk faktörlerinin arttığını ve bu durumunun okul ortamlarında farklı tepkilere yol açabileceğini de belirtmişlerdir.

Sokolowski ve Bost (2005) çocuklarda bağlanma güvenliği, mizaç ve akran kabulü arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla farklı bakım merkezlerine devam eden 98 okul öncesi çocuk ve anneleriyle bir çalışma yapmışlardır. Anneler ve çocuklarıyla ilgili ikişer saatlik iki ev gözlemi gerçekleştirmişlerdir. Gözlemleri sırasında çocukların bağlanma güvenliğini değerlendirmek için "Waters Bağlanma Güvenliği Q Seti", akran kabulünü değerlendirmek için "Standart Resim-Sosyometrik Belirleme" ve "Benzerlik Eşleştirme" yöntemlerini kullanmışlardır. Annelerden ise bebek mizacını ölçen "Bebek Özellikleri Anketi"ni doldurmaları istenmiştir. Araştırma sonucunda bağlanma güvenliği ile ilgili önemli bulgular elde etmişlerdir. Bağlanma ve mizacın akran kabulünde önemli bir rol oynadığı, ayrıca mizacın akran reddinde de güçlü bir etken olduğu sonucunu ortaya koymuşlardır. Bulguların okul öncesi çocukların akran kabulünün kişiler arası ve içsel çalışan modellerinin dinamik ilişkisinden etkilendiğini de gösterdiğini de belirtmişlerdir.

Gloger-Tippelt ve arkadaşları (2002) bağlanmanın aktarımını ve sürekliliğini incelemek amacıyla beş yıl süren boylamsal bir araştırma yapmışlardır. Araştırmaya 28 çocuk ve annelerini dahil etmişlerdir. Çocuklara bağlanma güvenliklerini tespit etmek amacıyla bir yaşlarında "Yabancı Durum Testi" ve altı yaşlarında "Kukla Öykü Tamamlama İşlemi"ni uygulamışlardır. Anneler ise çocukları bir yaşındayken "Yabancı Durum Testi"ne dahil edilmiştir. Annelerin bağlanma stillerini belirlemek için ise çocukları 6 yaşına geldiklerinde onları "Yetişkin Bağlanma Görüşmesi"ne tabi tutulmuşlardır. Araştırma sonucunda çocukların bir yaşlarındaki bağlanma kalıplarının altı yaşlarında da devam ettiğini, anne ve çocukların bağlanma temsillerinin anlamlı derecede uyumlu olduğunu ortaya koymuşlardır.

Page ve Bretherton (2001) Bowlby'nin 'içsel çalışan modellerin' çocuğun diğer kişilerle olan ilişkilere olan yaklaşımını etkilediğine yönelik iddiasından hareketle, boşanmış ailelerden gelen okul öncesi çocukların anne ve babaları ile olan bağlanma temalarını incelemek amacıyla 39 erkek, 27 kız olmak üzere 66 okul öncesi çocuk üzerinde bir araştırma yapmışlardır. Araştırma kapsamında çocuğun anne ve babasıyla ilgili bağlanma temsillerini ayrı ayrı incelemiş aynı zamanda öğretmenleri tarafından, çocukların sosyal bakımdan yeterli davranışları ve

akranlarıyla olan sorunlarının yanı sıra kendilerinin çocukla olan ilişkisini de puanlanmıştır. Çocuklara bağlanma temsillerini belirlemek amacıyla “Bağlanma Öykü Tamamlama Etkinliği”, uygulanmıştır. Uygulamaya anne figürünün yanı sıra baba figürü de ekleyerek çocuğun baba ile ilgili bağlanma temsilinin de açığa çıkartmasını amaçlamışlardır. Öğretmenleri tarafından da sosyal yeterliliklerini belirlemek amacıyla “Sosyal Yeterlilik Derecelendirme Ölçeği” ve kendileriyle olan ilişkisini belirlemek amacıyla “Öğretmen-Öğrenci İlişkileri Ölçeği” doldurulmuştur. Araştırma sonucunda çocukların anneleriyle olan bağlanma ilişkileriyle sosyal yeterlilikleri arasında güçlü bir ilişki olduğunu ortaya koymuşlardır. Kız ve erkek çocuklarının öykülerdeki anne ve babaya empati davranışları ve babaya ait bağlanma temsillerinin sosyal yeterlilikle ters yönde bir korelasyon gösterdiğini saptamışlardır. Ayrıca erkek çocukların öykülerdeki olumsuz canlandırmalarının sosyal becerileriyle arasında anlamlı bir ilişki olduğunu, kız çocuklarında bu ilişkinin daha dağınık olduğunu belirtmişlerdir.

Steele ve arkadaşları (1999) ilk yıldaki anne bebek bağlanmasının, çocukların altı yaşındaki karmaşık duygularla ilgili algısını öngörüp öngörmediğini belirlemek üzere 63 çocuğun katıldığı altı yıllık boylamsal bir araştırma yapmışlardır. Araştırma kapsamında çocukların bağlanma güvenliklerinin belirlenmesi amacıyla on sekiz aylıkken "Yabancı Durum Değerlendirmesi" uygulanmıştır. Çocuklar altı yaşlarına geldiklerinde ise karmaşık duygularla ilgili algılarının belirlenmesi amacıyla, duygusal ikilemlerin gösterildiği çizimleri barındıran "Duygu Anlama Etkinliği" ne katılmış ve "Otobüs Hikayesi Testi" ne tabi tutulmuşlardır. Annelerle ise doğumdan önce bağlanma geçmişleriyle ilgili temsil ve düşüncelerindeki güven veya bağımsızlığı belirlemek amacıyla hamilelikleri sırasında "Yetişkin Bağlanma Görüşmesi" yapılmıştır. Araştırma sonucunda çocukların 6 yaştaki karmaşık duygularla ilgili anlayışının ilk yıldaki anne bebek bağlanmasıyla önemli derecede ilişkili olduğunu, annenin bağlanma temsilleri ile arasında ise anlamlı bir ilişki olmadığını saptanmışlardır. Araştırmacılar bu çalışma ile erken bağlanma süreçlerinin kuramsal, sosyal ve duygusal ikilemler içeren bir etkinlikte karmaşık duyguları sözel olarak ifade etme becerisine olan katkısının ortaya çıktığını vurgulamışlardır.

Laible ve Thompson (1998) okul öncesi dönem çocuklarında bağlanma ve duygusal kavrayış arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla, 2, 5 ile 6 yaş aralığındaki 40 çocuk ve annelerinin katıldığı bir araştırma yapmışlardır. Çocukların bağlanma güvenliğini değerlendirmek için anneler tarafından “Bağlanma Q Set” doldurulmuştur. Çocuklarda duygusal kavrayışı değerlendirmek için de “Duygusal Perspektif Alma Etkinliği” ve “Kukla Görüşmesi” yöntemini kullanmışlardır. Sonuçta çocuklarda yaştan ve bağlanma güvenliğinin duygusal kavrayışı etkilediğini saptamışlardır. Ayrıca güvenli bir bağlanma ilişkisi geliştiren çocukların olumsuz duyguları anlama becerilerinin de daha yüksek olduğu ortaya konulmuştur. Yaşla birlikte duyguları anlayabilme yeteneklerinin de arttığı elde edilen bir diğer sonuçtur.

Oppenheim (1997) çocukların bağlanma temsillerini ölçen uygulamalar olan “Bağlanma Kukla Görüşmesi” ile “Ayrılma-Kavuşma İşlemi” ve “Bağlanma Q Set” sonuçlarını karşılaştırmak ve bağlanmayla ilişkili olan öz saygı ve dikkat çekme stratejilerini ölçmek amacıyla yaptığı araştırmaya 35-58 aralığındaki 16 kız, 19 erkek olmak üzere 35 çocuğu dahil etmiştir. Öğretmenleri tarafında çocuklarda öz saygıyı ölçme amacıyla “Benlik Saygısı Ölçeği” ve dikkat çekme stratejilerini ölçmek için “Dikkat Çekmeye Çalışma Derecelendirme Ölçeği” doldurulmuştur. Araştırma sonucunda Oppenheim (1997) “Bağlanma Kukla Görüşmesi” ne göre güvenli olan çocukların “Ayrılma-Kavuşma” işleminde daha rahat bağımsız ve ettikleri ve öğretmenleri tarafından daha yüksek öz-güvene sahip oldukları ve yaşlarına uygun dikkat çekme stratejileri uyguladıkları belirtilmiştir. “Bağlanma Kukla Görüşmesi” ile “Bağlanma Q Set” sonuçları arasında bir ilişkinin olmadığını da ortaya konmuştur.

BÖLÜM 4

MATERYAL VE YÖNTEM

4.1. Araştırma Modeli

Araştırma genel tarama modellerinden ilişkisel tarama modelinde betimsel bir çalışmadır. İlişkisel çalışmalar karşılaştırmadan ziyade en az iki değişken arasındaki ilişki düzeylerinin araştırıldığı çalışmalardır (Karadağ,2010).

4.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın çalışma grubunu Tekirdağ ili Süleymanpaşa İlçesinde yaşayan, resmi bir anaokuluna devam eden 350 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmanın çalışma grubunu ise veli gönüllülüğü esas alınarak belirlenmiş,2014-2015 eğitim öğretim yılında Tekirdağ ili Süleymanpaşa İlçesinde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı olarak çalışan resmi bir anaokulunda öğrenim gören, 60-77 ay aralığında olan, 78 öğrenciden oluşmaktadır.

4.3. Veriler ve Toplanması

Araştırmanın verileri çalışma grubuna dahil olan çocuklardan, veli gönüllü katılım ilkesine göre bilgilendirilmiş, onam alınarak bizzat araştırmacı tarafından toplanmıştır.

4.3.1. Veri Toplama Araçları

Araştırmada verilerin toplanması için Genel Bilgi Formu ve çocukların bağlanma durumlarının belirlenmesi amacıyla Tamamlanmamış Oyuncak Bebek

Ailesi Hikayeleri Ölçeği (TOBAH) kullanılmıştır. Ölçüm araçlarıyla ilgili bilgilere aşağıda yer verilmiştir.

1) Genel Bilgi Formu

Ebeveynlerin her ikisi tarafından da doldurulabilen Genel Bilgi Formu, araştırmacı tarafından çocuk ve ebeveynlerinin demografik özellikleri ile çocukların ebeveynleriyle olan ilişki niteliklerini tespit etmek amacıyla hazırlanan 15 maddeden oluşan bir ölçüm aracıdır. Formda çocuğun cinsiyetini, doğum sırasını, kardeş sayısını, yaşadığı aile tipini, yaşadığı ailenin sosyo-ekonomik düzeyini, okul öncesi kurumuna devam etme durumunu, anne ve babaya temas ve yaklaşma sıklığını, annenin ve babanın öğrenim durumunu, annenin doğumdan sonra çalışma ve ilk bir yılda bebeğe bakma durumunu belirlemeye yönelik sorular yer almaktadır.

2) Tamamlanmamış Oyuncak Bebek Ailesi Hikayeleri Ölçeği (IncompleteStorieswithDollFamily)

Tamamlanmamış Oyuncak Bebek Ailesi Hikayeleri Ölçeği Cassdy (1988) tarafından çocukların bağlanma stillerinin belirlenmesi amacıyla geliştirilmiş, Türkçe'ye uyarlama ve geçerlilik/güvenilirlik çalışması Seven(2006) tarafından yapılmış projektif hikaye temelli bir ölçüm aracıdır. Ölçekte çocuklardan kukla aile kullanarak her biri yaklaşık 3 dakika süren altı öyküyü tamamlamaları istenmektedir. “Kişinin bağlanmayla ilişkili olarak zihinsel öz temsili” (Mam ve ark. 1985, akt. Cassdy 1988) yansıtmayı amaçlayan bu öykülerde çocuğun kendisini annesiyle güvenli bir ilişki içinde görüp görmediği, yani çocuğun benimsenip değer verildiği, ilişkinin anlamlı ve önemli kabul edildiği, çocuğun kendini güvenli ve korunaklı hissettiği, çatışma ve stresli durumların ilişki aracılığıyla çözüme kavuşturulduğu bir ilişki içinde ne kadar gördüğünü incelemektedir (Cassdy, 1988).

Her bir hikâye, hikâyelerin detaylarına uygun olarak beş dereceli bir ölçekle puanlanmaktadır (Seven, 2006). Ölçeğin yüksek tarafındaki puanlar bağlanma figürüyle güvenli bir ilişki olduğunu göstermektedir. Ayrıca, her bir öykü üç kategoriden birine dahil edilmekte, öykünün kukla kahramanının değerli görüldüğü ve annesiyle ilişkinin önemli, özel ve sıcak bulunduğu öyküler güvenli/sağlam olarak sınıflanmaktadır. Anneyle ilgili olan stresli durumlarda açık tartışma

gerçekleştirilebilmekte ve dış kaynakla ilişkili stresli durumlarda güvenlik için anneye dönülebilmektedir. Öykülerde genel anlamda olumlu bir sonuç görülmektedir. Öyküdeki kukla kahramanı izole edilmiş veya reddedilmişse ve ilişkinin önemi inkar edilmekteyse, stresli durumlarda çatışmanın varlığının yanı sıra yardım alma ihtiyacı reddedilmekteyse, nadiren getirilen başarılı çözümler de yalnızca çocuğun eseriye öyküler kaçınmacı olarak sınıflandırılmaktadır. Kukla kahraman şiddet içeren, düşmanca, olumsuz ve anlaşılabilir davranışlar içine girdiyse, anneyle ilişki bir düzen içinde değilse öykü düşmanca/negatif olarak sınıflandırılmaktadır. Puanlamaların çocuk hakkında bilgisi olmayan bir puanlayıcı tarafından birebir metin üzerinde yapılması, öykülerin ayrı ayrı puanlanması, bu sırada puanlayıcının o anda puanladığı öykü dışındaki öykülere çocuğun verdiği yanıtlar hakkında bilgisinin olmaması, öykülerin bu şekilde bağımsız kodlanması sayesinde çocuğun tamamladığı altı öyküyü birbirine yakın ve doğru puanlama kaygısından kaynaklanan hatanın önüne geçilmektedir(Cassidy,1988).

Ölçeğin geçerlik çalışmaları ilk aşama olarak ölçme aracının uygulanması sonucu elde edilen verilerin örneklem grubuna uygunluğu 0.001 düzeyinde, KMO değeri .83Barlett Testi anlamlılık değeri 0.000 olarak bulunmuştur.Veriler temel bileşenler analizi yöntemi kullanılarak faktör analizi çözümlemesine tabi tutulmuştur. Varimax döndürme tekniği ile yapılan çözümleme sonucunda orijinaline uygun olarak ortaya çıkan tek faktörün öz değerinin 1'in üzerinde olduğu ve bu tek faktörün varyansın toplamda % 55,92'sini açıkladığı görülmüştür. Faktörün maddelerde açıkladığı ortak varyans yaklaşık % 39-73 arasında olduğu belirlenmiştir. Ölçeğin faktör yük değerleri.60- .85 arasında değiştiği tespit edilmiştir. Diğer taraftan ölçekte yer alan maddelerin madde toplam korelasyonları.64 ile.86 arasında değiştiği saptanmıştır. TOBAH'ın tek faktörlü yapısının doğrulanması amacıyla yapılan DFA ile hesaplanan uyum istatistikleri $\chi^2=12.09$ (N=60, sd=9,p=.21), $(\chi^2/sd)=1.33$, GFI=.94, AGFI=.85, SRMR=.05 ve RMSEA=.07 şeklinde belirlenmiştir. Uyum istatistikleri sınanan faktör yapısının gerçek verilerle iyi uyum gösterdiğine işaret ettiği anlaşılmıştır. Bu bulgular TOBAH Ölçeği'nin tek faktörlü yapısının geçerli bir yapı olduğunu göstermektedir. TOBAH Ölçeği için uygulamalar kamera vasıtasıyla videoya alınmış ve iki kodlayıcı tarafından çocukların cevapları dikkate alınarak 1-5

arasında puanlar verilerek kodlanmıştır. Araştırmacı ve ikinci bir kodlayıcı tarafından kodlama yapılmıştır. Araştırmacı tarafından yapılan kodlama ile elde edilen puanların güvenilirliği için ikinci bağımsız bir kodlayıcının verdiği puanlar ile korelasyonuna bakılmıştır. İki kodlayıcının toplam puanları arasındaki Pearson korelasyon kat sayısı.95 olarak hesaplanmıştır. TOBAH'dan elde edilen puanların iç tutarlılığını değerlendirmek amacıyla hesaplananalpha kat sayısı.83'dür. Altı maddeden oluşan ölçek puanları için hesaplanan iki yarı güvenilirliği ise .83 olarak bulunmuştur. Bu bulgular, TOBAH Ölçeği'nden elde edilen puanların güvenilirliğinin yüksek olduğunu göstermiştir.Bu analizler doğrultusunda hazırlanan ölçeğin, geçerli ve güvenilir olduğu kabul edilmiştir (Seven,2006).

4.3.2. Veri Toplama Araçlarının Uygulanması

Araştırmanın yapılabilmesi için önce Tekirdağ Süleymanpaşa İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü'nden resmi izin alınmıştır. Araştırmanın farklı sosyo-ekonomik koşul ve kültürlerle sahip ailelerin çocuklarının devam ettiği ve yeterli öğrenci sayısına sahip bir okulda yapılabilmesi amacıyla karma bir çevrede yer alan ve Tekirdağ ilinin en fazla öğrenci sayısına sahip anaokulunda yapılmasına karar verilmiştir.

Araştırmaya başlamadan önce katılımda gönüllülük esas alınarak 5 ve 6 yaş öğrencilerinin tümünün ailelerine araştırma ve önemi hakkında bilgilerin de yer aldığı, öğrencilere "Tamamlanmamış Oyuncak Bebek Ailesi Hikayeleri Ölçeği"nin uygulanacağını, uygulamanın kayıt altına alınacağını, ebeveynlerden ise "Genel Bilgi Formu" nu doldurmalarının isteneceğini belirten “Katılmak İstiyorum” ve “Katılmak İstemiyorum” seçeneklerinin yer aldığı bir izin yazısı gönderilmiştir. Araştırmaya katılmak isteyen ailelere doldurulmak üzere “Genel Bilgi Formu” gönderilmiş, çocuklara ise “Tamamlanmamış Oyuncak Bebek Ailesi Hikayeleri Ölçeği” uygulaması yapılmıştır. Uygulama okul içerisinde herhangi amaçla kullanılmayan uygulama için uygun fiziksel koşullara sahip bir odada çocuklarla bireysel olarak gerçekleştirilmiştir. Uygulama süreci sırasında bir aksaklık çıkmaması için

çocukların bir etkinliğe yoğunlaşmadığı zamanlar belirlenerek, araştırmacı tarafından sınıfta tanışılıp, süreç hakkında bilgilendirildikten ve katılma isteği uyandırıldıktan sonra sırayla uygulama odasına getirilmiş ve yine uygulamacı tarafında sınıflarına teslim edilmişlerdir. O anda katılmak istemeyen çocuklar zorlanmamış kendilerini hazır hissedip hissetmedikleri belirli aralıklarla sorularak bu doğrultuda hareket edilmiştir. Çocuklar uygulama odasına getirilmeden önce masa üzerine ev figürü yerleştirilmiş, oyuncak bebeklerin tamamı bu figürün önüne dizilmiştir. Diğer materyallerde çocuğun görebileceği bir yerde hazır bulundurulmuştur. Altı hikayenin her biri için farklı materyaller kullanılmıştır. Uygulamaya başlamadan önce çocuklara materyalleri incelemeleri, anne ve çocuk figürü seçimi için yeterli süre tanınmıştır. Diğer materyaller hikaye sırasına göre süreç esnasına masaya yerleştirilerek ve çocukların ilgili hikayedeki anne ve çocuk dışındaki figürleri seçimine fırsat verilerek kullanılmıştır. Hikayeler araştırmacı tarafından başlatılarak çocuklardan gerçekleşen olaylara nelerin sebep olabileceği ve devamında neler olabileceğiyle ilgili hikayeleri tamamlamaları istenmiştir. Çocuklar hikayelerini tamamlayana kadar müdahale edilmemiş ve zaman sınırı koyulmamıştır. Devam ettirmekte zorlanan çocuklara teşvik edici sorular sorularak onların sürece ısınmaları sağlanmıştır. Uygulamanın tamamı kayıt altına alınmıştır. Araştırma verileri 2 Nisan 2015 ve 1 Haziran 2015 tarihleri arasında toplanmıştır.

4.4. Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması

"Tamamlanmamış Oyuncak Bebek Ailesi Hikayeleri Ölçeği"nden ve "Genel Bilgi Formu"ndan elde edilen veriler SPSS-22.00 istatistikprogramı ile analiz edilmiştir.

Genel bilgi formundan elde edilen bilgiler frekanslarına ve yüzdelik dağılımlarına göre değerlendirilmiştir.

‘‘Tamamlanmamış Oyuncak Bebek Ailesi Hikayeleri Ölçeği’’ alanlarına yönelik Varyansların Homojenliği Levene Testi Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Varyansların Homojenliği Levene Testi

	Levene	Sd1	Sd2	p
Bağlanma Ölçeği	,230	3	74	,875

Varyansların homojenliğini test etmek için Levene istatistiği hesaplanmıştır. Grupların homojen dağıldığı ve parametrik tekniklerin kullanılabileceği görülmüştür. Ayrıca, Levene normallik testine ek olarak, bağlanma ortalama değerlerinin çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) değerlerine bakılmıştır. Skewness (-.663) ve Kurtosis (-.281) olarak bulunmuştur. Bu bulgular, TOBAH bağlanma ölçeği puanlarının normal bir dağılıma sahip olduğunu göstermektedir (Kline, 2005). Bu nedenle gruplar arası karşılaştırmalar yapılırken t testi ve ANOVA kullanılmıştır.

Çocukların “Tamamlanmamış Oyuncak Bebek Ailesi Hikayeleri Ölçeği”nden aldıkları puanların yaşlarına, doğum sıralarına, yaşadıkları ailenin sosyo-ekonomik düzeyine, anne ve babalarının öğrenim durumlarına, 0-1 yaşta bakımını üstlenen kişiye, anne ve babalarıyla olan fiziksel temas derecelerine, anne ve babalarıyla olan ilişki biçimlerine, anne ve babalarının sıkıntılı oldukları zamanlarda onlara yaklaşma durumlarına göre karşılaştırmasında grup sayısı üç ya da daha fazla olduğu için tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır.

Çocukların Tamamlanmamış Oyuncak Bebek Ailesi Hikayeleri Ölçeği’nden aldıkları puanların cinsiyetlerine, kardeş sayılarına, aile tiplerine, annelerinin doğum sonrasında çalışma durumlarına, okul öncesi eğitim kurumuna başlama yaşlarına, korktuklarında ilk sığınacakları kişiye göre karşılaştırmasında ise grup sayısı iki olduğu için t-testi uygulanmıştır.

BÖLÜM 5

BULGULAR ve TARTIŞMA

Bu araştırmada, normal gelişim gösteren okul öncesi dönem çocuklarının bağlanma durumları ve bağlanma durumlarını etkileyen değişkenlerin incelenmesi amacıyla çocukların bağlanma stillerini belirlemek için "Tamamlanmamış Oyuncak Bebek Ailesi Hikayeler Ölçeği (TOBAH)" uygulanarak ve aileler tarafından çocukların bağlanma stilleriyle ilişkisi olabileceği düşünülen değişkenleri belirlemeye yönelik hazırlanmış demografik bilgi formu doldurularak, betimsel bir çalışma olarak düzenlenmiştir.

Bu bölümde araştırma verilerine uygulanana istatistik analizler sonucunda elde edilen bulgular, araştırmada cevap aranan problemlerin sırasına göre sunulmuştur.

Çocuklar ve anne-babalara ait demografik bilgiler ile çocuklarla anne-babaları arasındaki ilişkiye ait özelliklerin dağılımı Tablo 3 ve Tablo 8 arasında verilmiştir. Ölçeğe ait dağılımlara ilişkin bulgular Tablo 9 ve Tablo 10' da yer almaktadır. Ölçeğe ait sonuçlarla demografik formadaki değişkenler arasındaki ilişkiye ait bulgular Tablo 11 ile Tablo 27 arasında sunulmuştur.

Çocuklara ve Anne Babalarına İlişkin Demografik Bilgiler

Araştırmaya dahil edilen çocukların cinsiyet, doğum sırası ve kardeş sayısına göre dağılım sonuçları Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. Çocukların Yaş, Cinsiyet, Doğum Sırası ve Kardeş Sayısına Göre Dağılımı

Değişkenler		n	%	Toplam
Yaş	60-65 ay arası	23	29,5	78
	66-71 ay arası	29	37,2	
	72-77 ay arası	26	33,3	
Cinsiyet	Kız	29	37,2	78
	Erkek	49	62,8	
Doğum Sırası	İlk Çocuk	48	61,5	78
	Ortanca Çocuk	8	10,3	
	Son Çocuk	22	28,2	
Kardeş Sayısı	Tek Çocuk	25	32,1	78
	2-4 Kardeş	53	68,0	

Tablo 3'te görüldüğü gibi çocukların yaş değişkenine göre dağılımlarına bakıldığında; çocukların %29,5'inin 60-65 ay, %37,2'sinin 67-71 ay, %33,3'ünün 72-77 ay arası yaş grubunda yer aldığı belirlenmiştir.

Tablo 3 incelendiğinde çocukların %37,2'sinin kız, %62,8'inin erkek olduğu görülmektedir. Çocukların %61,5'i ilk çocuk, %10,3'ü ortanca çocuk veya ortanca çocuklardan biri, %28,2'si ise son çocuk olduğu ayrıca kardeş sayısı bakımından %32,1'inin tek çocuk, %68,0'inin iki ve dört arası kardeşe sahip olduğu belirlenmiştir. Sonuçlar, çocukların çoğunlukla (%61,5) ilk çocuk ve %68,0 ile 2-4 arasında kardeşe sahip olduklarını göstermektedir.

Çocukların aile tipi, ailenin sosyo-ekonomik durumu, anne ve babanın eğitim durumlarına göre dağılımı Tablo 4'te verilmiştir

Tablo 4. Çocukların Aile Tipi, Ailenin Sosyo-Ekonomik Durumu, Anne ve Babanın Öğrenim Durumlarına Göre Dağılımı

Değişkenler		n	%	Toplam
Aile Tipi	Çekirdek Aile	64	82,1	78
	Geniş Aile	14	17,9	
Ailenin Sosyo-Ekonomik Düzeyi	Yüksek	13	16,7	78
	Orta	59	75,6	
	Kötü	6	7,7	
Annenin Öğrenim Durumu	Okur Yazar/İlköğretim mezunu	23	29,5	78
	Lise mezunu	18	23,1	
	Yüksekokul mezunu	9	11,5	
	Üniversite mezunu	25	32,1	
	Lisans üstü mezunu	3	3,8	
Babanın Öğrenim Durumu	Okur Yazar/İlköğretim mezunu	16	20,6	78
	Lise mezunu	31	39,7	
	Yüksekokul mezunu	7	9,0	
	Üniversite mezunu	21	26,9	
	Lisans üstü mezunu	3	3,8	

Tablo 4’te görüldüğü üzere çocukların aile tiplerinin %82,1’i çekirdek aile ve %17,9’u ise geniş aile olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4 incelendiğinde aileler sosyo-ekonomik düzeylerini %16,7’si yüksek, %75,6’sı orta ve %7,7’si de kötü olarak tanımlamıştır. Ayrıca çocukların annelerinin öğrenim durumlarının dağılımı incelendiğinde %29,5’i okuryazar/ilköğretim, %23,1’i lise, %11,5’i yüksekokul, %32,1’i üniversite ve %3,8’inin de lisansüstü mezunu olduğu tespit edilmiştir.

Çocukların babalarının öğrenim durumlarının dağılımı incelendiğinde babalarının ise %20,6'ı okuryazar/ilköğretim, %39,7'si lise, %9,0'ı yüksekokul, %26,9'u üniversite ve %3,8'inin de lisansüstü mezunu olduğu tespit edilmiştir.

Annelerin doğum sonrasında çalışıp çalışmamlarına, 0-1 yaş dönemindeyken çocuğunun bakımını üstlenenlere, çocuğun eğitim kurumuna başlama yaşına göre dağılımı Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5. Annelerin Doğum Sonrasında Çalışıp Çalışma Durumları, 0-1 Yaş Dönemindeyken Çocuğunun Bakımını Üstlenme Durumları ve Çocuğun Eğitim Kurumuna Başlama Yaşına Göre Dağılımı

Değişkenler		n	%	Toplam
Annelerin Doğum Sonrasında Çalışıp Çalışmama Durumları	Evet	42	53,8	78
	Hayır	36	46,2	
Çocukların 0-1 yaş dönemindeyken çocuğunun bakımını üstlenen kişiler	Anne	57	73,1	78
	Büyük anne	14	17,9	
	Bakıcı	7	9,0	
Çocukların Eğitim Kurumuna Başlama Yaşı	25-36 ay	9	11,5	78
	36 ay ve üzeri	69	88,5	

Tablo 5'e göre çocukların annelerinin doğum sonrasında %53,8'inin çalıştığı %46,2'sinin ise çalışmadığı saptanmıştır. Ayrıca çocukların %73,1'inin 0-1 yaş aralığında iken çocuğunun bakımını annenin üstlendiği, %26,9'unun 0-1 yaş aralığında iken çocuğunun bakımını annenin üstlenmediği belirlenmiştir. Bu bakımın %17,9'unun büyük annesi tarafından ve %9,0'unun ise bir bakıcı tarafından verildiği tespit edilmiştir.

Çocukların okul öncesi eğitim kurumuna başlama yaşına göre dağılımları incelendiğinde; çocukların 25 aydan önce herhangi bir eğitim kurumuna devam etmediği, %11,6'sının 25-36 ay ve %88,5'inin ise 36 ay ve üzeri yaşta herhangi bir eğitim kurumuna başladığı belirlenmiştir.

Çocuğun anne ve baba ile fiziksel yakınlık (bedensel temas) derecesine göre dağılımı Tablo 6 da verilmiştir.

Tablo 6. Anne ve Babanın Çocuk İle Fiziksel Yakınlık (Bedensel Temas) Derecesine Göre Dağılımı

Değişkenler		n	%	Toplam
Annenin Çocukla Fiziksel Yakınlık (Bedensel Temas) Derecesi	Az	35	44,9	78
	Normal	5	6,4	
	Sıklıkla	14	17,9	
	Çok sık	24	30,8	
Babanın Çocukla Fiziksel Yakınlık (Bedensel Temas) Derecesi	Az	31	39,7	78
	Normal	7	9,0	
	Sıklıkla	17	21,8	
	Çok sık	23	29,5	

Tablo 6 ya göre annelerin çocukları ile bedensel temaslarının %44,9'unun az, %6,4'ünün normal, %17,9'unun sıklıkla ve %30,8'inin ise çok az olduğunu belirttikleri ortaya çıkmaktadır. Ayrıca babaların çocukları ile fiziksel temasının %39,7'sinin az, %9,0'unun normal, %21,8'inin sıklıkla ve %29,5'inin çok sık olduğunu belirttikleri saptanmıştır. Hem annelerin hem de babaların çoğunlukla çocukları ile fiziksel temas derecelerini “az” olarak belirtmeleri dikkat çekicidir.

Anne ve babanın çocuğuyla ilişki biçimine, çocuğun korktuğunda ilk sığınacağı kişiye göre dağılımı Tablo 7 de verilmiştir.

Tablo 7. Anne ve Babanın Çocuğuyla İlişki Biçimine, Çocuğun Korktuğunda İlk Sığınacağı Kişiyeye Göre Dağılımı

Değişkenler		n	%	Toplam
Annenin Çocuğuyla İlişki Biçimi	Çoğunlukla Negatif	3	3,8	78
	Bazen Negatif	5	6,4	
	Pozitif	31	39,7	
	Çoğunlukla Pozitif	39	50,0	
Babanın Çocuğuyla İlişki Biçimi	Çoğunlukla Negatif	6	7,7	78
	Bazen Negatif	11	14,1	
	Pozitif	28	35,9	
	Çoğunlukla Pozitif	33	42,3	
Çocuğun Korktuğunda İlk Sığınacağı Kişi	Anne	72	92,3	78
	Baba	6	7,7	

Tablo 7 ye göre annelerin çocukları ile ilişki biçimlerinin %3,8'nin çoğunlukla negatif, %6,4'ünün bazen negatif, %39,7'sinin pozitif ve %50,0'ının ise çoğunlukla pozitif olduğunu, babalarının ise %7,7'sinin çoğunlukla negatif, %14,1'inin bazen negatif, %35,9'unun pozitif ve %42,3'ünün ise çoğunlukla pozitif olduğunu belirttikleri görülmektedir. Ayrıca çocukların %92,3' ünün korktuğunda ilk annelerine, %7,7'sinin ise babalarına sığındığını ifade etmişlerdir. Bu doğal bir sonuçtur.

Annenin ve babanın sıkıntılı olduğu durumlarda çocuğun anneye yaklaşma durumuna göre dağılımı Tablo 8 de verilmiştir.

Tablo 8. Annenin ve Babanın Sıkıntılı Olduğu Durumlarda Çocuğunun Anne ve Babaya Yaklaşma Durumuna Göre Dağılımı

Değişkenler		n	%	Toplam
Annenin Sıkıntılı Olduğu Durumlarda Çocuğun Anneye Yaklaşma Durumu	Hayır	4	5,1	78
	Nadiren	2	2,6	
	Bazen	11	14,1	
	Evet	61	78,2	
Babanın Sıkıntılı Olduğu Durumlarda Çocuğun Babaya Yaklaşma Durumu	Hayır	9	11,5	78
	Nadiren	6	7,7	
	Bazen	13	16,7	
	Evet	50	64,1	

Tablo 8 incelendiğinde annelerin sıkıntılı olduğu durumlarda çocukların %5,1'inin anneye hiç yaklaşmadığını, %2,6'sının nadiren, %14,1'inin bazen ve %78,2'sinin yaklaştığını belirtmişlerdir. Babaların sıkıntılı olduğu durumlarda ise çocukların %11,5'inin hiç yaklaşmadığı, %7,7'sinin nadiren, %16,7'sinin bazen ve %64,1'nin yaklaştığını belirtmişlerdir.

Ölçeğe ait dağılımlara ilişkin bulgular Tablo 9 ve Tablo 10 da verilmiştir.

Bağlanma Ölçeğine İlişkin Ortalama, Standart Sapma, En Düşük ve En Yüksek Puanlar Tablo 9'da verilmiştir.

Ölçeğe Ait Dağılımlara İlişkin Bulgular

Tablo 9. Bağlanma Ölçeğine İlişkin Ortalama, Standart Sapma, En Düşük ve En Yüksek Puanlar

	n	$\bar{X}$	ss	Min.	Max.
Toplam Bağlanma (TOBAH)	78	21.38	4.69	10	29

Tablo 9’da 60-77 aylık çocukların bağlanma durumlarının belirlenmesi amacıyla Tamamlanmamış Oyuncak Bebek Ailesi Hikayeleri Ölçeğinden (TOBAH) elde edilen Toplam Bağlanma puanı 21.38 olarak bulunmuştur. Bu bulgu, TOBAH bağlanma ölçeği puanların normale yaklaşık bir dağılıma sahip olduğunu göstermektedir. Benzer şekilde Seven (2006) çalışmasında altı yaşındaki çocukların toplam bağlanma puanlarını 20.57 olarak belirlemiş ve normale yaklaşık bir dağılıma sahip olduğunu vurgulamıştır.

Araştırmaya katılanlar, bağlanma ölçeği puanlarına göre negatif, kaçınma ve güvenli bağlanma olarak üç gruba ayrılmıştır. Çocukların bu gruplara ayrılmasında ortalama ve 1.00 standart sapma esas alınmıştır. Buna göre ortalamanın 1.00 standart sapma altında veya daha düşük puana sahip olanlar (17) negatif; 1.00 standart sapma veya daha yüksek puana sahip olanlar (25) güvenli; 1.00 standart sapma aralığında kalanlar (18 -24) kaçınma grubuna atanmışlardır (Seven, 2006).

Araştırmaya katılan çocukların bağlanma durumu dağılımları Tablo 10’da verilmiştir.

Tablo 10. Araştırmaya Katılan Çocukların Bağlanma Durumu Dağılımı

		n	%	Toplam
Bağlanma türleri	Negatif	12	15,4	78
	Kaçınma	42	53,8	
	Güvenli	24	30,8	

Tablo 10 incelendiğinde, araştırmaya katılan çocukların bağlanma durumu dağılımı incelendiğinde kaçınma bağlanması gözlenen çocukların %53.8 ile en büyük grup olduğu görülmektedir. Bunun yanında güvenli bağlananların oranı %30.8 ve negatif bağlananların oranı %15.4 olarak bulunmuştur. Güvenli, kaçınma ve negatif bağlanma oranlarına bakıldığında çocukların %69.2’sinin güvensiz, %30.8’inin ise güvenli olduğu belirlenmiştir.

Bu araştırmanın bulgularıyla benzer şekilde Barone ve Lionetti (2011) okul öncesi dönemde okula geç adapte olan çocukların üzerinde yaptıkları çalışmada, çocukların %25'inin güvenli, %40'ının güvensiz, %35'inin ise organize olmamış bağlanma stilleri geliştirdiklerini ortaya koymuştur. Tippelt ve arkadaşları da (2002) altı yaş çocuklarının bağlanma güvenliklerini inceledikleri boylamsal çalışmalarında, çocukların %29,6'sının güvenli, %70,4'ünün ise güvensiz bağlanma stili geliştirdiklerini saptamışlardır. Green ve arkadaşları (2000) genç okul çağındaki çocukların bağlanma güvenliklerini değerlendirdikleri çalışmalarında çocukların %29'unun güvenli, %57'sinin güvensiz, %14'ünün ise organize olmamış bağlanma stiline sahip olduklarını ortaya koymuşlardır.

Seven (2006) tarafından ana sınıfına devam eden altı yaş çocuklarının sosyal beceri düzeyleri ile bağlanma durumları arasındaki ilişkilerin incelenmesi amaçlanan çalışma sonucunda çocukların %80,9'unun güvensiz, %19,1'inin ise güvenli bağlandığının belirlenmiş olması da bu bulguları destekler niteliktedir.

Bu bulguların aksine güvenli tarzda bağlanma oranının daha yüksek belirlendiği araştırmalarda mevcuttur. Tippelt ve arkadaşları (2010) çocuklar ve annelerinin bağlanma temsilleri arasındaki ilişkiyi inceledikleri araştırmalarında %50'sinin güvenli bağlanma stiline sahip olduğu, diğer % 50'sini ise kaçınmalı ve kararsız bağlanan çocukların oluşturduğunu saptamıştır. Cohn (1990) da altı yaşta çocuk anne bağlanması ve okuldaki sosyal yeterlilik arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yaptığı araştırmada, Amerikan çocuklarının %55'inin güvenli %45'inin ise güvensiz bağlanma geliştirdiklerini belirlemiştir. Güner' de (2011) çocuklar ve ebeveynlerin bağlanma güvenliklerini de inceledikleri araştırmasında çocukların %87,7'sinin güvenli, %12,3'ünün ise güvensiz bağlanma geliştirdiklerini ortaya koymuştur. Uluç ve Öktem (2009) çocukların güvenli yer senaryolarını değerlendirmek amacıyla yaptıkları çalışmada çocukların %75 gibi bir çoğunluğunun hikayelerinde ortaya koydukları senaryoların güvenli olduğunu tespit etmişlerdir.

Farklı kültürlerde çocukların bağlanma stillerini de saptamayı amaçlayan araştırmalarda güvenli veya güvensiz bağlanma tarzlarının ağırlıkta çıkabileceği

belirlenmiştir. Bu durumun örneklem grubundaki çocukların demografik özelliklerindeki ve bakım veren ile olan ilişkilerinin niteliğindeki farklılıklardan kaynaklandığı düşünülebilir.

Çocukların cinsiyetlerine göre Bağlanma Ölçeğine ilişkin ortalama, standart sapma ve t testi sonuçları Tablo 11'de verilmiştir.

Tablo 11. Çocukların Cinsiyetlerine Göre Bağlanma Ölçeğine İlişkin Ortalama, Standart Sapma ve t Testi Sonuçları

		n	$\bar{X}$	ss	t	sd	p
Toplam	Kız	29	3,9483	,67275	3,579	76	,001*
Bağlanma	Erkek	49	3,3367	,76034			

*p<0.05

Tablo 11 incelendiğinde çocukların cinsiyetlerine göre toplam bağlanma ölçeği puanları karşılaştırıldığında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir ($t_{(76)}=3,579; p<.05$). Bu bulguya göre 60-77 ay kız çocuklarının toplam bağlanma düzeylerinin ($\bar{X}_{(Kız)}=3,9483$) erkeklerin toplam bağlanma düzeyine ($\bar{X}_{(Erkek)}=3,3367$) göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Yani kızların erkeklere göre daha yüksek güvenli bağlanma sergilediği saptanmıştır.

Literatür incelendiğinde sadece cinsiyet değişkeninin bağlanma üzerindeki etkisini ve bağlanmanın cinsiyetle ilişkisini inceleyen araştırmalara sıklıkla yer verildiği tespit edilmiştir. Özellikle demografik bilgi formundaki soruların genellikle sınırlı tutulduğu yurt dışı araştırmalarda dahi çocuğun bağlanma stilleri ile cinsiyeti arasındaki ilişkinin araştırıldığı tespit edilmiştir. Bu araştırmalarda bulgularla tutarlılık gösteren, kız çocuklarının erkek çocuklara göre daha güvenli bağlanma geliştirdiğini ortaya koyan çalışmaların sayısının daha fazla olduğu da saptanmıştır. Pierrehumbert ve arkadaşları (2009) bağlanma hikaye tamamlama etkinliğinde kız çocuklarının

anlatılarının erkeklerden daha güvenli olduğu ve kız çocuklarının açık bir şekilde erkeklere göre daha güvenli bağlanma temsilleri gösterdikleri sonucuna varmışlardır. Sokolowski ve Bost'ta (2005) çalışmalarında kız çocuklarının bağlanma puanlarının erkek çocuklara göre anlamlı derecede yüksek olduğunu tespit etmişleridir. Sher, Censorand, Oppenheim (2004) araştırmalarında kız çocuklarının bağlanma hikayelerinde erkeklere göre bakıcılarıyla daha olumlu, özenli ve kaliteli ilişkilerden bahsettiğini saptamışlardır. Aracı (2007) çalışmasında kadınların erkeklere oranla anneye daha güvenli bağlandığı ve babaya da daha güvenli bağlanma eğiliminde olduğunu saptamıştır.

Kız ve erkek çocuklarının karakter oluşumunda farklılıklar vardır. Kız çocukları daha duygusal bir yapıya sahiptir ve kırılgandır. Erkek çocuklarının duygu dünyaları kız çocukları kadar hassas değildir ve duygu dünyalarının kız çocuğuna göre daha zor işleyen bir yapısı vardır. Özellikle anneler tarafından kız çocukları daha çok esirgenir ve korunmaya çalışır. Bunun yanı sıra kız çocukları kendini sevdiren erkek çocuklarında bu yetenek yoktur. Anne babalar kız çocuklarının cıvıldaşmalarına farkında olmadan karşılık verirler ve kız çocukları etrafındaki desteği çok rahatlıkla alabilirler (Güneş, 2015). Bu nedenlerden dolayı kız çocuklarının erkek çocuklara göre daha güvenli bağlanma geliştirdikleri düşünülebilir.

Bu araştırma sonuçlarının aksine cinsiyetin bağlanma güvenliğini etkilemediği sonucuna varılan araştırmalarda mevcuttur. Lecompte ve arkadaşları (2014), Bureau ve arkadaşları (2014), Werner ve Katz(2013), Ainsworth (1978) ve Seven (2006) araştırmalarında bağlanma güvenliğinin cinsiyete göre farklılaşmadığını saptamışlardır.

Kararımak ve Duran (2008) ise ergenler üzerinde yaptığı araştırmada erkek katılımcıların bayan katılımcılara göre daha güvenli bağlanma tarzı geliştirdiklerini, bayan katılımcıların da erkek katılımcılara göre daha korkulu tarzda bağlanma geliştirdikleri sonucuna varmışlardır.

Çocukların doğum sırasına göre Bağlanma Ölçeğine ilişkin varyans analizi sonuçları Tablo 12’de verilmiştir.

Tablo 12. Çocukların Doğum Sırasına Göre Bağlanma Ölçeğine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

		Kareleri Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Toplam	Gruplar arası	,362	2	,181	,290	,749
Bağlanma	Gruplar içi	46,873	75	,625		
	Toplam	47,235	77			

Tablo 12’ye göre çocukların doğum sırasına göre toplam bağlanma ölçeği puanlarında ($F_{(2-75)}=,290; p>.05$) anlamlı düzeyde bir farklılık olmadığı bulunmuştur. Yani, çocukların ilk çocuk, ortanca çocuk veya son çocuk olmalarının bağlanma güvenlikleri üzerinde bir etkisinin olmadığı saptanmıştır.

Çocuğun gelişimini etkileyen faktörlerin arasında çocukların doğum sırası da yer almaktadır. Özellikle aileler ilk çocuklar için yüksek beklentiler geliştirirler, hıslı, başarılı olmalarını, kurallara uymalarını beklerler. Ortanca çocukların cinsiyet açısından ailenin bir beklentisi yoksa çok fazla ilgi odağı olmadığı görülmektedir. Sonuncu doğan çocuk ise ilk çocuklara benzeyen özellikler gösterebilmektedir, temel farklılıkları olgunlaşmalarının uzun zaman almasıdır (Ataman,A.,2009). Bağlanma araştırmacıları çocukları farklı yönlerden etkileyen doğum sırasının bağlanma üzerinde etkili olup olmadığını da araştırmışlardır. Bazı çalışmalarda, araştırma bulgularını destekler nitelikte sonuçlara ulaşıldığı belirlenmiştir. Werner ve arkadaşları (2015), Buunk (1997) ve Cohn (1990) araştırmalarında kardeşlerin doğum sırasıyla bağlanma güvenlikleri arasında bir ilişki olmadığını saptamışlardır. Ljzendoorn ve arkadaşları (2000) doğum sırasının anne hassasiyetini etkilediğini, annelerin ilk doğan çocuklarına ikinci çocuklarına göre daha fazla hassasiyet gösterdiklerini saptamış, buna rağmen doğum sırasıyla bağlanma güvenliği arasında bir ilişki olmadığını ortaya koymuşlardır.

Doğum sırasıyla bağlanma arasında bir ilişkinin bulunamaması anneliğin insan dışı doğmadan önce onun beynine programlanmış bir davranış olmasıyla, annelik davranışında anne karnındayken, gerek büyüme gerek gelişim sırasında, gerekse hamilelik süresince beynin maruz kaldığı hormonların etkili olmasıyla, doğum sonrasında bu faktörlerin devreye girmesiyle (Eşel, 2010) açıklanabilir. Bütün çocukların büyüme süreçleri, ruhsal ve fiziksel ihtiyaçları aynı olduğu için, anneler her doğan çocuk için aynı özveriyi gösterip, aynı sevgiyi verip, aynı zamanı harcamaktadırlar. Bulgulara göre çocukların doğum sırasının bağlanma üzerinde etkili olmadığını belirlenmesi bu durumla açıklanabilir.

Bu çalışmaların aksine Werner ve arkadaşları (2015) çalışmalarında doğum sırasının çocukların bağlanma güvenliğini etkilediğini, büyük çocukların daha güvenli bağlanma temsillerine sahip olduklarını tespit etmişlerdir. Corcoran (2013) çalışmasında ilk ve son doğan çocukların kaçınılmaz bağlanma puanı ile toplam bağlanma puanları arasında anlamlı bir fark olduğunu saptamıştır. Kranenburg, Ljzendoorn ve Kroonenberg (2004) çalışmalarında ilk doğan çocuğun cinsiyeti erkeğe diğer kardeşlerle bağlanma uyumunun daha yüksek olduğuna dair bir sonuca ulaşmışlardır.

Çocukların kardeş sayısına göre Bağlanma Ölçeğine ilişkin t testi sonuçları Tablo 13'te verilmiştir.

Tablo 13. Çocukların Kardeş Sayısına Göre Bağlanma Ölçeğine İlişkin Ortalama, Standart Sapma ve t Testi Sonuçları

		n	$\bar{X}$	ss	t	sd	p
Toplam	Tek Çocuk	25	3,5533	,87231	,011	76	,991
Bağlanma	2-4 Kardeş	53	3,5513	,74209			

Tablo 13 incelendiğinde çocukların kardeş sayısına göre toplam bağlanma puanları karşılaştırıldığında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir ($t_{(76)}=,011;p>0.05$). Yani toplam bağlanma düzeyi kardeş sayısına göre farklılaşmamaktadır.

Bu sonucu destekleyen çalışmalar da mevcuttur. Türköz (2007) ve Keser (2006) araştırmaları sonucunda çocuğun kardeş sahibi olmamasının bağlanma üzerinde herhangi bir etkisi olmadığını saptamışlardır. Keser (2006) araştırmasında annelerin bağlanma stilleriyle sahip oldukları çocuk sayısı arasında bir ilişki olmadığını ortaya koymuştur.

Bağlanma bakım veren ile çocuk arasında kurulan bir ilişkidir. Annenin çocuğun kendisine ve ihtiyaçlarına karşı tutumu çocukta gelişen bağlanma duygusunun belireyicisidir. İhtiyaçları anne tarafında tutarlı ve duyarlı olarak karşılanan, karşılanırken sevgiyi sınırsız ve koşulsuz olarak alan çocuk anneye karşı güvenli bağlanma geliştirecektir. Böyle bir bağlanma figüründen yoksun olan çocuğun ise güvenli bağlanma geliştirmesi beklenemez. Bebeğin ilk zamanlar yalnızca annesinin farkında olması ve bağlanma ilişkisini anne ile kurması, diğer kardeşleri bu ilişkinin dışında bırakmaktadır. Çocuğun sahip olduğu kardeş sayısının bağlanma güvenliği üzerinde bir etkisinin olmaması sonucuna ulaşılması doğal bir sonuçtur.

Çocukların aile tiplerine göre Bağlanma Ölçeğine ilişkin ortalama, standart sapma ve t testi sonuçları Tablo 14’te verilmiştir.

Tablo 14. Çocukların Aile Tiplerine Göre Bağlanma Ölçeğine İlişkin Ortalama, Standart Sapma ve t Testi Sonuçları

		n	$\bar{X}$	Ss	t	sd	p
Toplam	Çekirdek Aile	64	3,5729	,83564	,211	76	,833
Bağlanma	Geniş Aile	14	3,5238	,49725			

Tablo 14 incelendiğinde çocukların aile tiplerine göre toplam bağlanma ölçeğinden aldıkları puanları arasında anlamlı bir farklılık ($t_{(76)}=,211;p>.05$) olmadığı görülmektedir.

Bağlanma konusundaki bazı araştırmalarda bu bulguları destekler nitelikte sonuçlara ulaşıldığı belirlenmiştir. Simoes ve arkadaşları (2011), Akdağ (2011) ve Uluç ve Öktem (2009) tarafından çocukların bağlanma durumlarıyla ilgili yapılan araştırmalarda, çocukların aile tipiyle bağlanma stilleri arasında bir ilişki olmadığını ortaya koymuşlardır. Öztürk (2010) çalışmasında annelerin maternal bağlanma puanları ile aile tipleri arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmadığını tespit etmiştir.

Çekirdek aileden farklı olarak geniş ailelerde anne, baba ve çocukların yanı sıra kan bağı olan yakın akrabalar da yer almaktadır. Özellikle büyükanne ve büyükbaba gibi aile büyükleriyle bir arada yaşamının anne-çocuk ilişkisinin niteliğini olumsuz yönde etkilediğine inanılmaktadır. Sanılanın aksine özellikle bağlanmanın kurulduğu ilk yıllarda annenin bakım konusunda bir yakınından destek almasının bağlanma ilişkisi üzerindeki etkisinin incelendiği araştırmalarda, bu durumun bağlanma üzerinde olumlu etkileri olduğu veya bir etkisinin olmadığı belirlenmiştir. Bu araştırmada da çocukların yaşadığı aile tipi ile bağlanma stilleri arasında bir ilişkinin bulunamaması bağlanmanın temel bakım veren ile geliştirdiği ilişki sonucunda oluşan bir kavram olmasıyla, ailede yaşayan diğer bireylerin bu durum üzerinde olumlu veya olumsuz etkisinin olmamasıyla açıklanabilir.

Seven ve Ogelman (2012) ise bu çalışmaların aksine çekirdek ailelerde yaşayan çocukların bağlanma güvenliklerinin geniş ailede yaşayanlardan daha güçlü olduğunu saptamışlardır.

Çocukların ailenin sosyo ekonomik düzeylerine göre Bağlanma Ölçeğine ilişkin varyans analizi sonuçları Tablo 15 de verilmiştir.

Tablo 15. Çocukların Ailenin Sosyo Ekonomik Düzeylerine Göre Bağlanma Ölçeğine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

		Kareleri Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Toplam Bağlanma	Gruplar arası	1,720	2	,860	1,417	,249
	Gruplar içi	45,516	75	,607		
	Toplam	47,235	77			

Tablo 15 incelendiğinde çocukların ailelerinin sosyo-ekonomik düzeylerine göre toplam bağlanma ölçeği puanlarında ($F_{(2-75)}=1,417; p>.05$) anlamlı düzeyde bir farklılık olmadığı görülmüştür. Bu bulgulara göre; ailelerin sosyo-ekonomik düzeyleri ile çocukların bağlanmaları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

Literatür incelendiğinde bağlanma ile sosyo-ekonomik düzey arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalarda bu bulguları destekler sonuçlara rastlanmıştır. Lecompte ve arkadaşları (2014), LJzendoorn ve Kroonenberg (2004), Teti ve arkadaşları (1995) sosyo-ekonomik statü ile bağlanma güvenliği arasında anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Yine Cebeci (2009), Tüköz (2007) ve Keser (2006) da sosyo-ekonomik düzey ile bağlanma arasında bir ilişki olmadığını saptamışlardır.

Sosyo-ekonomik düzey ile bağlanma arasında anlamlı bir ilişki bulunamaması anneliğin insan dışı doğmadan önce onun beynine programlanmış olmasıyla, anne beyninin kendi yaşıtı olan doğurmamış kadınların beyninden çok farklı ve özellikle kendi yavrusunun ihtiyaçları konusunda son derece duyarlı olmasıyla (Eşel, 2010) ve bu durumun sosyo-ekonomik düzeyle ortaya çıkmasının mümkün olmaması ile açıklanabilir. Sosyo-ekonomik kaygıların ve temel ihtiyaçların

belirlenmesinde zaman ve yaşa bağlı olarak algının değişmesinin etkili olduğu göz önüne alınacak olursa, bebeklik döneminde bu kavramlarla ilgili farkındalık oluşmaması, sosyo-ekonomik koşulların bebeğin bakım verenle kurduğu yakınlık üzerinde bir etkisinin olmaması, bu sonuca ulaşılmasına neden olarak gösterilebilir.

Mckenna (2009)ise bu çalışmaların aksine araştırmasında yoksulluk nedeniyle artan risk faktörleri soncunda güvensiz bağlanma geliştiğini ortaya koymuştur. Seven (2006)' da, benzer şekilde sosyo-ekonomik koşulların bağlanma güvenliğini etkilediğini, sosyo-ekonomik düzey yükseldikçe bağlanma güvenliğinin de arttığını saptamıştır.

Annelerin öğrenim durumlarına göre Bağlanma Ölçeğine ilişkin varyans analizi sonuçları Tablo 16'da verilmiştir.

Tablo 16. Annelerin Öğrenim Durumlarına Göre Bağlanma Ölçeğine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

		Kareleri Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Toplam Bağlanma	Gruplar arası	,705	4	,176	,277	,892
	Gruplar içi	46,530	73	,637		
	Toplam	47,235	77			

Tablo 16 incelendiğinde çocukların annelerinin öğrenim durumlarına göre toplam bağlanma ölçeği puanlarında ($F_{(4-73)}=,277;p>.05$) anlamlı düzeyde bir farklılık olmadığı görülmektedir. Bu bulgulara göre; 60-77 aylık çocukların ailelerinin öğrenim durumları ile bağlanmaları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı saptanmıştır.

Anne öğrenim düzeyi ile çocukların bağlanma durumları arasında anlamlı bir ilişki olmadığına dair kanıtlar bulunmaktadır. Lecompte ve arkadaşları (2014), Teti ve arkadaşları (1995) çalışmalarında annelerin öğrenim düzeyi ile çocukların bağlanma güvenlikleri arasında bir ilişki olmadığını tespit etmişlerdir. Ward ve Carlson (1995) çalışmalarında annenin öğrenim düzeyinin annelik davranışını etkilemediğini bunun nedeninin de anneliğin kadının doğasında var olan bir duygu olduğunu, anne öğrenim düzeyiyle bağlanma arasında önemli bir ilişki olmadığını belirtmişlerdir.

Bağlanmanın kurulması sırasında önemli olan, dokunma, temel ihtiyaçların karşılanması, hassasiyet, sevgiyi verebilme gibi davranışların farklı öğrenim düzeyindeki anneler tarafından da rahatlıkla yerine getirilebilir davranışlar olması, günümüzde bilginin farklı eğitim düzeyindeki insanlar tarafındanda ulaşılabilir hale gelmesiyle hangi eğitim düzeyine sahip olursa olsun bir annenin çocuk gelişimiyle ilgili istediği bilgiyi elde etme şansına sahip olması annelerin eğitim düzeyinin çocukların güvenli veya güvensiz bağlanma stili geliştirmeleri üzerinde bir etkisinin olmamasının nedeni olarak düşünülebilir.

Haltigan ve arkadaşları (2012) araştırmalarında annenin öğrenim düzeyi ile bağlanma güvenliği arasında anlamlı bir ilişki olduğunu saptamışlardır. Anne öğrenim düzeyinin düşük olmasının bağlanma güvenliğini olumsuz yönde etkilediğini tespit etmişlerdir. Thompson ve Stewart' da (2007) öğrenim düzeyi yüksek annelerin çocuklarının güvenli bağlanma oranlarının diğerlerine göre yüksek olduğunu saptamışlardır. Bu sonuçlar araştırma bulgularıyla tutarlılık göstermemektedir.

Babanın öğrenim durumlarına göre Bağlanma Ölçeğine ilişkin varyans analizi sonuçları Tablo 17'de verilmiştir.

Tablo 17. Babanın Öğrenim Durumlarına Göre Bağlanma Ölçeğine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

		Kareleri Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Toplam Bağlanma	Gruplar arası	,553	4	,138	,216	,929
	Gruplar içi	46,682	73	,639		
	Toplam	47,235	77			

Tablo 17 incelendiğinde çocukların babalarının öğrenim durumlarına göre toplam bağlanma ölçeği puanlarında ($F_{(4-73)}=,216;p>.05$) anlamlı düzeyde bir farklılık olmadığı görülmektedir. Bu bulgulara göre; 60-77 aylık çocukların babalarının öğrenim durumları ile bağlanmaları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı saptanmıştır.

Benzer şekilde, Brown ve arkadaşları (2007),Cohn (1990) ve Karaboğa (2011) araştırmalarında çocukların bağlanma güvenlikleri ile babanın öğrenim durumu arasında bir ilişki olmadığını saptamışlardır.

Babanın öğrenim durumu ile bağlanma arasında anlamlı bir ilişkinin bulunamaması bütün kültürlerde sıklıkla bebeğin temel ihtiyaçlarının anne tarafından giderilmesiyle ve fiziksel temasın daha çok anneyle kurulmasıyla, babanın bebek bakımında anneye yardımcı konumunda yer almasıyla ve bu durumlardan ötürü bebekle anne kadar sık fiziksel temas kurmamasıyla ilişkilendirilebilir. Yine annelere benzer şekilde babanın öğrenim durumu ile bağlanma arasında anlamlı bir ilişki bulunamaması, bağlanmanın kurulması sırasında önemli olan, dokunma, temel ihtiyaçlarını karşılama, hassasiyet gibi davranışların farklı öğrenim düzeyindeki babalar tarafından da rahatlıkla yerine getirilebilir davranışlar olmasıyla açıklanabilir.

Seven (2006) ise çalışmasında çocukların bağlanma düzeylerinin babanın öğrenim durumuna göre farklılaştığını ortaya koymuştur. Düşük öğrenim düzeyine

sahip babalara sahip çocukların bağlanma güvenliklerinin de diğer gruplara göre daha düşük olduğu saptamıştır.

Annelerin doğum sonrasında çalışıp çalışmalarına göre Bağlanma Ölçeğine ilişkin ortalama, standart sapma ve t testi sonuçları Tablo 18’de verilmiştir.

Tablo 18. Annelerin Doğum Sonrasında Çalışıp Çalışmamalarına Göre Bağlanma Ölçeğine İlişkin Ortalama, Standart Sapma ve t Testi Sonuçları

		n	$\bar{X}$	ss	t	sd	p
Toplam	Evet	42	3,5397	,81218	-,296	76	,768
Bağlanma	Hayır	36	3,5926	,75849			

Tablo 18 incelendiğinde çocukların annelerinin doğum sonrasında çalışıp çalışmama durumlarına göre toplam bağlanma ölçeğinden aldıkları puanları arasında anlamlı bir farklılık ($t_{(76)}=-,296$; $p>.05$) olmadığı tespit edilmiştir.

Annenin doğum sonrasında özellikle bağlanma için kritik öneme sahip ilk bir yıl içerisinde çalışmaya başlamasının anne çocuk ilişkisinin niteliğini olumsuz yönde etkileyeceği ve annesi ilk bir yıl içerisinde işe dönen çocukların bağlanma güvenliklerinin daha düşük olabileceği birçok araştırmacı tarafından dile getirilmiştir. Ancak bu araştırmada elde edilen bulgular bu görüşü desteklememektedir. Annenin doğum sonrası çalışmasıyla bağlanma arasında bir ilişki saptanmamıştır. Yurt içinde ve dışında yapılan birçok araştırmada da bu bulguları destekler nitelikte sonuçlara ulaşılması ilgi çekicidir. Benzer şekilde Chase-Lansdale ve Owen (1987) anneleri ilk altı ay içerisinde tam zamanlı işe dönen bebekler ile bağlanma güvenlikleri arasında bir ilişki olmadığı tespit etmişlerdir. Barglow, Vaughn ve Molitor (1987), çalışmalarında anneleri ilk bir yıl içinde mesaiye dönen bebeklerin % 50’den fazlasının güvenli bağlandığını, bunun da anne dışında bakılmanın mutlaka güvensiz bağlanmayla sonuçlanmak zorunda olmadığını gösterdiğini belirtmişlerdir. Owen, Easterbrooks, Chase-Lansdale ve Goldberg

(1984) ilk bir yıl içinde en az 3 ay boyunca tam zamanlı, yarı zamanlı çalışan ve hiç çalışmayan anneye sahip çocukların 12. ve 20. ayda bağlanma güvenliklerini değerlendirdikleri boylamsal araştırmaları sonucunda annelerin doğum sonrası çalışma durumlarıyla çocukların bağlanma güvenlikleri arasında bir ilişki olmadığını tespit etmişlerdir. Vaughn, Gove ve Egeland (1980) düşük gelirli aileler üzerinde yaptığı araştırmada ortalama 12 aylık üç grup çocuğu incelemişlerdir. Bunlar annesi çalışmayanlar, yarı zamanlı çalışanlar ve tam zamanlı çalışan çocuklardır. Araştırma sonucunda üç grup arasında bağlanma güvenliği bakımından bir fark bulunmadığını saptamışlardır. Hock'un (1980) tamamı iyi çocuk bakım niteliklerine sahip orta sınıf kadınlarla yaptığı çalışmada annenin çalışmasının, anne doğumdan üç ay sonra çalışmaya döndüğündeki bağlanma ilişkisi üzerindeki etkisi incelemiş, çalışmaya dönen annelerle evde bebekleriyle kalan anneler arasında doğum sonrası on ikinci ayda bağlanma güvenliği bakımından bir fark tespit etmemişlerdir.

Metin (2014) ve Öztürk (2010) çalışmalarında annelerin maternal bağlanma puanları ile çalışma durumları arasında anlamlı bir fark olmadığını saptamıştır. Karaboğa (2011) çocuklarda güvenli bağlanma, korkulu bağlanma ve saplantılı bağlanma düzeylerinin anne çalışma durumuna göre anlamlı farklılık göstermediği bulgusuna ulaşılmıştır. Cebeci (2009) ergenler üzerinde yaptığı çalışmada bağlanma durumlarının annenin çalışıp çalışmama durumuna göre farklılık göstermediğini saptamıştır. Bağlanma, korkulu bağlanma ve saplantılı bağlanma düzeylerinin anne çalışma durumuna göre anlamlı farklılık göstermediği bulgusuna ulaşılmıştır. Cebeci (2009) ergenler üzerinde yaptığı çalışmada bağlanma durumlarının annenin çalışıp çalışmama durumuna göre farklılık göstermediğini saptamıştır. İlarslan (2009) ve Keser 'de (2006) de araştırmalarında aynı sonuçlara ulaşmışlardır.

Annenin doğum sonrasında çalışma durumuyla bağlanma arasında bir ilişki bulunmaması, önemli olanın ilk bağlanma ilişkisi olmasına, bebeğin kendine ve diğerlerine ait içsel çalışan modellerini olumlu veya olumsuz olarak geliştirmesinin sonucunda çevresindeki diğer yetişkinlerle de güvenli veya güvensiz ilişkiler kurmasına bağlanabilir. Yabancı Ortam Deneyi'nde bu durum saptanmıştır. Annenin yokluğunda güvenli bağlanan bebeklerin kaygı duymadan yabancıyla olan ilişkisini

rahat biçimde sürdürebilerine karşın kaçınmalı bebekler yabancıyla iletişimi reddetmiş, kaygı ve gerilim gösteren davranışlar sergilemiş, kaçınmalı bağlanan bebeklerde yabancıyla iletişim kurmaktan kaçınmışlardır (Ainsworth,1978). Bu sonuçlar, çocukları bebeklik dönemindeyken işe başlamak zorunda kalan, bundan suçluluk ve kaygı duyan annelerin, bu durumdan daha az etkilenmelerini sağlayabilir.

Çocukların 0-1 yaş dönemindeyken çocuğun bakımını üstlenen kişilere göre Bağlanma Ölçeğine ilişkin varyans analizi sonuçları Tablo 19’da verilmiştir.

Tablo 19. Çocukların 0-1 Yaş Dönemindeyken Çocuğun Bakımını Üstlenen Kişilere Göre Bağlanma Ölçeğine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

		Kareleri Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Toplam Bağlanma	Gruplar arası	,087	2	,043	,069	,933
	Gruplar içi	47,148	75	,629		
	Toplam	47,235	77			

Tablo 19 incelendiğinde çocukların 0-1 (0-12 aylık) yaş dönemindeyken çocuğun bakımını üstlenen kişilere göre toplam bağlanma ölçeği puanlarında ($F_{(2-75)}=,069;p>.05$) anlamlı düzeyde bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Bu bulgulara göre; 60-77 aylık çocukların 0-1 (0-12 aylık) yaş dönemindeyken bakımını üstlenen kişiler ile bağlanmaları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı saptanmıştır.

Annelerin ilk bir yılda çalışmaya başlamaları gibi, ilk yılda bebeklerinin bakımlarının başkaları tarafında gerçekleştirilmesinin de bağlanmayı olumsuz yönde etkileyebileceği yaygın bir görüştür. Araştırma sonucunda elde edilen veriler bu görüşle de örtüşmemektedir. Örneklem grubunda ilk bir yılda anneleri tarafından bakılmayan çocukların bakımlarının büyükanne veya bakıcı tarafından yapıldığı belirlenmiştir. Araştırmanın bu bulgusunda çocuğun kimin tarafından bakıldığının

bağlanmayı etkilemediği ortaya konmuştur. Bağlanmayla ilgili yapılan yurt içi ve yurt dışı araştırmalarda bu bulguları destekler sonuçlar elde edildiği saptanmıştır. Benzer şekilde Ahnert, Pinquart & Lamb, (2006) araştırmaları sonucunda çocukların % 42'sinin profesyonel bakıcılarına güvenli bağlandığını ve güvenli çocuk-bakıcı bağlanma ilişkilerinin bakım merkezinden çok ev merkezli çocuk bakımında görüldüğünü ortaya koymuşlardır. Ayrıca, bakıcılarla ve ebeveynlerle (hem anne hem baba) olan bağlanmanın arasında hafif düzeyde korelasyon olduğu sonucuna varmışlardır. Çocukların çok büyük bir oranının bakıcılarına güvenli bağlandığını, bu bağlanma ilişkisinin bakım türüne bağlı olduğunu ve bu bağlanma ilişkisinin niteliğinin anne veya babayla yaşanan bağlanma ilişkisiyle ille de uyumlu olmak zorunda olmadığını da araştırmanın diğer sonuçları arasında yer almaktadır.

Homes (1999) birden fazla bakıcının küçük çocuklarda bağlanma figürleri rolünü yerine getirebileceğini belirtmiştir. Howes ve arkadaşlarının yaptığı çalışmalar profesyonel bir bakıcıyla kurulan güvenli bağlanma ilişkisinin anneyle yaşanan güvensiz bir bağlanma ilişkisini telafi ettiğini (Howes, Rodning, Galuzzo & Myers, 1998) ve çocuk bakıcısına yönelik bağlanma güvenliğinin çocukların sosyal yetilerini öngörmede çocuk-anne bağlanma güvenliğinden daha etkili olduğunu gösterdiğini bildirmişlerdir (Howes, Matheson ve Hamilton, 1994). Barnas & Cummings (1994) çalışmalarında çocukların düzenli olarak bakım aldıkları bakıcılarla bağlanma oluşturabildiklerini saptamışlardır.

Schaffer ve Emerson (1964) İskoç bebekler üzerinde yaptıkları araştırmada, bebeklerin %29'unun bağlanma davranışı göstermeye başladığı zamandan itibaren bu davranışı birden fazla figüre yönelttiğini saptamışlardır. Dördüncü aylarında ise bebeklerin yarıdan fazlasının birden fazla bağlanma figürüne sahip olduklarını, aynı bebekler 18 aylık olduklarında ise bağlanma davranışını bir figürle sınırlayanların oranının %13'e düştüğünü belirlemişlerdir (akt.Bowlby,1969).

Ülkemizde yapılan çalışmalarda da benzer şekilde sonuçlara ulaşılmıştır. Akdağ (2011) ergenler üzerinde yaptığı çalışmada, bebeklik ve çocuklukta kimin tarafından büyütüldüklerinin güvenli bağlanma stili ile ilişkili olmadığını ortaya

koymuştur. Esenay (2010) çalışmasında bebeğe kimin baktığı ile maternal bağlanma puanı arasından bir fark olmadığını belirlemiştir.

İlarslan (2009) araştırmasında anne veya bakıcı tarafından bakılan çocukların bağlanma stillerini incelemiştir. Anne bakımı; aileden birisinin bakmasını (anne-büyükanne-büyükbaba), bakıcı bakımı ise aileden olmayan bir yabancının gelip bakması olarak tanımlansınıflandırılmıştır. Araştırma sonucunda anne ve bakıcı tarafından bakılan çocukların rahatlık, dirençli, kaçınan bağlanma davranışı ile güvenli bağlanma davranış puan ortalamaları arasında anlamlı bir farka rastlanmadığını bildirilmiştir. Cebeci (2009) çalışmasında 0-2 yaş döneminde bakıcısı anne olan çocuklar ile diğer kişiler (akraba, bakıcı vb.) olan çocukların güvenli ve güvensiz bağlanma puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmadığını tespit etmiştir.

Literatür incelendiğinde bakım merkezinde ve ev ortamında bakılan çocukların bağlanma güvenliklerinin incelendiği de görülmektedir. Lamp, Sternberg ve Prodromidis (1992) Amerika Birleşik Devletlerinde yaptıkları çalışmada güvensiz bağlanma oranının, bakım merkezine devam eden bebeklerde bakım merkezine devam etmeyenlere göre kısmen daha yüksek olduğu (%36'ya karşı %29) olduğunu saptanmışlardır (Lamp, Sternberg&Prodromidis,1992, akt.,Berk,2013).

Bebeğe ilk bir yılda bakım veren ile bağlanma arasında bir ilişkinin bulunmaması bebeğin gündüz bakılıyor ve bakım verenle ilişkisinin annesiyle olan ilişkisinin yerine geçmiyor olmasıyla açıklanabilir. Araştırmaya dahil edilen çocukların tümünün bakımının ev ortamında gerçekleştiği belirlenmiştir. Bebeğin aşına olduğu bir ortamda bakılması da bağlanma güvenliğinin etkilenmemesine yol açabilir. Bakım verenin bebeğin ihtiyaçlarını zamanında ve duyarlılıkla karşılaması ve sürekliliği de güvenli bağlanan çocukların bağlanma duygusunu devam ettirmesini sağlayabilir. Bebeklerin bazı durumlarda çoklu bağlanma geliştirdikleri de bilinmektedir (Bowlly,1969).

Çocukların eğitim kurumuna başlama yaşına göre Bağlanma Ölçeğine ilişkin varyans analizi sonuçları Tablo 20’de verilmiştir.

Tablo 20. Çocukların Eğitim Kurumuna Başlama Yaşına Göre Bağlanma Ölçeğine İlişkin Ortalama, Standart Sapma ve t Testi Sonuçları

		n	$\bar{X}$	ss	t	sd	p
Toplam Bağlanma	25-36 Aylar	9	3,6667	,63621	,368	76	,714
	36 ay ve Sonrası	69	3,5580	,80583			

Tablo 20 incelendiğinde çocukların eğitim kurumuna başlama yaşına göre toplam bağlanma ölçeğinden aldıkları puanları arasında anlamlı bir farklılık ($t_{(76)}=,368; p>.05$) olmadığı görülmektedir.

Türköz' ün (2007) araştırmasında da güvenli ve güvensiz bağlanan gruplarda kreşe başlama yaşı bakımından anlamlı bir fark tespit edilememesi bu bulguyu destekler niteliktedir.

Çocuğun eğitim kurumuna başlama yaşı ile bağlanma arasında bir ilişkinin bulunmaması, bağlanmanın yaşamın ilk dönemlerinde oluşan bir durum olmasıyla, çalışma grubunda ki çocukların büyük bir çoğunluğunun 36 aydan sonra okula başlamasıyla, bununda çocukların güvenli veya güvensiz bağlanma geliştirmeleri üzerinde bir etkisi olmamasıyla açıklanabilir.

Çocuğun anneye fiziksel yakınlık (bedensel temas) derecesine göre Bağlanma Ölçeğine ilişkin varyans analizi sonuçları Tablo 21’de verilmiştir.

Tablo 21. Annelerin Çocukları ile Fiziksel Yakınlık (Bedensel Temas) Derecesine Göre Bağlanma Ölçeğine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

		Kareleri Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Toplam Bağlanma	Gruplar arası	1,682	3	,561	,911	,440
	Gruplar içi	45,553	74	,616		
	Toplam	47,235	77			

Tablo 21 incelendiğinde annelerin çocukları ile fiziksel yakınlık (bedensel temas) derecesine göre toplam bağlanma ölçeği puanlarında ($F_{(3-74)}=,911; p>.05$) anlamlı düzeyde bir farklılık olmadığı saptanmıştır. Bu bulguya göre; anneleri ile çocuğunun bedensel temas düzeyi ile bağlanma düzeyi arasında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

Çocuğun annesiyle olan bedensel temas düzeyinin çocuğun güvenli veya güvensiz bağlanma geliştirmesiyle arasında bir ilişkinin bulunmaması, bağlanmanın yaşamın ilk dönemlerinde oluşan bir durum olmasıyla, bu dönemdeki çocuğun anne ile fiziksel temasın bağlanma üzerinde etkisinin olamayacağı ile açıklanabilir. Bowlby (1969) üçüncü yılın çoğunda bağlanma davranışının hem daha az yoğunlukta hemde ilk yılın sonuna göre daha az sıklık gösterdiğini bildirmiştir.

Babaların çocukları ile fiziksel yakınlık (bedensel teması) derecesine göre Bağlanma Ölçeğine ilişkin varyans analizi sonuçları Tablo 22 de verilmiştir.

Tablo 22. Babaların Çocukları ile Fiziksel Yakınlık (Bedensel Teması) Derecesine Göre Bağlanma Ölçeğine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

		Kareleri Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Toplam Bağlanma	Gruplar arası	1,134	3	,378	,646	,588
	Gruplar içi	41,538	74	,585		
	Toplam	42,672	77			

Tablo 22 incelendiğinde babaların çocukları ile fiziksel yakınlık (bedensel temas) derecesine göre toplam bağlanma ölçeği puanlarında ($F_{(3-74)}=,646; p>.05$) anlamlı düzeyde bir farklılık olmadığı saptanmıştır. Bu bulguya göre; babaları ile çocuğunun bedensel temas düzeyi ve bağlanma düzeyi arasında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

Çocuğun babasıyla olan bedensel temas düzeyinin çocuğun güvenli veya güvensiz bağlanma geliştirmesiyle arasında bir ilişkinin bulunmaması, yine fiziksel temasın bağlanmanın olduğu ilk yıllarda önemli olan bir faktör olmasıyla, 60-77 ay çocuklarında fiziksel temasın bağlanmayı etkilememesiyle açıklanabilir.

Annenin çocuğuyla ilişki biçimine göre Bağlanma Ölçeğine ilişkin varyans analizi sonuçları Tablo 23’te verilmiştir.

Tablo 23. Annelerin Çocuklarıyla İlişki Biçimine Göre Bağlanma Ölçeğine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

		Kareleri Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Toplam Bağlanma	Gruplar arası	,875	3	,292	,466	,707
	Gruplar içi	46,360	74	,626		
	Toplam	47,235	77			

Tablo 23 incelendiğinde annelerin çocuklarıyla ilişki biçimlerine göre çocukların toplam bağlanma ölçeği puanlarında ($F_{(3-74)}=,466; p>.05$) anlamlı düzeyde bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Bu bulgulara göre; annelerin çocuklarıyla ilişki biçimleri ile çocukların bağlanma düzeyi arasında anlamlı bir farklılık olmadığı saptanmıştır.

Bulgularda annelerin %89,7’sinin çocuklarıyla olan ilişkisini pozitif ve çoğunlukla pozitif olarak tanımlanmış olmaları dikkat çekicidir. Annelerin

genellikle, çocuklarıyla ilişkilerini yeterli görmeleri, pozitif ve çoğunlukla pozitif olarak algılamaları, çocukların bağlanma durumları ile anneleriyle ilişki biçimleri arasında anlamlı bir farklılık saptanmamasının nedeni olabilir.

Babaların çocuklarıyla ilişki biçimine göre Bağlanma Ölçeğine ilişkin varyans analizi sonuçları Tablo 24’te verilmiştir.

Tablo 24. Babaların Çocuklarıyla İlişki Biçimine Göre Bağlanma Ölçeğine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

		Kareleri Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Toplam Bağlanma	Gruplar arası	,232	3	,077	,129	,942
	Gruplar içi	42,440	74	,598		
	Toplam	42,672	77			

Tablo 24 incelendiğinde babaların çocuklarıyla ilişki biçimlerine göre toplam bağlanma ölçeği puanlarında ($F_{(3-74)}=,129; p>.05$) anlamlı düzeyde bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Bu bulgulara göre; babaların çocuklarıyla ilişki biçimlerine ile bağlanma düzeyi arasında anlamlı bir farklılık olmadığı saptanmıştır.

Bulgularda babaların %78.2’ sinin çocuklarıyla olan ilişkisini pozitif ve çoğunlukla pozitif olarak tanımlanmış olmaları dikkat çekicidir. Babaların genellikle, çocuklarıyla ilişkilerini yeterli görmeleri, pozitif ve çoğunlukla pozitif olarak algılamaları, çocukların bağlanma durumları ile babalarıyla ilişki biçimleri arasında anlamlı bir farklılık saptanmamasının nedeni olabilir.

Çocuğun korktuğunda ilk sığınacağı kişiye göre Bağlanma Ölçeğine ilişkin ortalama, standart sapma ve t testi sonuçları Tablo 25’te verilmiştir.

Tablo 25. Çocuğun Korktuğunda İlk Sığınacağı Kişiye Göre Bağlanma Ölçeğine İlişkin Ortalama, Standart Sapma ve t Testi Sonuçları

		n	$\bar{X}$	ss	t	sd	p
Toplam	Anne	72	3,5094	,78066	-1,830	76	,071
Bağlanma	Baba	6	4,1111	,66388			

Tablo 25 incelendiğinde çocukların korktuklarında ilk sığındığı kişiye göre toplam bağlanma ölçeğinden aldıkları puanları arasında anlamlı bir farklılık ($t_{(76)}=-1,830; p>.05$) olmadığı bulunmuştur. Yani çocukların korktuklarında ilk sığındıkları kişi ile bağlanma düzeyi arasında anlamlı düzeyde bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

Çocukların korktuklarında sığınacakları kişiye göre güvenli veya güvensiz bağlanmalarının değişmemesi, %92,3 gibi büyük bir çoğunluğunun korkulu bir durumda anneye sığınmayı tercih etmeleriyle açıklanabilir. Çocukların hangi bağlanma stiline sahip olurlarsa olsunlar, bağlanma figürü olarak anneyi belirledikleri, çoğunlukla güvenli üs ve güvenli sığınak olarak anneyi kullandıkları ortaya çıkmaktadır. Çocukların geliştirdikleri güvenli veya güvensiz bağlanma ile korkulu bir zamanda sığınmayı tercih ettikleri kişi arasında bir ilişki bulunamaması bu durumla açıklanabilir.

Annenin sıkıntılı olduğu durumlarda zamanlarda çocuğunun anneye yaklaşma durumuna göre Bağlanma Ölçeğine ilişkin varyans analizi sonuçları Tablo 26 de verilmiştir.

Tablo 26. Annenin Sıkıntılı Olduğu Durumlarda Çocuğunun Anneye Yaklaşma Durumuna Göre Bağlanma Ölçeğine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

		Kareleri Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Toplam Bağlanma	Gruplar arası	2,550	3	,850	1,407	,247
	Gruplar içi	44,685	74	,604		
	Toplam	47,235	77			

Tablo 26 incelendiğinde annenin sıkıntılı olduğu zamanlarda, çocuğun anneye yaklaşma durumu ve çocukların toplam bağlanma ölçeği puanları ($F_{(3-74)}=1,407;p>.05$) arasında anlamlı düzeyde bir farklılık olmadığı bulunmuştur. Bu bulgulara göre; annelerin sıkıntılı olduğu zamanlarda çocuklarının onlara yaklaşma durumları ile bağlanma düzeyi arasında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

Babanın Sıkıntılı Olduğu Durumlarda Çocuğunun Babaya yaklaşma durumuna göre Bağlanma Ölçeğine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları Tablo 27 de verilmiştir.

Tablo 27. Babanın Sıkıntılı Olduğu Durumlarda Çocuğunun Babaya Yaklaşma Durumuna Göre Bağlanma Ölçeğine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

		Kareleri Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Toplam Bağlanma	Gruplar arası	3,891	3	1,297	2,375	,077
	Gruplar içi	38,781	74	,546		
	Toplam	42,672	77			

Tablo 27 incelendiğinde babalarının sıkıntılı olduğu zamanlarda çocuğun babaya yaklaşma durumu ve çocukların toplam bağlanma ölçeği puanları ($F_{(3-74)}=2,375;p>.05$) arasında anlamlı düzeyde bir farklılık olmadığı bulunmuştur. Bu

bulgulara göre; babaların sıkıntılı olduğu zamanlarda çocuklarının onlara yaklaşma durumları ile bağlanma düzeyi arasında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

Babaların sıkıntılı olduğu zamanlarda çocukların babaya yaklaşma sıklığı ile çocukların bağlanma durumları arasındaki ilişki incelendiğinde ise annenin sıkıntılı olduğu zamanlarda çocuğun anneye yaklaşma sıklığında olduğu gibi anlamlı bir ilişki saptanmamıştır.

Çocukların anne ve babaya sıkıntılı oldukları zamanlarda yaklaşma durumu ile çocukların güvenli ve güvensiz bağlanması arasında bir ilişkinin bulunamaması, bağlanmanın ebeveynlerin değil çocukların sıkıntılı ve kaygılı oldukları durumlarda, bağlanma figürünü bağlanmanın temel işlevlerinden olan güvenli üs ve güvenli sığınak olarak kullanıp kullanmamasıyla ölçülen bir durum olmasıyla açıklanabilir.

BÖLÜM 6

SONUÇ ve ÖNERİLER

6.1. Sonuç

Bu araştırmada, normal gelişim gösteren okul öncesi dönem çocuklarının bağlanma durumları ve bağlanma durumlarını etkileyen değişkenlerin incelenmesi amaçlanmıştır. Çocukların ve ebeveynlerin demografik özellikleri ve ilişki nitelikleriyle ilgili değişkenlerin çocukların bağlanma durumları üzerinde etkisi araştırılmıştır. Bu değişkenler arasında; çocukla ilgili değişkenler, çocuğun cinsiyeti, doğum sırası, kardeş sayısı, sahip olduğu aile tipi, yaşadığı ailenin sosyo-ekonomik düzeyi, 0-1 yaşta bakımını üstlenen kişi, okul öncesi eğitime başlama yaşı, ebeveynlerle ilgili değişkenler; ebeveynlerin öğrenim durumları, annenin doğum sonrası çalışma durumu, ilişki biçimiyle ilgili değişkenler; çocuğun korkulu bir durumda anne veya babaya yönelim tercihi, anne ve babanın çocukla ilişki biçimi, anne ve babanın sıkıntılı olduğu durumlarda çocuğun onlara yaklaşma sıklığıdır. Çocukların bağlanma durumlarının bu değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığı sorusunu cevap aranmıştır. Bu amaçla çocukların bağlanma düzeylerini ölçen "Tamamlanmamış Oyuncak Bebek Ailesi Hikayeleri Ölçeği" ve çocuklarla ebeveynlerin demografik özelliklerini ile ilişki biçimlerine ait soruların yer aldığı "Demografik Bilgi Formu" uygulanmıştır. Elde edilecek bulguların okul öncesi eğitim ve çocuk gelişimi alanlarına katkı sağlayacağı, bağlanma konusunda ailelere ve eğitimcilere faydalı olacağı, sonraki süreçte yapılacak araştırmalara ve uygulayıcılara yol gösterici olacağı düşünülmüştür.

Araştırmaya dahil edilen çocukların ve anne-babalara ait demografik bilgiler ile çocuklarla anne-babaları arasındaki ilişkiye ait özelliklerin dağılımı Tablo 3 ve Tablo 8 arasında verilmiştir. Ölçeğe ait dağılımlara ilişkin bulgular Tablo 9 ve Tablo

10' da yer almaktadır. Ölçeğe ait sonuçlarla demografik formdaki değişkenler arasındaki ilişkiye ait bulgular Tablo 11 ile Tablo 27 arasında sunulmuştur.

Araştırmaya katılan çocukların yaş değişkenine göre dağılımlarına bakıldığında; çocukların %29.5'inin 60-65 ay, %37.2'sinin 67-71 ay, %33.3'ünün 72-77 ay arası yaş grubunda yer aldıkları saptanmıştır. Çocukların %37,2'sinin kız, %62,8'inin erkek olduğu, çocukların %61,5'inin ilk çocuk, %10,3'ünün ortanca çocuk veya ortanca çocuklardan biri, %28,2'sinin ise son çocuk olduğu ayrıca kardeş sayısı bakımından %32,1'inin tek çocuk, %68,0'ının iki ve dört arası kardeşe sahip olduğu belirlenmiştir. Sonuçta çocukların çoğunlukla (%61,5) ilk çocuk ve %68.0 ile 2-4 arasında kardeşe sahip oldukları tespit edilmiştir. Çocukların aile tiplerinin %82,1'inin çekirdek aile ve %17,9'unun ise geniş aile olduğu belirlenmiştir. Ailelerinin sosyo-ekonomik düzeylerini %16,7'sinin yüksek, %75,6'sının orta ve %7,7'sinin de kötü olarak tanımlandığı tespit edilmiştir. Çocukların eğitim kurumuna başlama yaşına göre dağılımları incelendiğinde; çocukların 25 aydan önce herhangi bir eğitim kurumuna devam etmediği, %11,6'sının 25-36 ay ve %88,5'inin ise 36 ay ve üzerinde yaşta herhangi bir eğitim kurumuna başladığı belirlenmiştir. Çocukların 0-1 yaş arasında bakımın üstlenen kişilere göre dağılıma bakıldığında ise, %73,1'inin 0-1 yaş aralığında iken bakımını annenin üstlendiği, %26.9'unun 0-1 yaş aralığında iken bakımını annenin üstlenmediği belirlenmiştir. Bu bakımın %17.9'unun büyük annesi tarafından ve %9,0'ının ise bir bakıcı tarafından verildiği saptanmıştır.

Annelerinin öğrenim durumlarının dağılımı incelendiğinde %29,5'inin okuryazar/ilköğretim, %23,1'inin lise, %11,5'inin yüksekokul, %32,1'i üniversite ve %3,8'inin de lisans üstü mezunu olduğu belirlenmiştir. Çocukların babalarının öğrenim durumlarının dağılımı incelendiğinde babalarının ise %20,6'sının okuryazar/ilköğretim, %39,7'sinin lise, %9,0'ının yüksekokul, %26,9'unun üniversite ve %3,8'inin de lisans üstü mezunu olduğu saptanmıştır. Çocukların annelerinin doğum sonrasında %53,8'inin çalıştığı %46,2'sinin ise çalışmadığı saptanmıştır.

Çocukların ebeveynleriyle olan ilişkilerin niteliğiyle ilgili değişkenlerin dağılımı incelendiğinde, annelerin çocukları ile bedensel temaslarının %44,9'unun az, %6,4'ünün normal, %17,9'unun sıklıkla ve %30,8'inin ise çok az olduğunu belirttikleri saptanmıştır. Ayrıca babaların çocukları ile fiziksel temasının %39,7'sinin az, %9,0'unun normal, %21,8'inin sıklıkla ve %29,5'inin çok sık olduğunu belirttikleri ortaya konulmuştur. Anne ve babanın çocuğuyla ilişki biçimine, çocuğun korktuğunda ilk sığınacağı kişiye göre dağılımına bakıldığında, annelerin çocukları ile ilişki biçimlerinin %3.8'nin çoğunlukla negatif, %6.4'ünün bazen negatif, %39.7'sinin pozitif ve %50.0'mının ise çoğunlukla pozitif olduğunu, babalarının ise %7.7'sinin çoğunlukla negatif, %14.1'inin bazen negatif, %35.9'unun pozitif ve %42.3'ünün ise çoğunlukla pozitif olduğunu belirttikleri belirlenmiştir. Ayrıca çocukların %92.3' ünün korktuğunda ilk annelerine, %7.7'sinin ise babalarına sığındığını ifade etmişlerdir. Annenin ve babanın sıkıntılı olduğu durumlarda çocuğunun anneye yaklaşma durumuna göre incelendiğinde annelerin sıkıntılı olduğu durumlarda çocukların %5,1'inin anneye hiç yaklaşmadığını, %78,2'sinin yaklaştığını %2,6'sının nadiren, %14,1'inin bazen yaklaştığını belirtmişlerdir. Babaların sıkıntılı olduğu durumlarda ise çocukların %11,5'inin hiç yaklaşmadığı, %64,1'nin yaklaştığını, %7,7'sinin nadiren ve %16,7'sinin bazen yaklaştığını belirtmişlerdir.

Bağlanma ölçeğine ilişkin ortalama, standart sapma, en düşük ve en yüksek puanlara bakıldığında, 60-77 aylık çocukların bağlanma durumlarının belirlenmesi amacıyla Tamamlanmamış Oyuncak Bebek Ailesi Hikayeleri Ölçeğinden (TOBAH) elde edilen Toplam Bağlanma puanı 21.38 olarak tespit edilmiştir.

Araştırmaya katılan çocukların bağlanma durumlarının dağılımı incelendiğinde; kaçınma bağlanması gözlenen çocukların % 53.8 ile en büyük grup olduğu tespit edilmiştir. Bunun yanında güvenli bağlananlar % 30.8 ve negatif bağlananlar % 15.4 olarak belirlenmiştir. Güvenli, kaçınma ve negatif bağlanma oranlarına bakıldığında çocukların % 69.2'sinin güvensiz, % 30.8'inin ise güvenli olduğu saptanmıştır.

Araştırmaya katılan çocukların cinsiyetlerine göre toplam bağlanma ölçeği puanları karşılaştırıldığında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir ($t(76)=3,579;p<.05$). Bu bulguya göre 60-77 ay kız çocuklarının toplam bağlanma düzeylerinin ((Kız)=3,9483) erkeklerin toplam bağlanma düzeyine ((Erkek)=3,3367) göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Çocukların doğum sırasına göre Bağlanma Ölçeğine ilişkin varyans analizi sonuçları incelendiğinde çocukların doğum sırasına göre toplam bağlanma ölçeği puanlarında ($F(2-75)=,290;p>.05$) anlamlı düzeyde bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

Çocukların kardeş sayısına göre Bağlanma Ölçeğine ilişkin varyans analizi sonuçları incelendiğinde çocukların kardeş sayısına göre toplam bağlanma puanları karşılaştırıldığında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı saptanmıştır ($t(76)=,011;p>0.05$).

Çocukların aile tiplerine göre Bağlanma Ölçeğine ilişkin ortalama, standart sapma ve t testi sonuçları incelendiğinde, çocukların aile tiplerine göre toplam bağlanma ölçeğinden aldıkları puanları arasında anlamlı bir farklılık ($t(76)=,211;p>.05$) olmadığı tespit edilmiştir.

Çocukların ailelerinin sosyo-ekonomik düzeylerine göre Bağlanma Ölçeğine ilişkin varyans analizi sonuçları incelendiğinde, çocukların ailelerinin sosyo-ekonomik düzeylerine göre toplam bağlanma ölçeği puanlarında ($F(2-75)=1,417;p>.05$) anlamlı düzeyde bir farklılık olmadığı saptanmıştır. Yani çocukların ailelerinin sosyo-ekonomik düzeylerine göre bağlanma durumları değişmemektedir.

Annelerin öğrenim durumlarına göre Bağlanma Ölçeğine ilişkin varyans analizi sonuçları incelendiğinde çocukların annelerinin öğrenim durumlarına göre toplam bağlanma ölçeği puanlarında

($F(4-73)=,277;p>.05$) anlamlı düzeyde bir farklılık olmadığı bulunmuştur.

Babanın öğrenim durumlarına göre Bağlanma Ölçeğine ilişkin varyans analizi sonuçları incelendiğinde çocukların babalarının öğrenim durumlarına göre toplam bağlanma ölçeği puanlarında ($F(4-73)=,216;p>.05$) anlamlı düzeyde bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

Annelerin doğum sonrasında çalışıp çalışmama durumlarına göre Bağlanma Ölçeğine ilişkin ortalama, standart sapma ve t testi sonuçları incelendiğinde çocukların annelerinin doğum sonrasında çalışıp çalışmama durumlarına göre toplam bağlanma ölçeğinden aldıkları puanları arasında anlamlı bir farklılık ($t(76)=-,296;p>.05$) olmadığı tespit edilmiştir.

Çocukların 0-1 yaş dönemindeyken çocuğun bakımını üstlenen kişilere göre Bağlanma Ölçeğine ilişkin varyans analizi sonuçları incelendiğinde çocukların 0-1 (0-12 aylık) yaş dönemindeyken çocuğun bakımını üstlenen kişilere göre toplam bağlanma ölçeği puanlarında ($F(2-75)=,069;p>.05$) anlamlı düzeyde bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Bu bulgu ile 60-77 aylık çocukların 0-1 (0-12 aylık) yaş dönemindeyken bakımını üstlenen kişilere göre bağlanma düzeylerinde anlamlı bir farklılaşma olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Çocukların eğitim kurumuna başlama yaşına göre Bağlanma Ölçeğine ilişkin varyans analizi sonuçları incelendiğinde çocukların eğitim kurumuna başlama yaşına göre toplam bağlanma ölçeğinden aldıkları puanları arasında anlamlı bir farklılık ($t(76)=,368;p>.05$) olmadığı bulunmuştur.

Çocuğun anneye fiziksel yakınlık (bedensel temas) derecesine göre Bağlanma Ölçeğine ilişkin varyans analizi sonuçları incelendiğinde annelerin çocukları ile fiziksel yakınlık (bedensel temas) derecesine göre toplam bağlanma ölçeği puanlarında ($F(3-74)=,911;p>.05$) anlamlı düzeyde bir farklılık olmadığı saptanmıştır.

Babaların çocukları ile fiziksel yakınlık (bedensel teması) derecesine göre Bağlanma Ölçeğine ilişkin varyans analizi sonuçları incelendiğinde babaların

çocukları ile fiziksel yakınlık (bedensel temas) derecesine göre toplam bağlanma ölçeği puanlarında ($F(3-74)=,646;p>.05$) anlamlı düzeyde bir farklılık olmadığı saptanmıştır.

Annenin çocuğuyla ilişki biçimine göre Bağlanma Ölçeğine ilişkin varyans analizi sonuçları incelendiğinde annelerin çocuklarıyla ilişki biçimlerine göre toplam bağlanma ölçeği puanlarında ($F(3-74)=,466;p>.05$) anlamlı düzeyde bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

Babaların çocuklarıyla ilişki biçimine göre Bağlanma Ölçeğine ilişkin varyans analizi sonuçları incelendiğinde babaların çocuklarıyla ilişki biçimlerine göre toplam bağlanma ölçeği puanlarında ($F(3-74)=,129;p>.05$) anlamlı düzeyde bir farklılık olmadığı saptanmıştır.

Çocuğun korktuğunda ilk sığınacağı kişiye göre Bağlanma Ölçeğine ilişkin ortalama, standart sapma ve t testi sonuçları incelendiğinde çocukların korktuklarında ilk sığındığı kişiye göre toplam bağlanma ölçeğinden aldıkları puanları arasında anlamlı bir farklılık ($t(76)=-1,830;p>.05$) olmadığı bulunmuştur.

Annenin sıkıntılı olduğu durumlarda zamanlarda çocuğunun anneye yaklaşma durumuna göre Bağlanma Ölçeğine ilişkin varyans analizi sonuçları incelendiğinde çocukların annelerinin sıkıntılı olduğu zamanlarda çocuğun anneye yaklaşma durumuna göre toplam bağlanma ölçeği puanlarında ($F(3-74)=1,407;p>.05$) anlamlı düzeyde bir farklılık olmadığı bulunmuştur.

Babanın Sıkıntılı Olduğu Durumlarda Çocuğunun Babaya yaklaşma durumuna göre Bağlanma Ölçeğine İlişkin Varyans Analizi Sonuçları incelendiğinde çocukların babalarının sıkıntılı olduğu zamanlarda çocuğun babaya yaklaşma durumuna göre toplam bağlanma ölçeği puanlarında ($F(3-74)=2,375;p>.05$) anlamlı düzeyde bir farklılık olmadığı bulunmuştur.

6.2. Öneriler

Elde edilen sonuçlar doğrultusunda ailelere şunlar önerilebilir;

Bağlanmanın ilk yıllarda oluşan, yaşam boyu devam eden ve insanların hayatını çok yönlü etkileyen bir süreç olduğu göz önüne alınırsa ebeveynlere düşen sorumlulukların önemi de ortaya çıkmaktadır.

Bağlanmanın kurulmasında ve gelişmesinde en önemli sorumluluk anneye aittir. Annenin doğumdan itibaren, bebeğin sağlıklı bir bağlanma geliştirebilmesi için ihtiyaçlarına zamanında cevap vermesi gerekmektedir. Bu ihtiyaçları karşılarken bebeğe gösterdiği duyarlılık, sevgiyi sınırsız ve koşulsuz olarak vermesi, sevgiyle dokunması bağlanmanın niteliğini olumlu yönde etkileyecektir.

Anneye olduğu kadar babaya da bu konuda sorumluluklar düşmektedir. Bütün çocukların özellikle duygusal gelişiminde babanın önemli bir rolü bulunmaktadır. Çocuklar bakım verene (çoğunlukla anne) bağlanma eğiliminde olsa da babanın bu ilişkinin kurulmasındaki yeri göz ardı edilemez. Babalarında bebeklerine sevgiyle yaklaşması, ihtiyaçlarına karşı duyalı olmaları, sıklıkla fiziksel temas kurmaları bağlanmanın gelişimini olumlu yönde etkileyecektir. Ayrıca bebek bakımı konusunda anneye verdikleri destek, anneyi ruhsal açıdan rahatlatarak, annelerin bebekleriyle olan ilişkilerini olumlu yönde etkileyecektir.

Aile içindeki pozitif ilişkilerinde bebeğin bağlanmasının da önemli bir yeri vardır. Ebeveynler arasındaki uyum ve yakınlık, aile içindeki sevgi ortamı, olumsuz ilişkilerin bebeğe yansıtılmaması bebeğin ruhsal ve duygusal gelişimine katkı sağlayacaktır. Ruhsal ve duygusal açıdan sağlıklı olan çocuk, bağlanma ilişkisini de sağlıklı biçimde kuracaktır.

Değişen yaşam koşulları sonucunda anneler çalışma hayatında daha yoğun yer almaya başlamışlardır. Bu durum çocuklarıyla geçirdikleri zamanın kısıtlanmasına neden olmaktadır. Çocuklar için fiziksel ihtiyaçlarının karşılanması

kadar, annenin yakınlık ve ilgisine dayalı ruhsal ihtiyaçlarının karşılanması da önemli olduğu göz önüne alınmalıdır. Bu durumda annelerin evde oldukları zamanlarda çocuklarıyla nitelikli zaman geçirmesi gerekmektedir. Bu da çocukların oyunlarına ve çocuğun hoşlandığı etkinliklere, karşılıklı etkileşim kurabildikleri aktivitelere katılarak birlikte keyifli zaman geçirmeleriyle mümkün olacaktır.

Sadece annenin değil babanın da çocukla geçirdiği nitelikli zaman, bağlanma ilişkisini olumlu yönde etkileyecektir. Çocuğun anneyle olduğu gibi baba ile de yakın ve sıcak ilişki kurmaya ihtiyacı vardır. Babalarında çocuklarının oyunlarına ve aktivitelerine katılarak çocuklarıyla nitelikli zaman geçirmeleri çocuğu ruhsal ve duygusal açıdan rahatlatacaktır. Özellikle annelerin çocukla ilgilenemedikleri zamanlarda bu görev babalara düşmektedir.

Ebeveynlerin bağlanma konusunda geç bilinçlenmeleri ve zamanında çocuklarıyla bu ilişkiyi olumlu biçimde kuramamaları çocukları negatif yönde etkilese de, çocukların ebeveynlerinin ilgi ve sevgisine her yaşta ihtiyacı olduğu bilinmelidir. Hangi gelişim döneminde olursa olsun çocuğa gösterilecek yakınlık, duyarlılık ve sevgi onu olumlu yönde etkileyecektir.

Elde edilen sonuçlar doğrultusunda öğretmenlere şunlar önerilebilir;

Okul öncesi dönemde çocuklar okula başlamalarından itibaren yakınlık kuracakları ve güvenecekleri bir yetişkine ihtiyaç duyarlar. Bu yetişkin öğretmenlerdir. Bu dönemdeki çocukların öğretmenleriyle bağlanma geliştirdikleri bilinmektedir. Okul öncesi öğretmenlerin çocukların ihtiyaçlarına duyarlı olması, yakın davranması, sevgiyi hissettirebilmesi çocukların diğer akranlarıyla olumlu sosyal ilişkiler geliştirmesini ve okula karşı olumlu bir tutum geliştirmesine sağlayacaktır.

Eğitimin çok yönlü bir süreç olduğu göz önüne alınırsa, öğretmenlerin bir görevinin de ebeveynleri çocuk gelişimi hakkında bilgilendirmek olduğu ortaya çıkmaktadır. Ebeveynlerin bağlanma konusunda eğitimciler tarafından bilgilendirmesi konunun önemini ortaya çıkmasına katkı sağlayacaktır.

Elde edilen sonuçlar doğrultusunda araştırmacılara şunlar önerilebilir;

Ülkemizde okul öncesi dönemde bağlanmayla ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında kullanılan ölçek sayısının oldukça sınırlı olduğu ve uyarlama yoluyla ülkemizde kullanıldığı görülmektedir. Ülkemizdeki araştırmacılar tarafından yeni bağlanma ölçeklerinin geliştirilmesi alana katkı sağlayacaktır.

Bundan sonraki araştırmalarda yaş aralığı genişletilerek farklı yaş gruplarındaki çocuklarda da bağlanma incelenebilir. Örneklem grubu genişletildiği ve farklı yöntemlerin kullanıldığı çalışmalarda daha farklı sonuçlara ulaşılabilir. Bağlanmayla ilgili çalışmaların genellikle okul ortamında gerçekleştirildiği görülmektedir. Bu durumun aksine okul öncesi eğitime devam etmeyen çocuklarda bağlanma araştırmalarına dahil edilebilir.

Bağlanmanın çok yönlü bir süreç olduğu düşünülürse, farklı durumlarla da ilişkisi incelenebilir. Bağlanmayı değişik yönlerde incelemek konunun aydınlatılmasında yararlı olacaktır.

Bağlanmanın yaşam boyu devam bir durum olduğu ve insan ilişkilerinin yaşamın her döneminde etkilediği bilinmektedir. Ülkemizde bağlanmayla ilgili boylamsal çalışmalar literatürde oldukça sınırlıdır. Çocukluk döneminden bağlanma stilinin belirlenerek başlanacak çalışmalarda, okul döneminde akran ilişkileri, çocuğun okula uyumu, akademik başarısı, ergenlik ve yetişkinlik döneminde duygusal ilişkilerdeki tutumlarına kadar uzanan araştırmalar yapılabilir.

Araştırmalarda bağlanma figürünün genellikle anne olarak ele alındığı görülmektedir. Anne yokluğu veya yoksunluğunda bağlanma figürünün yerini bakıcı, büyükanne gibi yetişkinler alabilmektedir. Çocukların diğer bağlanma figürleriyle geliştirdikleri bağlanma ilişkisi de incelenebilir. Baba ile bağlanmayı inceleyen araştırmaların sayısı oldukça azdır, araştırmalarda babayla veya anne ve babayla olan bağlanma ilişkisi ayrı olarak ele alınabilir. Okul öncesi dönemde öğretmene bağlanma konusu da literatürde yok denecek kadar az olan fakat çocuk için önemli olan ve araştırılması gereken bir diğer konudur.

Bağlanma konusu doğrudan okul öncesi dönemle ilgili olmasına rağmen "Okul Öncesi Bilim ve Anabilim Dalında" konuyla ilgili tezlere rastlanmamaktadır. "Okul Öncesi Bilim ve Anabilim Dalında" yapılan yüksek lisans ve doktora çalışmalarında bağlanma konusunun ele alınması alana katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Achenbach, T. M., & Edelbrock, C. S. (1983), *Manual for the Child Behavior Checklist and Revised Child Behavior Profile*, Burlington, VT: University of Vermont, Department of Psychiatry.
- Ahnert, L., Pinquart, M., & Lamb, M. E. (2006), "Security of Children's Relationships With Nonparental Care Providers. A Meta-Analysis", *Child Development*, 77(3), 664–679.
- Ainsworth, M. D. S. (1963), "The Development of Infant-Mother Interaction Among the Ganda", B. M. Foss (Ed.), *Determinants of Infant Behavior II*, (67-104), London: Methuen.
- Ainsworth, M. D. S. (1967), *"Infancy in Uganda: Infant Care and The Growth of Love Baltimore"*, Johns Hopkins University Press.
http://www.psychology.sunysb.edu/attachemnt/pdf/mda_ugan_ch_20.pdf.
 (Erişim Tarihi:10.09.2015).
- Ainsworth, M. D. S. (1969), "Object Relations, Dependency and Attachment: a Theoretical Review of the Infant-Mother Relationship", *Child Development*, 40 (4), 969-1025.
- Ainsworth, M. D. S. (1979), "Infant-Mother Attachment", *American Psychologist*, 34, 125-129.
- Ainsworth, M. D. S. (1983), "Mary D. Salter Ainsworth", A. N. O'Connell & N. F. Russo (Ed.), *Models of Achievement: Reflections of Prominent Women in Psychology*, (201-219), New York: Columbia University Press.
- Ainsworth, M. D. S. (1989), "Attachments Beyond Infancy", *American Psychologist*, 44(4), 709-716.
- Ainsworth, M. D. S. (1991), "Attachment and Other Affectional Bonds Across the Life Cycle", C. M. Parkes, J. Stevenson-Hinde, & P. Marris (Ed.) *Attachment Across the Life Cycle*, New York: Routledge, 33-51.
- Ainsworth, M. D. S., Bell, S. M., & Stayton, D. (1971), "Individual differences in Strange Situation Behavior of One-Year-Olds", In H. R. Schaffer (Ed.), (17-57), *The origins of Human social Relations* London: Academic Press.
- Ainsworth, M. D. S., Bell, S. M., & Stayton, D. (1972), "Individual Differences in the Development of Some Attachment Behaviors", *Merrill-Palmer Quarterly of Behavior and Development*, 18 (2), 123-143.

- Ainsworth, M. D. S., Bell, S. M., & Stayton, D. J. (1974), "Infant–Mother Attachment and Social Development: Socialisation as a Product of Reciprocal Responsiveness to Signal", M. P. M. Richards (Ed.), *The Introduction of the Child into a Social World*,(99-135), London: Cambridge University Press.
- Ainsworth, M.D.S.,Blehar, M.C., Waters, E., & Wall, S. (1978), "*Patterns of Attachment: A Psychological Study of The Strange Situation*", Psychology: New York.
- Ainsworth,M.D.S., &Bowlby, J.,(1991), "An EthologicalApproachtoPersonality Development", *AmericanPsychologist*, 46 (4), 333-341.
- Akdağ,S.T., (2011), *Ergenlerin Bağlanma Stilleri ile Ebeveynlerinin Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişki*, Akdeniz Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı Hastalıkları Anabilim Dalı Uzmanlık Tezi, Antalya, s.38.
- Akgün, E., Mellier, D., (2014), "Okul Öncesi Dönem Çocukların Öykülerinin Bağlanma Kuramına göre Niteliksel Değerlendirmesi", *Psikoloji Çalışmaları Dergisi*, 34-1, 23-43.
- Allen,J.P., Miga,E.M.,(2010), "Attachment in Adolescence: A Move to The Level of Emotion Regulation", *Journal of Social and Personal Relationships*, 27(2), 181–190.
- Aracı,I.F., (2007), *Attachment and Reflective Functioning*,Boğaziçi Üniversitesi, Psikoloji Anabilim Dalı/Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, s.52.
- Arend,R.,Gove F. J., Sroufe, L. A., (1979), "Continuity of Individual Adaptation from Infancy to Kindergarten: A Predictive Study of Ego-Resiliency and Curiosity in Preschoolers", *Child Development*, 50(4), 950-959.
- Ataman,A.(2009), *Gelişim ve Öğrenme*, Ataman,A. (ed.), (4. Basım), (13-14), Gündüz Eğitim ve Yayıncılık: Ankara.
- Bakermans-Kranenburg,M.J., & Van IJzendoorn, M. H., (2007), "Research Review: Genetic Vulnerability or Differential Susceptibility in Child Development: The Case of Attachment", *Journal of Child Psychology and Psychiatry* , 48(12), 1160–1173.
- Barglow, P.,Vaughn, B.,&Molitor, N., (1987), "Effects of Maternal Absence Due to Employment on The Quality of Infant-Mother Attachment in a Low-Risk Sample", *Child Development*, 58(4), 945-954.

- Bartholomew, K., & Horowitz, L. M., (1991), "Attachment Styles Among Young Adults: A Test of a Four-Category Model", *Journal of Personality and Social Psychology*, 61 (2), 226-244.
- Barnas, M. V., & Cummings, E. M., (1994), "Caregiver Stability and Toddlers' Attachment-Related Behavior Towards Caregivers in Day Care", *Infant Behavior Development*, 17(2), 141 – 147.
- Barnett, D., & Vondra, J. I., (1999) "Atypical Patterns of Early Attachment: Theory, Research, and Current Directions", *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 64 (3), 1-24.
- Barone, L., & Lionetti, F., (2011), "Attachment and Emotional Understanding : A Study on Late-Adopted Pre-Schoolers and Their Parents", *Child: Care, Health and Development*, 38(5), 690-696.
- Bates, J. E., Maslin, C. A., & Frankel, K. A., (1985), "Attachment Security, Mother-Child Interaction, and Temperament as Predictors of Behavior-Problem Ratings at Age Three Years", *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 50 (1-2), 167-193.
- Batum, P., & Yağmurlu, B., (2007), "What Counts in Externalizing Behaviors? The Contributions of Emotion and Behavior Regulation", *Current Psychology*, 25(4), 272-294. doi: 10.1007/BF02915236.
- Bell, S. M., (1970), "The Development of the Concept of the Object as Related to Infant-Mother Attachment", *Child Development*, 41 (2), 291-311.
- Bell, S. M., & Ainsworth, M. D. S., (1972), "Infant Crying and Maternal Responsiveness" *Child Development*, 43 (4), 1171-1190.
- Belsky, J., (1999), "Quantity of Nonmaternal Care and Boys' Problem Behavior/Adjustment at Ages 3 and 5: Exploring the Mediating Role of Parenting", *Psychiatry*, 62 (1), 1-20.
- Belsky, J., & Rovine, M., (1987), "Temperament and Attachment Security in the Strange Situation: An Empirical Rapprochement", *Society for Research in Child Development*, 58 (3), 787-795.
- Belsky, J., Ravine, M., & Taylor, D. G., (1984), "The Pennsylvania Infant and Family Development Project, III: The origins of Individual Differences in Infant-Mother Attachment: Maternal and Infant Contributions", *Child Development*, 55(3), 718-728.

- Berk,E.L.,(2013), *Bebekler ve Çocuklar: Doğum Öncesinden Orta Çocukluğa*, Erdoğan,I.N., (Çev. Ed.),(Basım 7), (164-266-278),Nobel Akademik: Ankara.
- Birgi,F., (2010), *Üniversite Öğrencilerinde Kimlik ve Bağlanma*, Adnan Menderes Üniversitesi/Sağlık Bilimleri Enstitüsü/Psikiyatri Anabilim Dalı/ Yüksek Lisans Tezi, Aydın.
- Birns, B., (1999), “Attachment Theory Revisited: Challenging Conceptual and Methodological Sacred Cows”, *Feminism and Psychology*, 9 (1): 10-21. doi: 10.1177/0959353599009001002.
- Blehar, M. C., Lieberman, A. F., & Ainsworth, M. D. S., (1977), “Early Face-to-Face Interaction and Its Relation to Later Infant-Mother Attachment”, *Child Development*, 48(1), 182-194.
- Bowlby,J.,(1949), “The Study and Reduction of Group Tensions in the *Family*” *Human Relations*, 2 (2) 123-128.
- Bowlby,J., (1952), “*Maternal Care and Mental Health*”, 2, (11-30), World Health Organization: Geneva.
- Bowlby,J., (1960), “Grief and Mourning in Infancy and Early Childhood”, *Psychoanalytic Study of the Child*, 15: 9-52. <http://icpla.edu/wp-content/uploads/2012/10/Bowlby-J.-Grief-and-Mourning-in-Infancy-and-Early-Childhood-vol.15-p.9-52.pdf>.
- Bowlby,J.,(1969), “*Attachment and Loss*”, Volume I, Basic Books, New York.
- Bowlby, J., (1973), “Separation Anxiety and Anger, Attachmentand Loss”, *The Tavistock Institute of Human Relations*, Volume II, United States of America.
- Bowlby, J., (1977), “The Making and Breaking of Affectional Bonds”, I: Aetiology and Psychopathology in the Light of Attachment Theory, II: Someprinciples of Psychotherapy, *British Journal of Psychiatry*, 130, 201-210 / 421-431.
- Bowlby,J.,(1980), “*AttachmentandLoss, LossSadnessandDepression*”, Volume III, A Member of the Perseus Books Group, New York.
- Bowlby, J., (1982), “Attachment and Loss: Sadness and Depression”, *Marriage and Family*, 44 (1), 248-250. doi: 10.2307/351282.
- Bowlby, J., (1987), “Defensive Processes in the Llight of Attachment Theory”, ID. P. Schwartz, J. L. Sacksteder and Y. Akabane (Ed.), *Attachment and the Therapeutic Process*, New York: International Universities Press.

- Bowlby,J., (1988), A Secure Base:Parent-Child Attachment and Healthy Human Development,(118-125), A Member of the Perseus Books Group:United States of America.
- Bowlby,J., (2012),“*Bağlanma: Bağlanma ve Kaybetme*”, Soylu, V.T., (Çev.), Basım 1. (s.222-305), Pinhan: İstanbul.
- Bowlby, J., (2014), “*Güvenli Bir Dayanak: Ebeveyn-Çocuk Bağlanması ve Sağlıklı İnsan Gelişimi*”, Güneri, S. (Çev.), Basım 2, (s.20-48), Psikoterapi Enstitüsü Yayınları: İstanbul.
- Bradshaw, D. L., Goldsmith, H. H., & Campos, J. J. (1987), “Attachment, Temperament, and Social Referencing: Interrelationships Among Three Domains of Infant Affective Behavior”, *Infant Behavior and Development*, 10 (2) , 223–231.
- Braungart, J.,& Stifter, C. A., (1994), “Infants' Responses to Frustrating Situations: Continuity and Change in Reactivity and Regulation”, *Child Development*, 67 (4), 1767-1779.
- Brennan, K. A., Clark, C. L., & Shaver, P. R., (1998), “Self-Report Measurement of Adult Attachment”, J. A. Simpson ve W. S. Rholes, (Ed.), *Attachment Theory and Close Relationships* ,(46-76). New York: Guilford Press.
- Bretherton,I.,(1985), “Attachment Theory: Retrospect and Prospect”, *Society for Research in Child Development*,50 (1/2), 30-35.
- Bretherton,I.,(1990), “Comminacition Patterns, Internal Working Models, and the Intergenerational Transmission of Attachment Relationships”,*Infant Mental Journal*, 11(3), 237-249.
- Bretherton, I., (1992), “The Origins of Attachment Theory: John Bowlby and Mary Ainsworth”,*Developmental Psychology*, 28 (5), 759-775.
- Bretherton, I., (1997), “Bowlby’s Legacy to Developmental Psychology”, *Child Psychiatry and Human Development*, 28 (1), 33-43.
- Bretherton, I., (2003), “Mary Ainsworth: Insightful Observer and Courageous Theoretician”, G. A. Kimble and M. Wertheimer (Ed.), *Portraits of Pioneers in Psychology* 5, (1-10), Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Bretherton,I.,& Munholland,K.A., (1999), “Handbook of Attachment, Second Edition: Theory, Research, andClinical Applications”, Jude Cassidy and Phillip R. Shaver (Ed.), *Internal Working Models in Attachment Relationships* (102-122), New York: Guilford.

- Brown,G.L.,Mcbride,B.A.,Shin,N.,&Bost,K.K., (2007), “Parenting Predictors of Father-Child Attachment Security: Interactive Effects of Father Involvement and Fathering Quality”, *Fathering*, 5 (3), 197-219. doi: 10.3149/fth.0503.197.
- Bureau,F.J., Yurkowski, K., Schmiedel S.,& Martin,J., (2014), “Making Children Laugh: Parent-Child Dyadic Synchrony and Preschool Attachment”, *Infant Mental Health Journal*, 35(5), 482-494.
- Buunk,B.P.,(1997), “Personality, Birth Order and Attachment Styles as Related to Various Types of Jealousy”, *Personality and Individual Differences*,23 (6), 997-1006.
- Büyüksahin, A., (2006), *Yakın İlişkilerde Bağlanım: Yatırım Modelinin Bağlanma Stilleri ve Bazı İlişkisel Değişkenler Yönünden İncelenmesi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji / Sosyal Psikoloji/ Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara, s.86.
- Chase-Lansdale, P. L., & Owen, M. T., (1987), “Maternal Employment in a Family Context: Effects of Infant-Mother and Infant-Father Attachments”, *Child Development*, 58, 1505-1512.
- Calkins, S. D., (2007), “The Emergence of Self-Regulation: Biological and Behavioral Control Mechanisms Supporting Toddler Competencies”, C. A. Brownell & C. B. Kopp (Ed.), *Socioemotional Development in The Toddler Years: Transitions and transformations*,(261-284), New York, NY: Guilford.
- Calkins, S. D., & Fox, N. A., (2002), “Self-Regulatory Processes in Early Personality Development: Multilevel Approach to the Study of Childhood Social with Drawal and Aggression”, *Development and Psychopathology*, 14 (3), 477-498.
- Campos, J. J., Barrett, K. C., Lamb, M. E., Goldsmith, H. H., & Stenberg, C., (1983), “Socioemotional Development”, E. H. Mussen (Ed.), *Infancy and Developmental Psychobiology*, (793-915), NewYork: Wiley. <http://psycnet.apa.org/index.cfm?fa=buy.optionToBuy&id=1989-29112-001>(Erişim Tarihi: 18.08.2015).
- Campos, J. J., Bertenthal, B. I., & Kermoian, R., (1992), “Early Experience and Emotional Development: The emergence of Wariness of Heights”, *Psychological Science*, 3 (1), 61-64.
- Campos, J. J., Campos, R. G., & Barrett, K. C., (1989), “Emergent Themes in the Study of Emotional Development and Emotional Regulation”,*Development Psychology*, 25 (3), 394-402.

- Cassidy, J., (1988), "Child-Mother Attachment and the Self in Six-Year-Olds", *Child Development*, 59, 121-134.
- Cassidy, J., (1994), "Emotion Regulation: Influences of Attachment Relationships", *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 59 (2-3), 228-249.
- Cassidy, J., & Berlin, L. J., (1994), "The Insecure/Ambivalent Pattern of Attachment: Theory and Research", *Child Development*, 65 (4), 971-991.
- Cassidy, J., & Shaver, P., (1999), "The Nature of Child's Ties", *Handbook of attachment: Theory, Research, and Clinical Applications*, Shaver (Eds.), (3-20), Guilford: New York.
- Cebeci, T.S.C., (2009), *Tam ve Tek Ebeveyn Sahip Ailelerden Gelen 7-12 Yaşları Arasındaki Çocukların Bağlanma Stilleri ve Kaygı Durumları Arasındaki İlişki*, Maltepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü/ Psikoloji Anabilim Dalı/Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, s.89.
- Cicchetti, D., Ganiban, J., & Barnett, D., (1991), "Contributions From the Study of High Risk Populations to Understanding the Development of Emotion Regulation", J. Garber, & K. A. Dodge (Ed.), *The Development of Emotion Regulation and Dysregulation*, (15-48), New York: Cambridge University Press.
- Cicirelli, V. G., (1974), *Purdue Self Concept Scale For Children*, Office of Child Development, West Lafayette: Purdue University.
- Clark, A. L., & Affonso, D. D., (1976), "Mother-Child Relationships. Infant Behavior and Maternal Attachment: Two Sides to The Coin", *MCN, American Journal of Maternal Child Nursing*, 1 (2), 94-99.
- Clark, S. T., (1996), "Working Models of Attachment: Implications for Explanation, Emotion, and Behavior", *Journal of Personality and Social Psychology*, 71(4), 810-832.
- Cohn, A. D., (1990), "Child-Mother Attachment of Six-Year-Olds and Social Competence at School", *Society for Research in Child Development*, 61, 152-162.
- Cole-Detke, H., Kobak, R., (1996), "Attachment Processes in Eating Disorder and Depression", *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 64 (2), 282-290. doi: 10.1037/0022-006X.64.2.282.

- Condon, J.T., Corkindale, C. J., & Boyce, P., (2008), "Assessment of Postnatal Paternal-Infant Attachment: Development of a Questionnaire Instrument", *Journal of Reproductive and Infant Psychology*, 26(3), 195-210.
- Contratto, S., (2002), "A Feminist Critique of Attachment Theory and Evolutionary Psychology", M. Ballou, and L.S. Brown (Ed.), *Rethinking Mental Health and Disorder: Feminist Perspectives*,(29-47),New York: The Guilford Press.
- Cooper, M. L., Shaver, P. R., & Collins, N. L., (1998), "Attachment Styles, Emotion Regulation, and Adjustment in Adolescence", *Journal of Personality and Social Psychology*, 74 (5), 1380-1397.
- Corcoran, P. E., (2013), "The Influence of Gender and Birth Order on Adult Sibling Attachment Relationships", M.A., *Massachusetts School of Professional Psychology*, State University of New York, s.65.
- Crockenberg, B.S., (1986), "Are Temperamental Differences in Babies Associated With Predictable Differences in Caregiving?", *New Directions for Child and Adolescent Development*, No. 31, 53- 73.
- Cüceloğlu,D., (2014),*İnsan ve Davranış: Psikolojide Temel Kavramlar*, 29. Basım, 254 s. Remzi Kitapevi: İstanbul.
- Çorapçı, F., Aksan, N., Arslan, D.Y., &Yağmurlu B., (2010), "Emotional, Behavioral and Social Adjustment Screening at School Entry: Social Competence and Behavior Evaluation 30 Scale", *Turk Journal Child Adolesc Ment Health*, 17 (2), 63-74.
- Davila,J., Burge, D., &Hammen,C., (1997), "Why Does Attachment Style Change?", *Journal of Personality and Social Psycholog*, 73(4), 50-62.
- Davis, R.A., (2001), "A Cognitive-behavioral Model of Pathological Internet Use", *Computers in Human Behavior*, 17 (2001), 187 - 195.
- Dawson, G., Panagiotides, H., Klinger, L. G., & Spieker, S., (1997), "Infants of Depressed and Nondepressed Mothers Exhibit Differences in Frontal Brain Electrical Activity During the Expression of Negative Emotions", *Developmental Psychology*, 33 (4), 650–656.
- De Haas,M.A., Bakermans-Kranenburg, M. J., Van Ijzendoor,M.H. (1994), "The Adult Attachment Interview and Questionnaires for Attachment Style, Temperament, and Memories of Parental Behavior", *The Journal of Genetic Psychology*, 755(4), 471-486
- Demir,K.E.,& Şendil,G., (2008), "Ebeveyn Tutum Ölçeği (ETÖ)", *Türk Psikoloji Yazıları*, 11 (21), 15-25.

- Dereboy, İ.F., (1993), “*Kimlik Bocalaması Anlamak, Tanımak, Ele Almak*”, Malatya: Özmert Ofset.
- Dinç,Ş., (2014), *Baba Bebek Arasındaki Bağlanma Durumunu Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi*,İstanbul Üniversitesi/Sağlık Bilimleri Enstitüsü/Yüksek Lisans Tezi, İstanbul
- Dodge, K. A., (1991), “The Structure and Function of Reactive and Proactive Aggression”, D. J. Pepler,& Rubin, K. H. (Ed.), *The Development and Treatment of Childhood Aggression*,(201-218), Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Dodge, K.A.,& Garber, J., (1991), “Domains of Emotion Regulation”, J. Garber &K.A. Dodge (Ed.), *The Development of Affect Regulation and Dysregulation*,(3-11), New York: Cambridge Press.
- Donley, M. G., (1993), “Attachment and the Emotional Unit”,*Family Process*, 32 (1), 3-20.
- Egeland, B., &Farber, E.A., (1984), “Infant-Mother Attachment: Factors Related to Its Development and Changes Over Time” , *Child Development*, 55 (3), 753-771.
- Emde, M. D., (1990), “Mobilizing Fundamental Modes of Development an Essay on Empathic Availability and The Rapeutic Action”, *Journal of the American Psychoanalytic Association*, 38(4), 881-913.
- Epstein, N. B., Baldwin, L. M., & Bishop, D. S., (1983), “The McMaster Family Assessment Device”, *Journal of Marital and Family Therapy*, 9(2), 171–180.
- Erden,S., (2015), “Bağlanma ve Bağlanma Bozuklukları”, *Ruh Sağlığı*,2:65, Hedef CS Basın Yayın: Ankara.
- Erermiş,S., Bellibaş, E., Özbaran, B., Büküşoğlu,D.N.,Altıntoprak, E.,Bildik,T., & Çetin, K.S., (2009), “Ayrılma Anksiyetesi Bozukluğu Olan Okul Öncesi Yaş Grubu Çocukların Annelerinin Mizaç Özellikleri”, *Türk Psikiyatri Dergisi*, 20 (1),14-21.
- Eriksson, S. A., & Chateau, P., (1992), “Brief Report :A Girl Aged Two Years and Seven Months with Autisidic Disorder Videotaped from Birth”,*Journal of Autism and Developmental Disorders*, 22 (1), 127-129.
- Erol, N., & Şimşek, Z., (1998), Türkiye Ruh Sağlığı Profili: Çocuk ve Gençlerde Ruh Sağlığı, Yeterlilik Alanları, Davranış ve Duygusal Sorunları, “*Türkiye Ruh Sağlığı Profili*”, 1. Baskı, Ankara, Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, s.25-74.

- Eşel ,E.(2010), “Anneliğin Nörobiyolojisi”, *Türk Psikiyatri Dergisi*,21 (1), 68-78.
- Etzion-Carasso, A., & Oppenheim, D., (2000), “Open Mother-Preschooler Communication: Relations With Early Secure Attachment” , *Attachment & Human Development*, 2 (3), 347–370.
- Farley, C. R., & Shaver, R. P., (2000), “Adult Romantic Attachment: Theoretical Developments, Emerging Controversies, and Unanswered Questions”, *Review of General Psychology*, 4 (2), 132-154. doi: 10.1037//1089-2680.4.2.132.
- Field,T., (1996), “Attachment and Separation in Young Children”, *Annual Review of Psychology*,47 (1), 541-561.
- Fonagy, P., (1999), *The Understanding of Mental States, Mother-Infant Interaction and the Development of the Self*, 26,(37-50), Les Cahiers Psychiatriques: Special Issue in Honor of Bertrand Cramer.
- Fonagy, P., Steele, H., Steele, M., & Holder, J., (1997), “Attachment and Theory of Mind: Overlapping Constructs?”, *Association for Child Psychology and Psychiatry Occasional Papers*, 14(3), 31–40.
- Freud, A., (1960), “Discussion of Dr, John Bowlby’s Paper”, *Psychoanalytic Study of the Child*, 15, 53-62.
- Fox, N. A., (1994), “The Development of Emotion Regulation: Biological and Behavioral Considerations”, *Monographs for the Society for Research on Child Development*, 59 (2-3), 152-166.
- Garber, J., Braafladt, N., & Zeman, J., (1991), “The regulation of Sad Affect: An Information Processing Perspective”, Garber & K. A. Dodge (Ed.), *The Development of Emotional Remlation and Dvsregulation* , Cambridge: Cambridge University Pres. 208-240.
- Gander,M.J.,Gardiner,H.W.,(2001),Çocuk ve Ergen Gelişimi,Dönmez A., Çelen, N.,(Çev.),4. Basım, (s.214-217), İmge:Ankara.
- George, C., Kaplan, N., & Main, M. (1985). Adult Attachment Interview. Unpublished manuscript,University of California, Berkeley.
- Gloger-Tippelt,G.,Gomille,B., Koenig, L., &Vetter, J., (2002), “Attachment Representations in 6-Year-Olds: Related Longitudinally to the Quality of Attachment in Infancy and Mothers, Attachment Representations”, *Attachment & Human Development*, 4(3), 318–339.

- Goldfarb, W., (1943), "Infant Rearing and Problem Behaviour", *American Journal of Orthopsychiatry*, 13 (2), 249-265.
- Goldsmith, H. H., & Alansky, J., (1987), "Maternal and Infant Temperamental Predictors of Attachment: A Meta-Analytic Review", *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 55 (6), 805-816.
- Goldsmith, H. H., & Campos, J., (1982), "Toward a Theory of Infant Temperament" *Attachment and Affiliative Systems*, (s.161-193), New York: Plenum Press.
- Görünmez, M., (2006), *Bağlanma Stilleri ve Duygusal Zekâ Yetenekleri*, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Bursa.
- Granot, D., & Mayseless, O., (2001), "Attachment Security and Adjustment to School in Middle Childhood", *International Journal of Behavioral Development*, 25 (6), 530-541.
- Greco, L. A., & Morris, T. L., (2002), "Paternal Child-Rearing Style and Child Social Anxiety: Investigation of Child Perceptions and Actual Father Behavior", *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 24, 259-267.
- Green, J., Stanley, C., Smith, V., & Goldwyn, R., (2000), "A New Method of Evaluating Attachment Representations in Young School-Age Children: The Manchester Child Attachment Story Task", *Attachment & Human Development*, 2 (1), 48-70.
- Griffin, D., & Bartholomew, K., (1994), "Models of the Self and Other: Fundamental Dimensions Underlying Measures of Adult Attachment", *Journal of Personality and Social Psychology*, 67(3), 430-445.
- Gunnar M. R., Mangelsdorf S., Larson M., & Hertzsgaard L., (1989), "Attachment, Temperament, and Adrenocortical Activity in Infancy: A Study of Psychoendocrine Regulation", *Developmental Psychology*, 25(3), 355-363.
- Güneş, A. (2014), *Güvenli Bağlanma*, Erdem, F. (Ed.), 4. Basım, 4, 16, 17, 19, 20, 49, s., Timaş: İstanbul.
- Güneş, A. (2015), *Çocuk Eğitiminde Pozitif İletişim*, Candemir, G., Ö., Sönmez, R. (Ed.), (177-183), Nesil: İstanbul.
- Güleç, D., (2010), *Baba- Bebek Bağlanma Ölçeğinin Türk Toplumunda Geçerlik ve Güvenilirliğinin İncelenmesi*, Ege Üniversitesi Kadın Sağlığı Hemşireliği Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- Güner, A., (2011), *Okul Öncesi Çocuklar ve Ebeveynlerinin Bağlanma Güvenlikleri ile Çocuk Yetiştirme Tutumları Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi*, İstanbul

Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

- Haltigan, J.D., Lambert, B.L., Seifer, R., Ekas, N.V., Bauer, C.R., & Messinger, D.S., (2012), "Security of Attachment and Quality of Mother-Toddler Social Interaction in a High-Risk Sample", *Infant Behavior and Development*, 35(2012), 83-93.
- Harlow, H. F., (1958), "The Nature of Love", *The American Psychologist*, 13 (12), 673-685.
- Harlow, H. F., (1963), "Mice Motivation in Monkeys and Men", F. L. Ruch (Ed.), *Psychology and Life*, Chicago: Scott, Foresman, 589-594.
- Harlow, H. F., & Zimmermann, R. R. (1959), "Affectional Responses in the Infant Monkey", *American Association for the Advancement of Science*, 130 (3373), 421-432.
- Hartmann, H., (1956), "The Development of the Ego Concept in Freud's Work", *International Journal of Psychoanalysis*, 37 (6), 425-438.
- Harvey, A. M., (2003), "Interview with Dr. Margaret Keiley: A Feminist Journey to Attachment Theory", *Journal of Feminist Family Therapy*, 15(1), 65-71.
- Hazan, C., & Zeifman, D., (1999), "Pair Bonds as Attachments: Evaluating the Evidence", J. Cassidy & P. R. Shaver (Ed.), *Handbook of Attachment: Theory, Research, and Clinical Applications*, (s.336-354), New York: Guilford Press.
- Hazan, C., & Shaver, P. R., (1987), "Romantic Love Conceptualized as an Attachment Process", *Journal of Personality and Social Psychology*, 52(3), 511-524.
- Hazan, C., & Shaver, P. R., (1990), "Love and Work: An Attachment Theoretical Perspective", *Journal of Personality and Social Psychology*, 59 (2), 270-280.
- Hazan, C., & Shaver, P. R., (1994), "Attachment as an Organizational Framework for Research on Close Relationships", *Psychological Inquiry*, 5 (1), 1-22.
- Heine, H., & Düsseldorf, U., (2007), "Attachment Representations in 6-Year-Old Children from One and Two Parent Families in Germany", *School Psychology International*, 28(3), 313-330.
- Hesse, E., (1999), "The Adult Attachment Interview: Historical and Current Perspectives", Cassidy, J., & Shaver P.R. (Ed.), *Handbook of attachment*, (395-433), New York: Guilford.

- Hock, E., Christman, K., & Hock, M., (1980), "Career Related Decisions of Mothers of Infants", *Family Relations*, 29(3), 325-330.
- Holmes J., (1993), "Attachment theory: a Biological Basis for Psychotherapy", *The British Journal of Psychiatry*, 163, 430-438.
- Holmes, J., (2009), "Some Implications of Attachment Research For Psychotherapeutic Practice", *Hellenic Journal of Psychology*, 6 (2009), 310-333.
- Howard, M. S., & Medway, F. J., (2004), "Adolescents' Attachment and Coping With Stress", *Psychology in the Schools*, 41(3), 391-402.
- Howes, C., (1999), "Attachment relationships in the context of multiple caregivers", Cassidy, P. R. Shaver (Ed.), *Handbook of Attachment: Theory, Research, and Clinical Applications*, (s.671-687), New York: Guilford.
- Howes, C., Matheson, C. C., & Hamilton, C. E., (1994), "Maternal, Teacher, and Childcare History Correlates of Children's Relationships with Peers", *Child Development*, 65(1), 264-273.
- Howes, C., Rodning, C., Galluzzo, D. C., & Myers, L., (1998), "Attachment and Childcare: Relationships With Mother and Caregiver", *Early Childhood Research Quarterly*, 3(4), 403-416.
<https://tr.wikipedia.org/wiki/Psikoterapi>, (Erişim Tarihi, 20.12.1-2015).
<https://tr.wikipedia.org/wiki/Psikopatoloji>. (Erişim Tarihi.20.12.2015).
- Izard, C., & Malatesta, C., (1987), "Perspectives on Emotional Development", J. D. Osofsky (Ed.), *Handbook of Infant Development*, (494-554), New York: Wiley.
- Isabella, R. A., & Belsky, J., (1991), "Interactional Synchrony and the Origins of Infant-Mother Attachment: A Replication Study", *Child Development*, 62(2), 373-384.
- İlarslan, Ö., (2009), "Çocukların Bağlanma Davranışlarının Özlük Nitelikleri ve Anne Bağlanma Stillerine Göre İncelenmesi", Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çocuk Gelişimi ve Ev Yönetimi Anabilimdalı Eğitimi Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Konya, s.65.
- Kagan, J., (1998), "Biology and The Child", N. Eisenberg (Ed.), *Handbook of Child Psychology: Social, Emotional and Personality Development*, (177-235), New York: Wiley.

- Kagan, J., (2008), "The Biological Contributions to Temperaments and Emotions", *European Journal of Developmental Science*, 2 (1-2), 38-51.
- Karaboğa, M., (2011), "Çocuklarda Bağlanma Stilleri ve Benlik Saygısının Aleksitimi Üzerindeki Yordayıcı Rolünün İncelenmesi", Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Tokat,s.97.
- Karadağ, E., (2010), "Eğitim Bilimleri Doktora Tezlerinde Kullanılan Araştırma Modelleri: Nitelik Düzeyleri ve Analitik Hata Tipleri", *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 16 (1), 49-71.
- Kararımak, Ö., & Duran, O. D., (2008), "Gender Differences in Attachment Styles Regarding Conflict Handling Behaviors Among Turkish Late Adolescents", *International Journal for the Advancement of Counselling*, 30, 220–234.
- Karakuş, Ö., (2012), "Childhood Abuse and Attachment Styles of Adolescents", *Education & Psychology*, 10 (2), 645-658.
- Karen, R., (1990), *Becoming Attached, First Relationships and How They Shape our Capacity to Love*, (s.35-69), New York: Oxford University Press.
- Katz, L.C., (1999), What's Critical for The Critical Period in Visual Cortex? *Cell*, 99 (7), 673– 676. doi: 10.1016/S0092-8674(00)81665-7.
- Kerns, K. A.,Klepac, L., & Cole, A., (1996), "Peer Relationships and Preadolescents Perceptions of Security in The Child Mother Relationship", *Developmental Psychology*, 32(3), 457-466.
- Keskin,P.K.,(2013), *7/24 Anneye Güvenli Bağlanma*, 3. Basım, (3-23-94,s.), Boyut: İstanbul.
- Keser,Ç.C., (2006), *Annenin Bağlanma Düzeyi ve Çocuk Yetiştirme Sürecinin Çocuğun Bağlanma Düzeyine Etkisi*, Uludağ Üniversitesi ,Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı,Yüksek Lisans Tezi, Ankara, s.52,63.
- Kestenbaum, R., Farber, E., & Sroufe, L. A., (1989), "Individual Differences in Empathy Among Preschoolers' Concurrent and Predictive Validity", N. Eisenberg (Ed.), *Empathy and Related Emotional Responses: New Directions for Child Development*, (51-56,s.), San Francisco: Jossey-Bass, 51-56.
- Kışlak, Ş., & Çavuşoğlu, Ş. (2006), "Evlilik Uyumu, Bağlanma Biçimleri, Yüklemeler ve Benlik Saygısı Arasındaki İlişkiler",*Aile ve Toplum Dergisi*,8 (3), 61-68.

- Klagsbrun, M., & Bowlby, J., (1976), "Responses to Separation From Parents: A Clinical Test for Young Children", *British Journal of Projecti and Psychology*, 21(2), 7-21.
- Kline, R. B. (2005). Principle and practice of structural equation modeling. New York: Guilford.
- Klohn, E. C., & John, O. P., (1998), "Working Models of Attachment: A Theory-Based Prototype Approach", J. A. Simpson & W. S. Rholes (Ed.), (115-140,s.), *Attachment Theory and Close Relationships* ,New York: Guilford Press.
- Kobak, R. R., & Sceery, A., (1988), "Attachment in Late Adolescence: Working Models, Affect Regulation, and Representations of Self and Others",*Child Development*, 59 (1), 135-146.
- Koç,M., (2011), *Hemşirelik Öğrencilerinde Bağlanma Biçimleri ve İnternet Kullanımı*, İstanbul Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul.
- Kopp, C., (1989), "Regulation of Distress and Negative Emotions: A developmental View", *Developmental Psychology*, 25 (63), 343-354.
- LaFreniere, P. J., & Dumas, J. E., (1996), "Social Competence and Behavior Evaluation in Children Ages 3 to 6 Years: The Short Form (SCBE-30)", *Psychological Assessment*, 8(4), 369-377.
- Laible, J. D., & Thompson, A. R., (1998), "Attachment and Emotional Understanding in Preschool Children", *Developmental Psychology*, 34(5), 1038-1045.
- Lamborn, S.,Mounts, N., Steinberg, L., &Dornbusch, S., (1991), "Patterns of Competence and Adjustment Among Adolescents From Authoritative, Authoritarian, Andulgent, and Neglectful Familie",*Child Development*, 62(5), 1049-1065.
- Lecomptea,V.,Mossa, E., Cyra,C., & Pascuzzoa, K., (2014), "Preschool Attachment, Self-Esteem and The Development of Preadolescent Anxiety and Depressive Symptoms", *Attachment & Human Development*, 16, (3), 242–260.
- Levy, K. N., Blatt, S. J., & Shaver, P. R., (1998), "Attachment Styles and Parental Representations",*Journal of Personality and Social Psychology*, 74 (2), 407-419.

- Lewis, M., (1990), *Handbook of Developmental Psychopathology*, (120-125, s.), Plenum Press, New York.
- Lewis, M., & Feiring, C., (1989), "Infant, Mother, and Mother-Infant Interaction Behavior and Subsequent Attachment", *Child Development*, 60(4), 831-837.
- Lewis, M., Feiring, C., & Rosenthal, S., (2000), "Attachment Over Time", *Child Development*, 71(3), 707-720.
- Lopez, F. G., & Brennan, K. A., (2000), "Dynamic Processes Underlying Adult Attachment Organization: Toward an Attachment Theoretical Perspective on the Healthy and Effective Self", *Journal of Counseling Psychology*, 47 (3), 283– 301.
- Lounds, J. J., Borkowski, J. G., Whitman, T. L., Maxwell, S. E., & Weed, K., (2005), "Adolescent Parenting and Attachment During Infancy and Early Childhood", *Parenting*, 5 (1), 91-118.
- Lucas-Thompson, R., & Clarke-Stewart, K. A., (2007), "Forecasting Friendship: How Marital Quality, Maternal Mood, and Attachment Security are Linked to Children's Peer Relationship", *Journal of Applied Developmental Psychology*, 28 (2007), 499-514.
- Maccoby, E. E., (1980), "Work and Human Development", *Professional Psychology: Research and Practice*, 70 (7), 719 – 721.
- Magai, C., Hunziker, J., Mesias, W., & Culver, L. C., (2000), "Adult Attachment Styles and Emotional Biases", *International Journal of Behavioral Development*, 24 (3), 301–309.
- Main, M., (1990), "Cross-Cultural Studies of Attachment Organization: Recent Studies, Changing Methodologies, and the Concept of Conditional Strategies", *Human Development*, 33 (1), 48–61.
- Main, M., (2000), "The Organized Categories of Infant, Child, and Adult Attachment", *Journal of the American Psychoanalytic Association*, 48 (4), 1055-1096.
- Main, M., & Cassidy, J., (1988), "Categories of Response to Reunion With the Parent at Age Six: Predictable From Infant Attachment Classifications and Stable Over a 1- Month Period", *Developmental Psychology*, 24(3), 415-426
- Main, M., Kaplan, N., & Cassidy, J., (1985), "Security in Infancy, Childhood, and Adulthood: A Move to The level of Representation", *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 50 (1-2), 66-104.

- Main, M., & Stadtman, J., (1981), "Infant Response to Rejection of Physical Contact by the Mother: Aggression, Avoidance, and Conflict", *Journal of the American Academy of Child Psychiatry*, 20, 292–307.
- Matas, L., Arend, R. A., & Sroufe, L. A., (1978), "Continuity of Adaptation in the Second Year: The Relationship Between Quality of Attachment and Later Competence", *Child Development*, 49, 547-556.
- Malatesta, C. Z., Culver, C., Tesman, J. R., & Shepard, B., (1989), "The Development of Emotion Expression During the First Two Years of Life", *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 54(1-2), 105-136.
- Mallinckrodt, B., Porter, M. J., & Kivlighan, D. M. Jr., (2005), "Client Attachment to Therapist, Depth Of in-Session Exploration, and Object Relations in Brief Psychotherapy", *Psychotherapy: Theory, Research, Practice, and Training*, 42 (1), 85–100.
- Mallinckrodt, B., & Wei, M., (2005), "Attachment, Social Competencies, Social Support, and Psychological Distress", *Journal of Counseling Psychology*, 52 (3), 358 –367.
- Maslin-Cole, C., & Spieker, S. J., (1990), "Attachment as a Basis for Independent Motivation", M. T. Greenberg, D. Cicchetti, & E. M. Cummings (Ed.), *Attachment in the Preschool Years: Theory, Research, and Intervention*, (245-272,s.), Chicago: University of Chicago Press.
- Masterson, F.M., (2013), *Bağlanma Kuramı ve Nörobiyolojik Kendinlik Açısından Kişilik Bozuklukları*, 2, Masterson, F.M (Ed.), Şentürk, Ş. (Çev.), (21-187), Litera: İstanbul.
- McCutcheon, L.E., (1998), "Self-Defeating Personality and Attachment Revisited", *Psychological Reports*, 83 (3), 1153-1154.
- Mckenna, Y.N., (2009), *Cultural Influences on Attachment Behaviours*, (110,s.), University of Lethbridge, Faculty of Education, Alberta.
- Metin, A., (2014), "Gebelerin Algıladıkları Sosyal Destek ile Prenatal Bağlanma Arasındaki İlişki", Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doğum Kadın Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, s.24.
- Mickelson, K.D., Kessler, R. C., & Shaver, P. R., (1997), "Adult Attachment in a Nationally Representative Sample", *Journal of Personality and Social Psychology*, 73(5), 1092 – 1106.

- Murphy, P. T., Laible, D. J., (2013), "The Influence of Attachment Security on Preschool Children's Empathic Concern", *International Journal of Behavioral Development*, 37(5) 436-440.
- Neckoway, R., Brownlee, K., Jourdain, L. W., & Miller, L., (2003), "Rethinking the Role of Attachment Theory in Child Welfare Practice With Aboriginal People", *Canadian Social Work Review/Revue Canadienne de Service Social*, 20 (1), 105-19.
- NICHD Early Child Care Research Network, (2001), "Child-Care and Family Predictorsof Preschool Attachment and Stability from Infancy", *DevelopmentalPsychology*, 2001, 37 (6), 847-867.
- Oakley, A., (1981), "Interviewing women: A contradiction in terms", H. Roberts (Ed.), *Doing Feminist Research*,(30-61,s.), London: Routledge and Kegan Paul.
- Oppenheim,D., (1997), "The Attachment Doll-play Interview for Preschoolers", *International Journal of Behavioral Development*, 1997, 20 (4), 681-697.
- Owen, M. T., Easterbrooks, M. A.,Chase-Lansdale, L., & Goldberg, W. A., (1984), "The Relation Between Maternal Employmenı Status and The Stability of Attachments to Mother and to Father", *Child Development*, 55(5), 1894-1901.
- Özcan, N. K., & Buzlu, S., (2005), "Problemlı İnternet Kullanımını Belirlemede Yardımcı Bir Araç: İnternette Bilişsel Durum Ölçeği'nin Üniversite Öğrencilerinde Geçerlilik ve Güvenirliğı", *Bağımlılık Dergisi*, 6 (1), 19 - 26.
- Öztürk,R., (2010), *Prematüre Bebeğı Olan Annelerin Depresyon ve Maternal Bağlanma İlişkisi*, Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Kadın Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliğı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İzmir, s.76,
- Page, T., Bretherton, I., (2001), "Mother and Father Child Attachment Themes in The Story Completions of Pre-Schoolers From Post-Divorce Families: Do They Predict Relationships With Peers and Teachers?", *Attachment & Human Development*, 3(1), 1-29.
- Pastor, D. L., (1981), "The Quality of Mother-Infant Attachment and Its Relationship Totoddlers' Initial Sociability With Peers", *Developmental Psychology*, 17 (3),326-335.

- Patterson, R. J., & Moran, G., (1988), "Attachment Theory, Personality Development, and Psychotherapy", *Clinical Psychology Review*, 8 (6), 611-636. doi: 10.1016/0272-7358(88)90084-0.
- Pearson, B.Z., Philip, A., Cowan, P. A., & Cowan, P. C., (1993), "Adult Attachment and Adult Child-Order Parent Relationships", *American Journal of Orthopsychiatry*, 4, 606-613.
- Pederson, D.R., Moran G., Sitko, C., Campbell, K., Ghesquire, K., & Acton, H., (1990), "Maternal Sensitivity and the Security of Infant-Mother Attachment: A Q-Sort Study", *Child Development*, 61 (6), 1974 – 1983.
- Perry, B. D., (2001), "Bonding and Attachment in Maltreated Children", *The Child Trauma Academy*, <http://www.cpri.ca/uploads/section000181/files/bonding%20and%20attachment%20in%20maltreated%20children.pdf> (Erişim tarihi: 25.09.2015).
- Pierrehumbert, B., Santelices, P.M., Ibanez, M., Alberdi, M., Ongari, B., Roskam, I., Stievenart, M., Spencer, M., Rodriguez, A.F., & Borghini, A., (2009), "Gender and Attachment Representations in the Preschool Years Comparisons Between Five Countries", *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 40 (4), 543-566.
- Pietromonaco, P. R., & Barrett, L. F., (2000), "The Internal Working Models Concept: What Do We Really Know ?", *Review of General Psychology*, Vol.4, no.2, 155-175. doi: 10.1037/111089-2680.4.2.155.
- Posada, G., Carbonell, O. A., Alzate, G., & Plata, S. J., (2004), "Ethnographic and Conventional Analyses of Maternal Care and Their Associations with Secure Base Behavior", *Developmental Psychology*, 40(4), 508-518.
- Posada, G., Jacobs, A., Carbonell, O. A., Alzate, G., Bustamante, M. R., & Arenas, A. (1999), "Maternal Care and Attachment Security in Ordinary and Emergency Contexts", *Developmental Psychology*, 35(6), 1379-1388.
- Ratner, H. H., & Stainer, L.J. (1991), "Thinking and Feeling: Putting Humpty Dumpty Together Again", *Merrill-Palmer Quarterly January*, 37(1), 1-26. <http://www.jstor.org/stable/23087337>.
- Rijt-Plooij H.H.C., & Plooij, F.X., (1993), "Distinct Periods of Mother-Infant Conflict in Normal Development: Sources of Progress and Germs of Pathology", *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 34 (2), 229-245.
- Robson, K.S., & Moss, H.A., (1970), "Patterns and Determinants of Maternal Attachment", *The Journal of Pediatrics*, 77 (6), 976-985.

- Roe, K.V., Drivas, A., (1993), "Planned Conception and Infant Functioning at Age Months: A Cross-Cultural Study", *American Journal of Orthopsychiatry*, 63(1),120-125.
- Rothbart, M. K.,Derryberry, D., (1981), "Development of Individual Differences in Temperament", M. E. Lamb & A. L. Brown (Ed.), *Advances in Developmental Psychology*,1(3),(37-86,s.), Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Rutter, M., (1995), "Clinical Implications of Attachment Concepts: Retrospect and Prospect", *Journal of Child Psychology & Psychiatry & Allied Disciplines*, 36 (4), 549–571.
- Rutter, M., Graham, P., Chadwick, O. F., &Yule, W., (1976), "Adolescent Turmoil: Fact or Fiction", *Journal of Child Psychology and Psychiatry, and Allied Disciplines*, 17(1), 35-56.
- Saarni, C., (1984), "An Observational Study of Children's Attempts to Monitor Their Expressive Behavior", *Child Development*,55 (4), 1504-1513.
- Saarni, C., (1990), "Emotional competence: How emotions and relationships become Integrated", R. A., Thompson (Ed.), *Nebraska Symposium: Socioemotional Development*, (115-182,s.),Lincoln, NE: University of Nebraska Press.
- Sabuncuoğlu, O., & Berkem, M., (2006), "Bağlanma Biçemi ve Doğum Sonrası Depresyon Belirtileri Arasındaki İlişki: Türkiye’den Bulgular", *Türk Psikiyatri Dergisi*, 17(4),252-258.
- Sameroff, A.J., Seifer, R., & Elias, P.K., (1982), "Sociocultural Variability in Infant Temperament Ratings", *Child Development*, 53(1), 164-173.
- Scharff, J.S.,(1995), *PsychoanalyticMaritalTherapy*, Jacobson,A.S. Gurman, (Ed.),Clinical Handbook of Couple Therapy, Basım 1, (164-196,s.), New York: Guilford Press
- Scott, J. P., (1958), "Animal behavior", *AIBS Bulletin*, 8(2), p.44. doi: 10.2307/1291940.
- Seven, S., (2006), *6 Yaş Çocuklarının Sosyal Beceri Düzeyleri ile Bağlanma Durumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*,Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalı,Doktora Tezi, Ankara,s.67,68,89,101
- Seven,S.,&Aytar,G.A., (2010), "Tamamlanmamış Oyuncak Bebek Ailesi Hikâyeleri Ölçeği’nin Türk Çocuklarına Uyarlanması",*Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 10(1), 491-502.

- Seven, S., & Ogelman, H. G., (2012), "Attachment Stability in Children Aged 6 to 9 Years in Extended and Nuclear Families", *Early Education and Development*, 23:5, 766-780.
- Shaver, P., & Brennan, K. A., (1992), "Attachment Styles and the "Big Five" Personality Traits: Their Connections with Each Other and with Romantic Relationship Outcomes", *Personality and Social Psychology Bulletin*, 18 (5), 536-545.
- Shaver, P., Collins, N. L., & Clark, C., (1996), "Attachment Theory and Internal Working Models of Self and Relationship Partners", G. Fletcher & J. Fitness (Ed.), *Knowledge Structures in Close Relationships: A Social Psychological Approach*, (25-61, s.), Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Shaver, P., & Mikulincer, M., (2004), "Attachment in the Later Years: A commentary", *Attachment and Human Development*, 6 (4), 451-464.
- Shaver, P. R., Hazan, C., & Bradshaw, D., (1988), "Love as Attachment: The Integration of Three Behavioral System", R. J. Steinberg & M. L. Barnes (Ed.), *The Psychology of Love*, (68-69, s.), New Haven, CT: Yale University Press
- Shaver, P. R., & Mikulincer, M., (2002), "Dialogue on Adult Attachment: Diversity and Integration", *Attachment and Human Development*, (4), 133-161.
- Sher-Censor, E., & Oppenheim, D., (2004), "Coherence and Representations in Preschoolers", Narratives: Associations with attachment in infancy", In M. W. Pratt, B. H. Fiese (Eds.), *Family Stories and The Life Course: Across Time and Generations*, (77-107, s.), Mahwah, NJ: Erlbaum, 77-107.
- Shields, A., & Cicchetti, D., (1997), "Emotion Regulation Among School-Age Children: The Development and Validation of A New Criterion Q-Sort Scale", *Developmental Psychology*, 33 (6), 906-916.
- Simoës, S., Farate, C., Soares, I., & Pocinho, M., (2011), "Children's Attachment Representation in Different Types of Families", XV Encuentro Internacional de Investigación en Cuidados (15th International Nursing Research Conference) – Madrid. [https://www.academia.edu/1706362/ Children_s_attachment_representation_in_different_types_of_families](https://www.academia.edu/1706362/Children_s_attachment_representation_in_different_types_of_families) (Erişim Tarihi: 20.06.2015).
- Simpson, J. A., (1990), "Influence of Attachment Styles on Romantic Relationships", *Journal of Personality and Social Psychology*, 59 (5), 971-980.

- Smeekeens, S., Riksen-Walraven, M.J., Van Bakel, J. A. H., & Weerth, C., (2010), "Five-Year-Olds' Cortisol Reactions to An Attachment Story Completion Task", *Psychoneuroendocrinology*, 35, 858-865.
- Southam M. A., & Gerow (2014), *Çocuklarda ve Ergenlerde Duygusal Düzenleme* Arıtan, M. (Çev.), (Basım 1.), (20,s.), Nobel: Ankara.
- Soysal, Ş., Bodur, Ş., İşeri, E., & Şenol, S., (1999), "Yenidoğan Döneminde Hastanede Uzun Süreli Tedavi Görmeyen Bağılanma Örüntüsü Üzerindeki Etkileri: Bir Olgu Sunumu", *Klinik Psikiyatri*, 2. 266-270.
- Sözügeçer, Z., (2011), *Çocuklarda Davranış Problemlerinin, Bağılanma Stilleri, Aile İşlevleri ve Anne Kabul Algıları Açısından İncelenmesi*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı, İstanbul.
- Spangler, G., & Grossmann, K.E., (1993), "Biobehavioral Organization in Securely and Insecurely Attached Infants", *Child Development*, 64 (5), 1439-1450.
- Spitz, R. A., (1946), "Anaclitic depression: an Inquiry Into the Genesis of Psychiatric Conditions in Early Childhood", *The Psychoanalytic Study of the Child*, 2, 313-342.
- Sroufe, L. A., (1985), "Attachment Classification from the Perspective of Infant-Caregiver Relationships and Infant Temperament", *Child Development*, 56 (1), 1-14.
- Sroufe, L. A., (1996), *Emotional Development: The Organization of Emotional Life in the Early Years*, 38, New York: Cambridge University Press.
- Sroufe, L. A., & Fleeson, J., (1986), "Attachment and the Construction of Relationships", W. Hartup & Z. Rubin (Ed.), *Relationships and Development*, (51-71,s.), Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Stayton, D., & Ainsworth, M. D. S., (1973), "Development of Separation Behavior in the First Year of Life", *Developmental Psychology*, 9(2), 226-235.
- Stayton, D., Hogan, R., & Ainsworth, M. D. S., (1971), "Infant Obedience and Maternal Behavior; The Origins of Socialization Reconsidered", *Child Development*, 42 (4), 1057-1070.
- Steele, H., Steele, M., Croft, C., & Fonagy, P., (1999), "Infant-Mother Attachment at One Year Predicts Children's Understanding of Mixed Emotions at Six Years", *Social Development*, 8 (2), 161-178.

- Stevenson, J., & Hinde, R. A., (1989), "Individuals in Relationships, Stevenson", J., Hinde,R.A. (Ed.), *Relationships within Families: Mutual Influences*, Oxford: Oxford University.
- Sümer, N., (2006), "Yetişkin Bağlanma Ölçeklerinin Kategoriler ve Boyutlar Düzeyinde Karşılaştırılması", *Türk Psikoloji Dergisi*, 21(57), 1-22.
- Sümer, N., & Güngör, D., (1999a), "Yetişkin Bağlanma Stili Ölçeklerinin Türk Örnekleme Üzerinde Psikometrik Değerlendirmesi ve Kültürlerarası Bir Karşılaştırma", *Türk Psikolojisi Dergisi*, 14 (43), 71-106.
- Sümer, N., & Güngör, D., (1999b), "Çocuk Yetiştirme Stillerinin Bağlanma Stilleri, Benlik Değerlendirmeleri ve Yakın İlişkiler Üzerindeki Etkisi", *Türk Psikoloji Dergisi*, 14, 35-58.
- Sümer, N., & Şendağ, M. A., (2009), "Orta Çocukluk Döneminde Ebeveynlere Bağlanma, Benlik Algısı ve Kaygı", *Türk Psikoloji Dergisi*, 24(63), 86-101.
- Szewczyk-Sokolowski, M., & Bost, K. K., (2005), "Attachment, Temperament, and Preschool Children's Peer Acceptance", *Social Development*, 14 (3), 379-397.
- Tedi,D.M., Gelfand,D.M., Messinger, D. S., & Isabella, R., (1995), "Maternal Depression and the Quality of Early Attachment: An Examination of Infants, Preschoolers, and Their Mothers", *Developmental Psychology*,31(3),364- 376.
- Thompson, R. A., (1990), "Vulnerability in Research : Developmental Perspective on Research Risk", *Child Development*, 61 (1), 1 -16.
- Thompson, R. A., (1994), "Emotion Regulation: A Theme in Search of Definition", *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 59 (2-3), 25-52.
- Thompson, R.A., (1999), "Early Attachment and Later Development", J. Cassidyand, P.R. Shaver (Eds.), *Handbook of Attachment: Theory, Research and Clinical Application*, (265-286,s.), New York: The Guilford Press.
- Thompson, R. A., & Goodvin, R., (2007), "Taming the Tempest in theTeapot: Emotion regulation in Toddlers", C. A. Brownell & C .B. Kopp (Ed.),*Transitions in Early Socioemotional Development: The Toddler Years*, New York, NY: Guilford, 320-341.
- Tippelt,G.G., Gomille,B.,Koenig,L.,&Vetter,J., (2010), Attachment Representations in 6-Year-Olds: Related Longitudinally to the Quality of Attachment in

- Infancy and Mothers' Attachment Representations, *Attachment & Human Development*, 4(3), 318–339.
- Tolan, Ö.Ç., (2002), *Üniversite Öğrencilerinde Kaygı Belirtileri ve Bağlanma Biçimleri ile Kişilerarası Şemalar Arasındaki İlişki*, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Tracy, R. L., & Ainsworth, M. D. S. (1981), “Maternal Affectionate Behavior and Infant-Mother Attachment Patterns”, *Child Development*, 52(4), 1341-1343.
- Tracy, R. L., Lamb, M. E., & Ainsworth, M. D. S. (1976), “Infant Approach Behavior as Related to Attachment”, *Child Development*, 47(3), 511- 578.
- Türköz, Y., (2007), *Okul Öncesi Çocuklarda Bağlanma Örüntüsünün Kişilerarası Problem Çözme ve Açık Bellek Süreçlerine Etkisi*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara, s.93.
- Tüzün, O., & Sayar, K., (2006), “Bağlanma Kuramı ve Psikopatoloji”, *Düşünen Adam*, 19 (1), 24-39.
- Ural, O., Güven, G., Sezer, T., Kadriye, K. E., & Yılmaz, E., (2015), “Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Bağlanma Biçimleri ile Sosyal Yetkinlik ve Duygu Düzenleme Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, *Hacettepe University Faculty of Healty Journal*, 1 (2), 589-598.
- Uluç, S., (2005), *Okul Öncesi Çocuklarda Benliğe İlişkin İnançlar, Kişilerarası Şemalar ve Bağlanma İlişkisinin Temsilleri Arasındaki İlişki: Ebeveynlerin Kişilerarası Şemalarının ve Bağlanma Modellerinin Etkisi*, Hacettepe Üniversitesi, Doktora Tezi, Ankara.
- Uluç, S., & Öktem, F., (2009), “Okul Öncesi Çocuklarda Güvenli Yer Senaryolarının Değerlendirilmesi”, *Türk Psikoloji Dergisi*, 24 (63), 69-83.
- Ünal, G., (2004), “Bir Grup Üniversiteli Gençte Çekingenlik, Aleksitimi ve Benlik Saygısının Değerlendirilmesi”, *Klinik Psikiyatri*, 7, 215-222.
- Van Ijzendoorn, M. H., (2005), “Adult Attachment Representations, Parental Responsiveness, and Infant Attachment: A Meta-Analysis On The Predictive Validity of the Adult Attachment Interview”, *Psychol Bull*, 117 (3), 387-403.
- Van Ijzendoorn, M. H., Schuengel, C., & Bakermans-Kranenburg, M. J., (1999), “Disorganized Attachment in Early Childhood: Meta-Analysis of Precursors,

- Concomitants, and Sequelae”, *Development and Psychopathology*, 11 (2), 225-249.
- Van Ljzendoorn, M.H., Vereijken, M.J., Kranenburg, B., & Walraven, M.R., (2004), “Assessing Attachment Security With the Attachment Q Sort: Meta-Analytic Evidence for the Validity of the Observer AQS”, *Child Development*, 75(4), 1188 – 1213.
- Vander Horst, F.C.P., Vander Veer, R., & Van Ljzendoorn, M.H., (2007), “John Bowlby and Ethology: An Annotated Interview With, Robert Hinde”, *Attachment & Human Development*, 9(4): 321 – 335.
- Vaughan, T. R., Weber, R. W., Tipton, W. R., & Nelson, H. S., (1989), “Comparison of PEFR and FEV1 in Patients With Varying Degrees of Airway Obstruction. Effect of Modest Altitude”, *Chest*, 95 (3), 558-562. doi: 10.1378/chest.95.3.558.
- Vaughn, B., Gove, F., & Egeland, B., (1980), “The Relationship Between Out-Of-Home Care and The Quality of Infant-Mother Attachment in An Economically Disadvantaged Sample”, *Child Development*, 51(4), 1203-1214.
- Vaughn, B.E., & Waters, E., (1990), “Attachment Behavior at Home and in the Laboratory: Q-sort Observations and Strange Situation Classifications of One-Year-Olds”, *Child Development*, 61(6), 1965 -1973.
- Vicedo, M., (2010), “The Evolution of Harry Harlow: from the Nature to the Nurture of Love”, *History of Psychiatry*, 21 (2), 1-16. doi: 10.1177/0957154X10370909.
- Ward, M.J., & Carlson, E.A., (1995), “Associations among Adult Attachment Representations, Maternal Sensitivity, and Infant-Mother Attachment in a Sample of Adolescent Mothers”, *Child Development*, 66, 69-79.
- Waters, E., (1978), “The Reliability and Stability of Individual Differences in Infant-Mother Attachment” *Child Development*, 49(2), 483-494.
- Waters, E., (1987), “Attachment Q-set (Version 3), Items and Explanations”, http://www.psychology.sunysb.edu/attachment/measures/content/aqs_items.pdf. (Erişim Tarihi: 01.10.2015).
- Waters, E., & Deane, K., (1985), “Defining and Assessing Individual Differences in Attachment Relationships: Q-Methodology and the Organization of Behavior in Infancy and Early Childhood” *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 50 (1-2), 41- 65.

- Waters, E., Merrick, S., Treboux, D., Crowell, J., & Albersheim, L., (2000), "Attachment Security in Infancy and Early Adulthood: A Twenty-Year Longitudinal Study", *Child Development*, 71(3), 684-689.
- Waters, E., Wippman, J., & Sroufe, L. A., (1979), "Attachment, Positive Affect and Competence in the Peer Group: Two Studies in Construct Validation", *Children Development*, 50(3), 821-830.
- Waxler, C. Z., Yarrow, M. R., & King, R. A., (1979), "Child Rearing and Children's Prosocial Initiations Toward Victims of Distress", *Child Development*, 50 (2), 319-330
- Wei, M., Shaffer, P. A., Young, S. K., & Zakalik, R. A., (2005), "Adult Attachment, Shame, Depression, and Loneliness: The Mediation Role of Basic Psychological Needs Satisfaction", *Journal of Counseling Psychology*, 52 (4), 591-601.
- Wei, M., Vogel, D. L., Ku, T. Y., & Zakalik, R., (2005), "Adult Attachment, Affect Regulation, Negative Mood, and Interpersonal Problems: The Mediating Roles of Emotional Reactivity and Emotional Cutoff", *Journal of Counseling Psychology*, 52 (1), 14 –24.
- Werner, H., Zahn, S., Titze, K., Walitza, S., & Logoz, Z. M., (2015), "Concordance of Attachment Representations in Preschool Siblings Assessed by the Attachment Story Completion Task", *Journal of Child and Family Studies*, 24, 576–590.
- Wolff, D., Ijzendoorn, V., (1977), "Sensitivity and Attachment: A Meta-Analysis On Parental antecedents of infant attachment", *Children Development*, 68(4), 91-571.
- Yalçın, Y. J., (2010), *Anne Bebek Arasındaki Bağlanma Olgusunun İnfantil Kolik İle İlişkisi*, Mersin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Hemşirelik Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Mersin, s.51
- Yakupoğlu, Y., (2011), *Erken Çocukluk Döneminde Yer Alan, Okul Öncesi Eğitim Kurumuna Devam Eden Çocukların Benlik Kavramları Algısıyla Babalarının Bağlanma Stillerinin (Güvenli-Kayıtsız- Saplantılı) Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Yapıcı, Ş., Yapıcı, M., (2005), "Çocukta Sosyal Gelişim", *AKÜ Eğitim Fakültesi Haziran*, 5 (2), <http://www.universite-toplum.org/text.php3?id=232>. (Erişim Tarihi: 01.10.1983).

- Yörükan, T. (2011),*Bağlanma ve Sonraki Yaşlarda Görülen Etkileri*, Berktaş, A. (Ed.), (Basım 1.),(6-7,s.), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları: İstanbul.
- Zahn-Waxler, C., Cole, P. M., & Barrett, K. C., (1991), “Guilt and Empathy: Sex Differences and Implications for the Development of Depression”, J. Garber & K. A. Dodge (Ed.), *The Development of Emotion Regulation and Dysregulation*, Cambridge, England: Cambridge University Press, 243-272. doi:10.1017/CBO9780511663963.012.
- Zeanah, C. H.,& Fox, N. A., (2004), “Temperament and Attachment Disorders”, *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 33 (1), 32–41.
- Zeanah, C. H., Smyke,A. T., Koga,S.F., & Carlson,E., (2005), “Attachment in Institutionalized and Community Children in Romania”, *Child Development*,76(5), 1015-1028.

EK:1

GENEL BİLGİ FORMU

1-Çocuğun Cinsiyeti

- a) Kız b) Erkek

2- Doğum Sırası

- a)İlk Çocuk b) Ortanca yada Ortancalardan Biri c) Son çocuk

3- Kardeş Sayısı

- a) Tek Çocuk b)2-4 Kardeş c)5 ve üzeri

4- Yaşadığı aile tipi

- a) Çekirdek aile b) Geniş aile c) Parçalanmış aile

5- Yaşadığı ailenin sosyo-ekonomik düzeyini nasıl tanımlarsınız?

- a) İyi b)Orta c) Kötü

6- Annenin Eğitim Durumu

- a) Okur yazar değil
b) Okur yazar –ilköğretim
c) Lise
d) Yüksek Okul
e) Üniversite
f) Lisans Üstü

7- Babanın eğitim durumu

- a) Okur yazar değil
b) Okur yazar –ilköğretim
c) Lise
d) Yüksek Okul
e) Üniversite
f) Lisans Üstü

8- Çocuğunuzun doğumundan sonra çalıştınız mı?

- a) Evet b) Hayır

9- Yanıtınız eğer evet ise doğumdan ne kadar sonra çalışmaya başladınız?.....

10- 0-1 yaşta bebeğinizin bakımını üstlenemediyseniz size kim yardımcı oldu?

- a) Büyük anne b) Yakın Akraba c) Bakıcı d) Diğer.....

11-Çocuğunuzun kaç yaşında bir okul öncesi eğitim kurumuna başlamıştır?

- a)0-24 ay b)25-36 ay c)36 ay ve üzeri

12-Çocukla bedensel temas derecenizi belirtin:

Anne: hiç () nadiren () az () normal () sıklıkla () Çok sık ()

Baba: hiç () nadiren () az () normal () sıklıkla () Çok sık ()

13- Çocukla ilişki biçiminiz:

Anne: çoğunlukla negatif () bazen negatif () pozitif () çoğunlukla pozitif ()

Baba: çoğunlukla negatif () bazen negatif () pozitif () çoğunlukla pozitif ()

14- Çocuğunuz korkulu bir olay karşısında ilk olarak kime sığınır?

Anne () Baba () Bakıcı () Diğer (lütfen belirtin)

15-Siz sıkıntılı olduğunuzda çocuğunuz size yaklaşır mı?

Anne: evet () bazen () Nadiren () hayır ()

Baba: evet () bazen () Nadiren () hayır ()

EK:2

KAYMAKAMLIK İZİN ONAYI

T.C.
SÜLEYMANPAŞA KAYMAKAMLIĞI
İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 89765295/44/2816742

13/03/2015

Konu: Anket İsteği

KAYMAKAMLIK MAKAMINA

İlgi: Gökçen İLHAN İLDİZ'in 04/03/2015 tarihli dilekçesi.

Namık Kemal Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu Çocuk Gelişim Programı'nda öğretim görevlisi olarak çalışan Gökçen İLHAN YILDIZ ilgi dilekçesinde belirttiği üzere "Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Bağlanma Durumlarının İncelenmesi" başlıklı çalışması için İlçemiz anaokulu ve ilkokullarında 5 ve 6 yaş grubu öğrencilere gönüllülük esasına dayalı olarak anket uygulaması hususunda;

Makamlarınızca da uygun görülmesi halinde olurlarınıza arz ederim.

Abdullah MANGIR
Şube Müdürü

Uygun görüşle arz ederim.

Ünal MAMUR

İlçe Milli Eğitim Müdürü

OLUR

13/03/2015

Kamil KICIOĞLU
Süleymanpaşa Kaymakamı

Ortacami Mah. Hükümet Cad. Abdullatifpaşa Sok. No:12 Süleymanpaşa/TEKİRDAĞ
Ayrıntılı bilgi için irtibat: Temel Eğitim Bölümü Memur: Esin BAYKAN
Tel: 0 282 262 03 58-59 (Dahili 128) Faks: 0 282 262 03 60
E-Posta : suleymanpaşa59_evrak@meb.gov.tr

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <http://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden c577-5227-3114-a2ba-36e0 kodu ile teyit edilebilir.